

LEGEA ȘI VIAȚA

Publicație științifico-practică
ISSN 1810-309X

Întreprindere de stat
Fondator – Ministerul Justiției
al Republicii Moldova
Certificat de înregistrare
nr. 10202264 din 11.02.1993

Publicație acreditată de Consiliul
Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 169 din 21.12.2017
Revista este inclusă în baza științifică
internațională Index Copernicus International
(Republica Polonă)

Tipul C

Asociați: Curtea Constituțională, Curtea Supremă de Justiție, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” (Cahul), Universitatea Slavonă, Universitatea „Spiru Haret” (Constanța), Universitatea „Petre Andrei” (Iași), Universitatea de Stat din Herson (Ucraina).

Se editează din ianuarie 1991

Nr. 3(315) 2018

Redactor-șef L. Arsene

Colegiul de redacție:

Gh. Alecu, doctor în drept, profesor universitar (Constanța, România); T. Barzo, doctor hab. în drept, profesor, (Miskolc, Ungaria); Gh. Costachi, doctor hab. în drept, profesor univ.; V. Cușnir, doctor hab. în drept, profesor univ.; D. Garadjaev, doctor în drept, profesor, Judecător la Curtea Constituțională (Bacu, Azerbaidjan); E. Haritonov, doctor hab., profesor, membru cor. al AND (Odesa, Ucraina); E. Ișenco, doctor hab. în drept, profesor (Moscova, FR); T. Kolomoieț, doctor hab. în drept, profesor (Zaporojie, Ucraina); J. Kovac, doctor hab. în drept, profesor, Universitatea Paneuropeană (Bratislava, Slovenia); A. Lonciacov, doctor hab. în drept, profesor (Habarovsk, FR); V. Stratonov, doctor hab. în drept, profesor (Herson, Ucraina); V. Șepitico, doctor hab. în drept, profesor, membru cor. al AND (Harcov, Ucraina).

Adresa redacției:
Casa presei, et. 5
str. Pușkin 22, mun. Chișinău, MD - 2012,
Republica Moldova
Tel.: 022-233 790;
022-234 132 (contabilitatea)

E-mail: legea_zakon@mail.ru

Index: RM 77030

© Legea și viața
Pagina web: www.legeazakon.md
www.legeasiviata.in.ua

SUMAR

- Mihai CORJ. Propuneri de Lege ferenda pentru amendarea legii cu privire la avocatură... 5
- Lilia GULCA. Modalitățile și temeiurile de tragere la răspundere pentru încălcare fiscală 14
- Tatiana STAHI, Ala BOSCAN. Răspunderea patrimonială în dreptul ecologic 19
- Sofia PILAT. Delimitarea vandalismului de infrațiunea de huliganism..... 25
- Grigore ARDELEAN, Marcel BOȘCANEANU. Analiza laturii obiective a infrațiunii de poluarea apei din perspectiva atribuirii componenței formale 29
- Sergiu BODLEV. Delimitarea contravențiilor vamale prevăzute la art. 287 Cod contravențional al RM de cele stabilite la art. 231 Cod vamal al RM..... 36
- Ilie BOTNARI. Nomenclatorul, criteriile de clasificare și categoriile măsurilor speciale de investigații..... 40
- Constantin NEGRILĂ. Dreptul fundamental la muncă - locuri de muncă sănătoase pentru toate vârstele: munca la domiciliu și telemunca..... 43
- Igor SOROCEANU. Aspecte istorico-științifice privind semnificația principiului contradictorialității în procesul penal al Republicii Moldova 47
- Б. СОСНА. Защита права создавать профессиональные союзы и вступать в них... 51

Mihai CORJ,
avocat, mediator, doctor în drept, conferențiar universitar,
conducător de doctorat, președinte al Asociației Obștești Institutul de
Creație Legislativă „LEX SCRIPTA”, la jubileul de 55 de ani



Colegiul de redacție al revistei științifico-practice „Legea și viața» Vă adresează, domnule Mihai CORJ, sincere felicitări cu prilejul aniversării de 55 de ani din ziua nașterii. Vă dorim mulți ani activi, energie, succese în munca Dumneavoastră – deloc ușoară, dar interesantă și utilă societății – de promovare a proiectelor de lege ferenda în beneficiul societății și educării unei noi generații de specialiști în domeniul dreptului.

Cercetătorul științific coordonator Mihai Corj, fiind un bun specialist nu doar în domeniul dreptului, este considerat de către studenți și colegi o enciclopedie care are raspuns la întrebările ce îi frământă. Dacă Jubiliarul nostru ar pune întrebarea: „*Am semănat, oare, ceea ce trebuia, i-am făcut pe discipolii și cititorii mei să înțeleagă că totul trebuie să meargă după legi, și că aceste legi nu pot fi ignorate?*», raspunsul, cu siguranță, ar fi „*Da!*».

Ne bucurăm că faceți parte din pleiada de juriști cu verticalitate și, în pofida faptului că realizarea dreptului este adesea defectuoasă, dreptatea și adevărul pentru Domnia Voastră au fost și rămân lucruri sacre.

„Monitorul Oficial al Republicii Moldova» și site-urile www.justice.md, lex.justice.md și www.legis.md se află sub monitorizarea permanentă a neobositului jurist Mihai Corj, care, prin muncă prodigioasă, în repetate rânduri a contribuit personal la înlăturarea mai multor lacune din legislația națională.

În cadrul activității de *cercetare fundamentală*, dr. M. Corj este preocupat de următoarele teme: Edificarea statului de drept; Fundamentarea teoriei constituției în condițiile Republicii Moldova din perspectiva integrării europene.

Direcția de *activitate științifică cu caracter individual* este axată pe cercetarea influenței fenomenului presiunii fiscale asupra comportamentului contribuabilului și îndeplinirea obligației fiscale a acestuia; aspectul constituțional al respectării drepturilor contribuabililor și optimizarea sistemului de impozitare; reglementarea bugetul public național; sistemul bugetar și procesul bugetar etc.

Actualmente, dr. conf. univ. Mihai Corj lucrează asupra tezei de doctor habilitat în drept cu tema: „Normativitatea, interpretarea și aplicarea dreptului”.

Domnul Mihai Corj sub auspiciile Academiei de Științe a Moldovei și Institutului de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA” a editat și publicat, în 2015, un studiu inedit: „Sunt un simplu cetățean & Prin știință și credință spre adevăr. Studiu complex privind normativitatea, interpretarea și aplicarea dreptului”.

Mihai Corj este exigent față de sine și se străduiește să cultive tuturor această calitate, inclusiv responsabilitatea și spiritul de inițiativă. Opiniile dumnealui servesc drept reper și călăuză atât pentru studenți, colegi, cât și pentru autoritățile statului.

Publicarea unor lucrări complexe și necesare, precum „Lumea cunoașterii”, „Diplomația lui Otto von Bismarck în unificarea Germaniei”, „Dreptul tratatelor” și „Sunt un simplu cetățean & Prin știință și credință spre adevăr”, sunt dovada investiției primordiale în capitalul uman, iar opera vieții, sperăm, urmează încă a fi scrisă de Domnia Sa.

Competența, consecvența, integritatea, cumsecădenia, modestia și firea echilibrată sunt trăsăturile de caracter ale jubiliarului nostru.

Așa să vă știm întotdeauna, domnule Mihai Corj: o persoană competentă, integră, cu verticalitate și voință de fier, pentru care legea este crezul întregii vieți.

La multi ani, domnule profesor!

Colegiul de redacție



PROPUNERI DE LEGE FERENDA PENTRU AMENDAREA LEGII CU PRIVIRE LA AVOCATURĂ

Mihai CORJ,

avocat, mediator, doctor în drept, conferențiar universitar,
Președinte al AO Institutul de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA”

REZUMAT

Acest articol este elaborat în scopul depășirii situației create în chestiunea ce ține de accesarea în profesia de avocat, asigurarea instruirii inițiale a avocaților stagiați și continuă a avocaților, ținerea Registrelor de stat al avocaților și formelor de organizare a activității de avocat, durata stagiului profesional, delimitarea clară a atribuțiilor organelor de autoadministrare a avocaților, modul de alegere a organelor de autoadministrare a avocaților etc. Astfel, subsemnatul lansează o propunere *de lege ferenda* pentru a remedia situația. În acest context, punem la dispoziția autorităților statului un studiu complex care ar fundamenta acceptarea propunerii legislative a subsemnatului, fapt ce: 1) ar impune o nouă viziune și percepere a instituției avocaturii de către înșiși avocați și cetățeni/justițiabili și 2) ar duce la îndeplinirea Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei de reformare și dezvoltare a sectorului justiției, în domeniul asistenței juridice calificate acordată de către avocați.

Cuvinte-cheie: accesarea în profesie; instruire inițială și continuă; reputație ireproșabilă; incompatibilitate.

PROPOSALS OF LAW FERENDA FOR AMENDING LAW ON AVOCATURY

Mihai CORJ

lawyer, mediator, Doctor of Law, Associate Professor,
Chairman of the Institute for Legislative Creation “LEX SCRIPTA”

SUMMARY

This article is designed to overcome the situation created in the matter of admission to the profession of lawyer, to provide initial training of lawyer's trainees and lawyers, to maintain state registers of lawyers and forms of advocacy, length of professional training, the clear delineation of the attributions of lawyers' self-administration bodies, the way of choosing lawyers' self-administration bodies, etc. Thus, the undersigned launches a proposal for a law ferenda to remedy the situation. In this context, we provide the state authorities with a complex study that would base the acceptance of the legislative proposal of the undersigned, which: 1) would impose a new vision and perception of the law institution by the lawyers themselves and citizens / justices and 2) the implementation of the Action Plan for the implementation of the Judicial Reform and Development Strategy in the field of qualified legal aid by lawyers.

Keywords: joining the profession; initial and continuous training; reputation flawless; incompatibility.

Introducere. Subsemnatul recomandă subiecților abilitați cu dreptul de inițiativă legislativă adoptarea unui set de propuneri legislative, astfel că Legea cu privire la avocatură să corespundă criteriilor de calitate și să fie una conformă cerințelor timpului.

Studiind conținutul Legii nr. 1260-XV din 19 iulie 2002 cu privire la avocatură [7] și al proiectelor nr. 198 din 10 mai 2016 (inițiativă legislativă a Guvernului Republicii Moldova) [14], nr. 513 din 26 decembrie 2016 (inițiativă legislativă a unui grup de deputați, care are numai avizele CNA și DJ și nu a fost introdusă pe ordinea de zi a plenului Parlamentului) [15] și nr. 88 din 24 martie 2017 (inițiativă legislativă a unui grup de deputați,

comasată cu proiectul nr. 198/2016) [16], lansăm un șir de amendamente la proiectul nr. 198/2016, fapt ce ar oferi posibilitate legiuitorului să adopte în lectura a doua o lege care ar prezenta o nouă viziune asupra instituției avocaturii. Astfel, ca organele de autoadministrare să acționeze distinct și de comun acord, după caz, în scopul bunei funcționări a instituției avocaturii, iar cetățeanul/justițiabilul să aibă sau să recapete încredere în instituția avocaturii, în general, și în fiecare avocat, în particular.

Mai mult decât atât, am propus adoptarea unui act legislativ, care ar soluționa mai multe probleme existente actualmente în cadrul avocaturii.

Metode și materiale aplicate. În vederea elaborării prezentului studiu,

ne-am bazat pe următoarele metode de cercetare științifică: istorică, logico-formală, documentare științifică, analiza conținutului, sinteză și deducție. În acest context, în calitate de surse bibliografice și materiale aplicate, au servit: Constituția RM, *actele* Curții Constituționale, Legea nr. 1260-XV din 19 iulie 2002 cu privire la avocatură, proiectele: nr. 198 din 10 mai 2016 (inițiativă legislativă a Guvernului Republicii Moldova), nr. 513 din 26 decembrie 2016 și nr. 88 din 24 martie 2017 (inițiative legislative ale unor grupuri de deputați), precum și propunerile subsemnatului de îmbunătățire a Legii cu privire la avocatură [13, p.316-321] etc.

Scopul studiului. Acest studiu este elaborat în scopul depășirii situației



create în chestiunea ce ține de accesarea în profesia de avocat, asigurarea instruirii inițiale a avocaților stagiați și continuă a avocaților, păstrarea Registrelor de stat ale avocaților și formelor de organizare a activității de avocat, durata stagiului profesional, delimitarea clară a atribuțiilor organelor de autoadministrare a avocaților, modul de alegere a organelor de autoadministrare a avocaților etc. Astfel, subsemnatul lansează o propunere *de lege ferenda* pentru a remedia situația. În acest context, punem la dispoziția autorităților statului un studiu complex care ar fundamenta acceptarea propunerii legislative a subsemnatului, fapt ce: 1) ar impune o nouă viziune și percepere a instituției avocaturii de către înșiși avocații și cetățenii/justițiabilii și 2) ar duce la îndeplinirea Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei de reformare și dezvoltare a sectorului justiției, în domeniul asistenței juridice calificate acordată de către avocați.

Rezultate obținute și discuții. Fiind parte a breslei avocaților și luând în calcul faptul că Parlamentul a aprobat în prima lectură proiectul de lege nr. 198/2016, în temeiul prevederilor expres statuate de către legiuitor în art. 52 din Constituția Republicii Moldova [1] și, respectiv, în art. 6 din Legea nr. 190-XIII din 19.07.1994 cu privire la petiționare [10], am expediat pe adresa Uniunii Avocaților și subiecților indicați în art. 73 din Constituție un set de propuneri de îmbunătățire a proiectului (nr. 198/2016) Legii cu privire la avocatură pentru lectura a doua.

Astfel, subsemnatul recomandă autorităților statului implementarea unei reforme structurale veridice și autentice în avocatură și nu a uneia de fațadă.

Așadar, dacă se dorește cu adevărat stabilirea unor criterii clare și transparente, bazate pe merit, accesarea în profesie trebuie să fie guvernată de principiile egalității și nondiscriminării. Totodată, atragem atenția asupra faptului că reputația persoanei constituite a aprecierii publice a persoanei prin prisma faptelor comise și astfel „indulgența legiuitorului după o perioadă de timp” este neavenită.

Reținem că incompatibilitatea profesiei de avocat în raport cu alte profesii/funcții/activități este în beneficiul

profesiei respective, deoarece contribuie la stabilirea unui cadru favorabil de exercitare a atribuțiilor care îi revin, detașat de alte profesii/funcții/activități. Atragem atenția că profesia de avocat este compatibilă doar cu excepțiile expres prevăzute de lege. Cu regret, trebuie să menționăm faptul că, în anumite perioade de timp, unele dintre organele de autoadministrare ale avocaților au interpretat și aplicat, în general, eronat prevederile legale privind activitățile incompatibile cu profesia de avocat și, în particular, momentul survenirii incompatibilității. Mai mult, contrar prevederilor art. 11 alin. (1) lit. a) din Legea nr. 1260-XV/2002, funcția de decan al Facultății de Drept era declarată, în exclusivitate pentru unii, incompatibilă cu profesia de avocat. Pe când legiuitorul a statuat că profesia de avocat este compatibilă cu orice funcție legată de activitatea științifică și didactică.

Astfel, funcția de decan al Facultății de Drept al unei instituții de învățământ superior este o funcție legată de activitatea didactică și științifică, fapt, cu regret, neînțeles de către membrii Comisiei de licențiere a profesiei de avocat în 2012 și 2015. Pentru exemplificare, în continuare, punem la dispoziția dvs. hotărârea Comisiei de licențiere a profesiei de avocat din 2012.

Reținem că în cadrul contabilității Uniunii Avocaților este instituită o practică vicioasă privind calcularea termenelor. În speță, este vorba de determinarea incorectă a începutului curgerii termenului obligației avocaturii de a achita contribuții la bugetul UA. Totodată, menționăm că, avocatul, a cărui activitate a fost suspendată în temeiul art. 13 alin. (1) lit. a) din Lege, benevol, deci, nu urmare a aplicării unei sancțiuni disciplinare de către organele de autoadministrare ale avocaților, nu are obligația de a contribui la bugetul Uniunii Avocaților. Conchidem că orice plată trebuie instituită doar prin lege.

Considerăm că un stagiul de pregătire profesională cu durata de 18 luni este necesar și suficient pentru instruirea avocaturii stagiar de a deveni avocat. În scopul bunei pregătiri a avocaturii stagiar, un avocat poate fi îndrumător concomitent doar la un singur avocat stagiar. De asemenea, pentru a exclude orice suspiciuni și bănuieli, atunci vom spune că nu pot avea calitatea de avocat îndrumător avocații care sunt membri ai organelor de autoadministrare ale avocaților.

În scopul fortificării și legitimitării mecanismelor de răspundere disciplinară în profesia de avocat, avizul Comisiei pentru etică și disciplină trebuie să fie unul conform, și nu facultativ sau consultativ. Așadar, nicio decizie privind retragerea licenței nu trebuie luată fără avizul unui organ de autoadministrare a avocaților.

Subsemnatul a identificat noi, posibile, surse de venit la bugetul Uniunii Avocaților, de aceea propunem completarea părții de venituri a bugetului UA cu: 1) contribuțiile avocaților stagiați și 2) taxele pentru cursurile de instruire contra plată.

Trebuie să luăm în considerare faptul că includerea Comisiei de contestare, a Barourilor avocaților, a Centrului de Instruire a Avocaților și a aparatului acestuia la art. 35 alin. (6) din Lege este necesară și





obligatorie, deoarece structurile respective sunt parte integrantă a Uniunii Avocaților.

Atenționăm că art. 35¹ în varianta proiectului nr. 198/2016 nu poate fi susținut de către subsemnat, deoarece de la bun început conține norme „coruptibile”.

Membrii organelor de autoadministrare ale avocaților se aleg sau se desemnează, după caz, prin concurs. Concursul pentru alegerea membrilor Comisiei de licențiere a profesiei de avocat și ai Comisiei pentru etică și disciplină se organizează de către o comisie specială, a cărei componență este aleasă de către Consiliul Uniunii Avocaților.

În scopul implicării plene a reprezentanților societății civile în procesul de supraveghere a legislației cu privire la etica profesională a avocaților, propunem includerea în componența Comisiei pentru etică și disciplină a 3 reprezentanți ai societății civile, care nu sunt avocați.

Recomandăm instituirea unui Centru de instruire a avocaților, care va avea autonomie administrativă și funcțională și va asigura instruirea inițială a avocaților stagiați și

formarea profesională continuă a avocaților.

Pentru a avea o administrare eficientă a unor surse de venit ale bugetului Uniunii Avocaților și în scopul responsabilizării barourilor, recomandăm o autonomie bugetară, partajată între barouri și Uniunea Avocaților.

Considerăm oportună și necesară participarea fizică, personală, a avocatului la lucrările Congresului și Adunării Generale până la implementarea sistemului de vot electronic.

În scopul consolidării sistemului de asigurare de răspundere civilă, propunem ca repararea prejudiciului cauzat de avocat sau avocatul stagiar în cadrul exercitării activității să fie solicitată doar de la compania de asigurare.

Reținem că activitatea organelor de autoadministrare ale avocaților trebuie să se circumscrie regulilor pe care legiuitorul le-a instituit în vederea creării cadrului legal de funcționare a acestora. Or, principiul autonomiei nu justifică existența unei autonomii de decizie în afara cadrului legal, a cărui respectare este obligatorie. Prin urmare, instituirea de norme primare de drept este o competență exclusivă a legiuitorului. Deci nicio taxă nu poate fi percepută de

către Uniunea Avocaților și nicio structură instituită, dacă aceasta n-a fost expres prevăzută de lege. Or, dezvoltarea oricărei legi este posibilă și necesară de efectuat printr-un act normativ, subordonat legii în limitele acesteia. Principiul autoreglementării este unul absolut doar pentru legiuitor, care edictează norme primare de drept, și unul relativ pentru toate celelalte entități care se prevalează de principiul autonomiei. Mai mult, în temeiul art. 34 alin. (1) din Legea nr. 1260-XV/2002, toate organele de autoadministrare ale avocaților sunt organizate și funcționează în baza principiului autonomiei, *în limitele competențelor prevăzute de prezenta lege*.

Așadar, prin amendarea Legii cu privire la avocatură, ce se urmărește (dorește): implementarea unei reforme structurale veridice și autentice sau a uneia formale? Dacă e vorba despre o reformă autentică, atunci subsemnatul vine în întâmpinarea autorităților cu un set de recomandări.

Urmare a celor relevate *supra*, recomandăm legiuitorului la adoptarea legii (proiectul nr. 198/2016) să ia în considerare propunerile și argumentele subsemnatului, prezentate *infra* într-un proiect *de lege ferenda*.

Proiect

LEGE pentru modificarea și completarea

Legii nr. 1260-XV din 19 iulie 2002 cu privire la avocatură

Parlamentul adoptă prezenta lege organică.

Art. I. – Legea nr. 1260-XV din 19 iulie 2002 cu privire la avocatură (republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 159, art. 582), cu modificările și completările ulterioare, se modifică și se completează după cum urmează:

1. La art. 1 alin. (2) textul „și ale statutului profesiei de avocat” din prima teză se exclude.

2. La art. 4 sintagma „, alte legi care reglementează activitatea menționată din statutul profesiei de avocat” se substituie cu expresia „, alte acte normative, din statutul profesiei de avocat”.

3. La art. 5, alin. (5) se completează cu o nouă teză, cu următorul cuprins: „Reprezentarea intereselor soțului/soției și ale rudelor până la gradul patru inclusiv este cu titlu gratuit.”

4. La art. 6 alin. (2) sintagma

„Consiliul Uniunii Avocaților din Republica Moldova, denumită în continuare” se exclude.

5. Articolul 8:

la alin. (2) sintagma „se pedepsește, dacă legea nu prevede altfel” se substituie cu sintagma „este interzisă, dacă legea nu prevede altfel”;

la alin. (4) teza a doua „Avocatul nu poate efectua aceste acțiuni pentru sine, pentru membrii familiei sale, pentru rude sau afini.” se exclude.

6. La art. 9 sintagma „conduită profesională și corectă” se substituie cu sintagma „conduită profesională corectă”.

7. La art.10, alin. (2) se abrogă.

sau

alineatul (2) va avea următorul cuprins:

„(2) Sunt scutite de efectuarea stagiului profesional persoanele care au o vechime în domeniul dreptului (în activitatea juridică, în învățământul juridic sau în activitatea științifică) de cel puțin 20 de ani calendaristici, din-

tre care ultimii cel puțin 12 ani și șase luni în funcție de judecător sau procuror dacă, în termen de 12 luni după demisia din funcțiile respective, au depus cerere pentru participarea la examenul de calificare.”

la alineatul (3):

partea introductivă a alineatului va avea următorul conținut:

„În sensul alineatului (1), se consideră că nu are reputație ireproșabilă și nu poate fi admisă la stagiul profesional sau în profesie persoana care:”;

completarea literelor c), d) și f) cu textul „și nu a expirat termenul de 5 ani” o considerăm neavenită.

8. Articolul 11 va avea următorul cuprins:

„Articolul 11. Incompatibilități

(1) Pentru exercitarea profesiei, avocatul urmează să nu se regăsească în nicio situație de incompatibilitate, prevăzută de lege. Profesia de avocat este incompatibilă cu orice funcție/profesie/activitate, cu excepția funcțiilor legate de activitatea științifică,



didactică și de creație, sportivă, civică, precum și activitatea în calitate de arbitru al judecării arbitrale (arbitrajului), în calitate de mediator, administrator autorizat, mandatar autorizat în proprietatea intelectuală și membru ales/desemnat în organele de autoadministrare ale avocaților. Avocatul nu poate fi concomitent membru ales sau desemnat în mai multe organe de autoadministrare ale avocaților, exceptând decanul baroului care este de drept și membru al Consiliului Uniunii Avocaților.

(2) Nu se admite acordarea de către avocat a asistenței juridice inerente profesiei de avocat în alt temei decât în baza contractului/acordului de asistență juridică înregistrat la cabinetul avocatului sau la biroul asociat de avocați. Excepție fac cazurile de reprezentare a intereselor soțului/soției și ale rudelor până la gradul patru inclusiv.”

9. Articolul 13:

alineatul (1):

litera a) va avea următorul conținut: „la cererea scrisă a avocatului, pentru un termen nelimitat, dacă acesta nu a indicat un termen, de la data notificării, în temeiul hotărârii Consiliului Uniunii Avocaților”;

litera d) va avea următorul cuprins: „în cazul neefectuării de către avocat sau avocatul stagiar a defalcării contribuțiilor în bugetul Uniunii Avocaților la expirarea a 6 luni de la termenul scadent, până la achitarea integrală a restanței, în temeiul hotărârii Consiliului Uniunii Avocaților. Obligația avocatului și avocatului stagiar de a achita contribuții la bugetul Uniunii Avocaților apare începând cu prima zi a lunii imediat următoare datei eliberării legitimației;”

se completează cu lit. d¹), cu următorul conținut:

„d¹) pentru o perioadă de la 3 la 6 luni, în cazul neparticipării la programele de formare inițială sau continuă a avocatului stagiar sau a avocatului, în baza hotărârii Consiliului Uniunii Avocaților;”

litera e) se abrogă.

alineatul (1) se completează la sfârșit cu o nouă teză, cu următorul cuprins:

„Avocatul, a cărui activitate a fost suspendată în temeiul lit.a), nu are obligația de a contribui la bugetul Uniunii Avocaților.”

nu susținem propunerea privind completarea art. 13 cu alin. (4).

10. Articolul 14:

se completează cu alin. (4), cu următorul cuprins:

„(4) În cazul încetării activității de avocat ca urmare a decesului, Ministerul Justiției efectuează mențiunile respective în Registrul de stat al avocaților și Registrul de stat al formelor de organizare a activității de avocat în termen de 10 zile de la aducerea la cunoștință a acestui fapt.”

11. Articolul 17¹:

alineatul (1) va avea următorul cuprins: „Ministerul Justiției păstrează Registrul de stat al avocaților și Registrul de stat al formelor de organizare a activității de avocat, care sunt parte componentă a Registrului de stat al unităților de drept”.

la alin. (2) lit. c) va avea următorul conținut: „c) numărul de identificare personal al avocatului (IDNP)”;

La alin. (3) lit. e) cu următorul conținut: „e) fondatorul cabinetului avocatului/fondatorii (membrii) biroului asociat de avocați”;

12. La art. 18 alin. (1), după sintagma „în bază de examen” se introduce textul „, în forma unui test computerizat cu înregistrare audio și video”.

13. Articolul 19:

alineatul (1) va avea următorul cuprins:

„(1) Persoana care a promovat examenul de admitere la stagiul obține calitatea de avocat stagiar și efectuează în mod obligatoriu un stagiul de pregătire profesională cu durata de 18 luni. Stagiul profesional se finalizează la expirarea a 18 luni de stagiul”;

Teza a doua a alineatului (4) va avea următorul conținut: „Un avocat poate fi îndrumător concomitent doar la un singur avocat stagiar”. Alineatul (4), la sfârșit, se completează cu următorul text: „Nu pot avea calitatea de avocat îndrumător avocații care sunt membri ai organelor de autoadministrare ale avocaților”;

Se completează alineatele (7) și (8), cu următorul cuprins:

„(7) După expirarea unui an de la data finalizării stagiului profesional, persoana poate susține examenul de calificare doar cu condiția repetării stagiului profesional, cu o durată de 3 luni, fără susținerea examenului de admitere la stagiul.

(8) Persoanele scutite de efectuarea stagiului profesional conform art. 10 alin. (2) sunt obligate să se prezinte la examenul de calificare în termen de cel târziu 6 luni de la depunerea cererii.”

14. Articolul 21:

nu susținem propunerea privind abrogarea lit. f) de la alineatul (2).

alineatul (4) va avea următorul cuprins:

(4) Prezentarea unor acte ce conțin informații neveridice sau neprezentarea informațiilor solicitate pentru confirmarea circumstanțelor menționate în art. 10 constituie temei pentru neadmiterea la examenul de calificare.”

15. Articolul 22:

alineatul (5) se completează în final cu următoarea propoziție: „Duplicatul licenței pentru exercitarea profesiei de avocat se eliberează contra unei plăți în mărime de 250 de lei, fără prezentarea actelor indicate la alin. (2).”

16. Articolul 23:

la alin. (1) lit. e) sintagma „codul de identificare” se substituie cu sintagma „numărul de identificare personal (IDNP)”.

17. Articolul 25:

alineatul (1):

se completează cu litera d¹), cu următorul cuprins:

„d¹) neachitării integrale a restanțelor contribuției avocatului în bugetul Uniunii Avocaților la expirarea a 6 luni de la suspendarea activității de avocat din același motiv”;

litera g) va avea următorul cuprins:

„g) rămânerii irevocabile a sentinței/hotărârii instanței de judecată/judecătorești prin care s-a stabilit vinovăția avocatului în comiterea unei infracțiuni;”;

la alineatul (2), textul „și după consultarea opiniei Comisiei pentru etică și disciplină” se substituie cu un alt text „cu avizul Comisiei pentru etică și disciplină”.

18. Articolul 30 se completează cu alineatul (3), cu următorul cuprins:

„(3) Cabinetul avocatului dispune de conturi în bancă și de ștampilă.”

19. La art. 31 alin. (2) teza a doua din proiect este superflua.

20. Articolul 32:

la alineatul (3), după sintagma „punerea la evidență fiscală” se introduc cuvintele „, înregistrarea în calitate de plătitor al contribuțiilor de asigurări



sociale de stat obligatorii și al primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală”.

21. Propunerea privind **completarea art. 34 cu alineatul (4)** nu poate fi susținută, deoarece încalcă normele tehnicii legislative.

22. Articolul 35:

alineatul (3):

se completează cu litera a¹⁾, cu următorul cuprins: „a¹⁾ contribuțiile avocaților stagiați;”

propunem abrogarea literei c).

lit. d) va avea următorul cuprins:

„d) taxele pentru cursurile de instruire contra plată;”

propunem la lit. e) substituirea sintagmei „neinterzise de lege” cu sintagma „prevăzute de lege”.

alineatul (5):

se completează cu litera c¹⁾, cu următorul cuprins:

„c¹⁾ vicepreședintele Uniunii Avocaților;”

alineatul (6) se completează, corespunzător, cu literele a¹⁾ și c¹⁾ – c³⁾ cu următorul cuprins:

„a¹⁾ Comisia de contestare privind admiterea în profesia de avocat;” și

„c¹⁾ Barourile avocaților;

c²⁾ Centrul de Instruire a Avocaților;

c³⁾ aparatul Centrului de Instruire a Avocaților;”

23. Se completează cu **articolul 35¹**, cu următorul cuprins:

„**Articolul 35¹.** Dreptul de vot

(1) Dreptul de vot la Congres și la adunările generale ale barourilor au toți avocații cu drept de exercitare a profesiei de avocat la data desfășurării alegerilor.

(2) Fiecare avocat cu drept de vot are dreptul la un singur vot. Avocatul cu drept de vot votează pentru un singur concurent și/sau se pronunță asupra unei singure opțiuni.

(3) Avocații își exercită personal dreptul de vot la Congres sau la adunarea generală. Votarea în locul altor persoane nu se admite.”

24. Articolul 36:

alineatele (1) și (2) vor avea următorul cuprins:

„(1) Congresul este organul suprem al Uniunii Avocaților. La lucrările Congresului participă toți avocații cu drept de vot.

(2) Congresul se întrunește anual în sesiune ordinară, fiind convocat și

organizat de Consiliul Uniunii Avocaților. Convocarea Congresului se face cu cel puțin o lună înainte de data stabilită, prin plasarea pe pagina web oficială a Uniunii Avocaților a unui aviz, a ordinii de zi și a materialelor ce urmează a fi examinate. Avocații cu drept de vot, la începutul ședinței, pot solicita Congresului completarea ordinii de zi.”;

alineatul (3) se abrogă;

alineatul (5) va avea următorul cuprins:

„(5) Congresul se consideră legal constituit, dacă la el participă mai mult de 1/2 din avocații cu drept de vot. În cazul în care cvorumul nu a fost întrunit, Consiliul Uniunii Avocaților convoacă repetat Congresul în cel mult 15 zile, iar acesta se consideră legal constituit, dacă la el participă mai mult de 1/3 din avocații cu drept de vot. Dacă și după convocarea repetată a Congresului cvorumul nu a fost întrunit, Consiliul Uniunii Avocaților se întrunește ad-hoc și convoacă Congresul pe loc/din nou/imediat, în aceeași zi, iar acesta se consideră legal constituit indiferent de numărul avocaților cu drept de vot prezenți;

Se completează cu alineatele (6) - (7), cu următorul cuprins:

„(6) Congresul adoptă hotărâri cu majoritatea voturilor valabil exprimate. Hotărârile Congresului sunt semnate/se semnează de către președintele Uniunii Avocaților.

(7) Hotărârile Congresului privind alegerea organelor colegiale ale Uniunii Avocaților se adoptă conform principiului acumulării de către candidat a celui mai mare număr de voturi valabil exprimate. În caz de paritate de voturi, se consideră ales candidatul care are o vechime mai mare în profesia de avocat (calculul fiind efectuat în zile), iar în caz de vechime egală, candidatul care are o vechime generală mai mare în domeniul juridic.”

La alin. (9), din proiect, după sintagma „Hotărârile Congresului” se introduce textul „intră în vigoare la data adoptării și”.

25. Articolul 37:

litera a) va avea următorul cuprins:

„a) alege și revocă, dintre avocații cu drept de vot, prezenți, președintele Uniunii Avocaților;”

propunerea privind abrogarea lit. d), e) și f) nu poate fi susținută, deoa-

rece astfel se încearcă limitarea rolului Congresului – organ suprem al Uniunii Avocaților.

Propunem completarea art. 37, corespunzător, cu literele e¹⁾, f¹⁾ și h¹⁾, cu următorul cuprins:

„e¹⁾ stabilește cota de contribuție a avocaților stagiați la formarea bugetului Uniunii Avocaților;” și „f¹⁾ stabilește cuantumul taxelor pentru cursurile de instruire contra plată;” și

„h¹⁾ aprobă actele privind respectarea de către avocați a obligațiilor ce le revin în conformitate cu Legea nr. 308 din 22 decembrie 2017 cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului; [20]”;

la litera i), cuvintele „, prevăzute de prezenta lege” nu trebuie excluse.

26. Nu susținem completarea Legii cu articolul 37¹.

27. Articolul 38:

alineatul (3) va avea următorul cuprins:

„(3) Mandatul avocaților delegați de barouri în Consiliul Uniunii Avocaților este de 4 ani. Mandatul avocatului delegat de barou încetează de drept în cazul absenței nemotivate de la 3 ședințe consecutive ale Consiliului Uniunii Avocaților.”;

La alineatul (4) sintagma „pe pagina oficială de Internet” se substituie cu sintagma „pe pagina web oficială”.

28. Articolul 39:

Nu putem susține completarea art. 39 cu literele b²⁾ - b⁵⁾.

se completează cu lit. k¹⁾, cu următorul cuprins: „k¹⁾ desemnează un membru al Consiliului de mediere din rândul avocaților;”;

lit. g¹⁾, din proiect, va avea următorul cuprins: „g¹⁾ desemnează, în bază de concurs, secretarul general al Uniunii Avocaților, directorul Centrului de Instruire a Avocaților și organizează concursurile de selectare a membrilor comisiilor speciale pentru alegerea membrilor Comisiei de licențiere a profesiei de avocat, Comisiei pentru etică și disciplină și a Consiliului Centrului de Instruire a Avocaților;”

se completează cu litera n²⁾, cu următorul cuprins:

„n²⁾ supraveghează respectarea de către avocați a obligațiilor ce le revin în conformitate cu Legea nr. 308 din 22 decembrie 2017 cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului [20];”.



lit. n²) în redacția proiectului nr. 198/2016 nu poate fi susținută.

29. Articolul 40:

la alineatul (1), sintagma „termen de 2 ani” se substituie cu sintagma „termen de 4 ani”, iar cuvântul „consecutive” se exclude;

alineatul (3) se abrogă.

30. Propunem completarea legii cu un nou **articol 40¹:**

„**Articolul 40¹.** Vicepreședintele Uniunii Avocaților

(1) Vicepreședintele Uniunii Avocaților este ales de către Consiliul Uniunii Avocaților din rândul membrilor acestuia pentru un mandat de 2 ani, la propunerea președintelui Uniunii Avocaților. Mandatul vicepreședintelui Uniunii Avocaților nu poate excede termenul mandatului de membru al Consiliului Uniunii Avocaților.

(2) Pe perioada indisponibilității sau vacanței funcției de președinte al Uniunii Avocaților, atribuțiile acestuia sunt exercitate de către vicepreședintele Uniunii Avocaților. Indisponibilitatea sau vacanța funcției de președinte este confirmată prin hotărârea Consiliului Uniunii Avocaților, care este convocat de 1/3 din membrii Consiliului Uniunii Avocaților.”

31. Articolul 41:

la alineatul (2), cuvintele „, ce poate fi prelungit o singură dată” se exclud;

alineatul (3) trebuie să rămână în redacția actuală a legii.

la alineatul (5), modificarea, propusă în proiect, a conținutului literei j) nu este una necesară și oportună.

32. Articolul 42:

alin. (1), teza a doua, va avea următorul cuprins: „Membrii comisiilor Uniunii Avocaților sunt aleși prin concurs pe un termen de 4 ani”.

La alineatul (5) sintagma „pentru toți avocații” se exclude, iar sintagma „pe pagina oficială de Internet” se substituie cu sintagma „pe pagina web oficială”.

33. Articolul 43:

alineatele (1) și (2) vor avea următorul cuprins:

„(1) Comisia de licențiere a profesiei de avocat este compusă din 11 membri, avocați cu o vechime în profesie de cel puțin 5 ani, aleși prin concurs, dintre care 3 sunt profesori titulari cu o vechime de cel puțin 5 ani în învățământul juridic. Una și aceeași

persoană poate fi membru al Comisiei de licențiere a profesiei de avocat pentru cel mult 2 mandate”;

alineatul (2) va avea următorul cuprins:

„(2) Concursul pentru alegerea membrilor Comisiei de licențiere a profesiei de avocat se organizează de către o comisie specială a cărei componență este aleasă de către Consiliul Uniunii Avocaților. Modul de organizare a concursului se stabilește în statutul profesiei de avocat”;

34. La articolul 44:

alineatul (1) va avea următorul cuprins:

„(1) Comisia pentru etică și disciplină este compusă din 11 membri, dintre care 3 reprezentanți ai societății civile, care nu sunt avocați. Membrii comisiei sunt aleși prin concurs de către o comisie specială a cărei componență este aleasă de către Consiliul Uniunii Avocaților. Una și aceeași persoană poate fi membru al Comisiei pentru etică și disciplină pentru cel mult 2 mandate.”

35. La articolul 45, alineatul (1) va avea următorul cuprins:

„(1) Comisia de cenzori este compusă din 5 avocați, aleși de Congres, cu o vechime în profesia de avocat de cel puțin 5 ani, dintre care doi avocați din partea baroului care are cea mai mare normă de reprezentare și câte un avocat din celelalte barouri. Una și aceeași persoană poate fi membru al Comisiei de cenzori pentru cel mult 2 mandate.”

36. Legea se completează cu **art. 45¹ și 45²**, cu următorul conținut:

„**Articolul 45¹.** Centrul de Instruire a Avocaților

(1) Centrul de Instruire a Avocaților este o structură autonomă, distinctă, a Uniunii Avocaților din Republica Moldova. Activitatea Centrului este coordonată de un consiliu, format din 7 membri, aleși de către o comisie specială, pentru o perioadă de 4 ani. Modul de alegere a membrilor Consiliului Centrului de Instruire a Avocaților se stabilește în statutul profesiei de avocat.

(2) Centrul implementează obiectivele strategice ale Uniunii Avocaților pentru asigurarea instruirii inițiale a avocaților stagiați și formarea profesională continuă a avocaților.

(3) Centrul poate organiza cursuri

de instruire contra plată pentru avocați, avocații stagiați și persoane terțe, care nu sunt membri ai Uniunii Avocaților. Modul de organizare a acestor cursuri se stabilește în statutul profesiei de avocat.

Articolul 45². Aparatul Centrului de Instruire a Avocaților

(1) Aparatul Centrului de Instruire a Avocaților este o structură funcțională care asistă consiliul și directorul Centrului în exercitarea atribuțiilor ce le revin.

(2) Aparatul Centrului de Instruire a Avocaților se subordonează directorului Centrului.

(4) Directorul centrului este desemnat, prin concurs, de Consiliul Uniunii Avocaților, pentru o perioadă de 4 ani. Modul de desemnare a directorului Centrului se stabilește în statutul profesiei de avocat.

(5) Directorul Centrului este organ executiv al Consiliului Centrului de Instruire a Avocaților.”

37. Articolul 47:

alineatul (4) se completează cu litera c), cu următorul cuprins: „c) prodecanel.”

se completează cu alineatul (5) cu următorul cuprins:

„(5) Baroul poate avea buget propriu, pe care-l gestionează/administrează în mod independent. Bugetul baroului se formează din:

a) contribuțiile avocaților;

b) contribuțiile avocaților stagiați.

Quantumul cotelor contribuțiilor avocaților și avocaților stagiați care urmează a fi transferate din bugetul Uniunii Avocaților în bugetul Barourilor se stabilește de Congres. Bugetele barourilor sunt parte integrantă a bugetului Uniunii Avocaților.”

38. Articolul 48:

propunem excluderea, din proiect, a tezei a 3-a a alineatului (4).

alineatul (6) va avea următorul conținut:

„(6) Adunarea Generală adoptă hotărâri cu majoritatea voturilor celor prezenți. Hotărârile Adunării Generale pot fi contestate la Consiliul Uniunii Avocaților în termen de 7 zile de la adoptare.”;

39. Articolul 49:

litera b) va avea următorul cuprins:

„b) alege și revocă avocații delegați



ai baroului în componența Consiliului Uniunii Avocaților;”;

se completează cu litera b¹) cu următorul cuprins:

„b¹) alege și propune Congresului pentru confirmare în Comisia de cenzor candidaturile avocaților din partea baroului;”.

40. Articolul 50:

alineatul (1) va avea următorul conținut:

„(1) Decanul este ales pentru un mandat de 4 ani. Una și aceeași persoană poate fi aleasă decan al baroului pentru cel mult 2 mandate.”;

alineatul (3) se completează în final cu textul „ales pentru un mandat de 4 ani”.

41. La art. 50¹ alin. (2) din proiectul nr. 198/2016, în scopul excluderii abuzului și inspirării din programele altor candidați de către cei care să află în exercițiul funcțiilor, propunem o nouă redacție a alineatelor (2) – (4):

„(2) Programele de activitate ale candidaților sînt plasate pe pagina web oficială a Uniunii Avocaților în ziua depunerii/prezentării.

(3) Lista candidaților este plasată pe pagina web oficială a Uniunii Avocaților cu cel puțin 10 zile înainte de ziua desfășurării Congresului sau a Adunării Generale. După termenul-limită indicat în alin. (1), în lista candidaților nu pot fi incluse alte persoane. Candidații înregistrați se pot retrage oricând până la începerea votării. În lista avocaților cu drept de vot sunt incluși toți avocații cu drept de vot care au această calitate până în ultima zi ce precede evenimentul. Lista avocaților cu drept de vot în aceeași zi este plasată pe pagina web oficială a Uniunii Avocaților.

(4) Ședința Congresului sau a Adunării Generale la care au loc alegeri este prezidată, în ordine, de președintele sau vicepreședintele Uniunii Avocaților sau, după caz, de către decan sau prodecan, dacă aceste persoane nu candidează la funcții în organele de conducere ale Uniunii Avocaților sau ale baroului. În cazul în care persoanele enumerate la acest alineat/supra candidează la funcții în organele de conducere ale Uniunii Avocaților sau ale baroului, Congresul sau Adunarea Generală alege președintele ședinței, decanul de vîrstă, asistat de către 2 avocați cu drept de vot, cei mai tineri.”

42. Articolul 53:

la alineatul (3), cuvîntul „administrativ” se substituie cu un alt cuvînt „contravențional”;

alineatul (6) se abrogă;

la alineatul (8) lit. d), cuvintele „și juridică” se exclud;

se completează cu alineatul (9), cu următorul cuprins:

„(9) Avocații suspendați, sancționați disciplinar, nu pot să candideze în organele de autoadministrare sau să reprezinte interesele Uniunii Avocaților.”

43. Articolul 54:

alineatul (1):

la litera i), cuvintele „, , aceste cursuri finalizînd cu prezentarea unui raport” se exclud;

44. La articolul 56:

alineatul (6) se completează cu litera d), cu următorul cuprins:

„d) privind încetarea procedurii.”.

45. Articolul 57:

la alineatul (1):

litera c) va avea următorul cuprins: „c) suspendarea activității de avocat, în temeiul art. 13 alin. (1) lit. d), pentru o perioadă de la 3 la 6 luni, cu obligația achitării contribuției avocatului la bugetul Uniunii Avocaților pentru această perioadă.”

litera d) va avea următorul cuprins: „d) suspendarea activității de avocat, în temeiul art. 13 alin. (1) lit. c), cu obligația achitării contribuției avocatului la bugetul Uniunii Avocaților pentru această perioadă.”

Nu susținem completarea art. 57 cu alineatul (1¹) lit. b) și, respectiv, alin. (2¹).

46. La art. 58 alineatele (1) și (2) din proiect, termenele de prescripție „de 3 ani” și „de 5 ani” se substituie cu alte termene „de 2 ani” și, respectiv, „de 3 ani”.

47. Propunem o nouă redacție a art. 59:

„**Articolul 59.** Valabilitatea sancțiunii disciplinare

(1) Dacă în decurs de un an de la data aplicării sancțiunii disciplinare avocatul sau avocatul stagiar sancționat nu comite o nouă abatere, se consideră că acesta nu a fost supus sancțiunii disciplinare.

(2) Comisia pentru etică și disciplină poate anula sancțiunea disciplinară până la expirarea termenului de un an, la solicitarea avocatului, în temeiul demersului baroului sau al asociației de avocați.”

48. Titlul și tot cuprinsul **art. 61**, din proiect, după cuvîntul „avocat/avocatul/avocatului” se completează cu sintagma „/avocatului stagiar” la cazul gramatical respectiv.

49. Propunem completarea legii cu **articolul 61¹** cu următorul cuprins:

„**Articolul 61¹.** Ordinea de reparare a prejudiciului cauzat de avocat sau avocatul stagiar.

Repararea prejudiciului cauzat de avocat sau avocatul stagiar în cadrul exercitării activității poate fi cerută doar de la compania de asigurare cu care avocatul sau avocatul stagiar a încheiat contractul de asigurare obligatorie de răspundere civilă profesională a avocatului sau a avocatului stagiar.”

50. Articolul 63:

la alineatul (4) sintagma „în cauzele penale, civile și administrative urmează a fi compensate integral și proporțional cerințelor admise (respinse) de partea adversă” se substituie cu sintagma „în cauzele penale, contravenționale, civile și de contencios administrativ urmează a fi compensate proporțional cerințelor admise de instanța de judecată, de către partea adversă”;

la alin. (5) sintagma „în cauzele penale, civile și administrative” se substituie cu sintagma „în cauzele penale, contravenționale, civile și de contencios administrativ”.

51. Articolul 65:

alineatul 2:

la lit. b) sintagma „contribuie la reciclarea avocaților” se substituie cu sintagma „contribuie la instruirea inițială a avocaților stagiari și formarea continuă a avocaților”.

la lit. d) textul „și ține registrul licențelor” se exclude.

alineatul 3:

la lit. a) sintagma „birourilor de avocați” se substituie cu sintagma „cabinetelor și birourilor asociate de avocați”;

la lit. b) sintagma „birourilor și asociațiilor de avocați” se substituie cu sintagma „cabinetelor, birourilor asociate și asociațiilor de avocați”.

52. Articolul 67:

la alin. (5) sintagma „până la alegerea președintelui Consiliului Uniunii Avocaților” se substituie cu sintagma „până la alegerea președintelui Uniunii Avocaților”.

Art. II. – (1) Prezenta lege intră în vigoare la expirarea unei luni de



zile de la data publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, cu excepția unor reglementări ale art. I, care se referă la modificarea:

a) articolului 13 alineatul (1) litera c²) și articolelor 61 și 61¹, care intră în vigoare la 1 ianuarie 2023;

b) articolului 18 alineatul (1) și articolului 20 alineatul (3), în partea ce ține de efectuarea examenului de admitere la stagiul și a examenului de calificare în formă computerizată, care intră în vigoare la 1 ianuarie 2020.

(2) Membrii aleși ai organelor de autoadministrare ale avocaților își exercită mandatul până la alegerea noilor membri. (Astfel, asigurându-se

continuitatea exercitării funcțiilor și atribuțiilor.)

(3) Prevederile art. 38 alin. (3), art. 40 alin. (1), art. 40¹ alin. (1), art. 43 alin. (1), art. 44 alin. (1), art. 45 alin. (1) și art. 50 alin. (1) și alin. (3) privind restricția de a exercita mai mult de două mandate se aplică și persoanelor care au exercitat și exercită mandatele curente. Persoanele care au exercitat două sau mai multe mandate până la data intrării în vigoare a prezentei legi nu mai au dreptul de a candida la funcțiile respective. Orice mandat executat/exercitat, indiferent de durata mandatului, se consideră ca fiind unul complet.

(4) Guvernul, în termen de 6 luni de la data publicării prezentei legi, va aduce actele sale normative în concordanță cu aceasta.

(5) Uniunea Avocaților, în termen de 1 an de la data publicării prezentei legi, va aduce actele sale în concordanță cu aceasta.

(6) Ministerul Justiției, în termen de 3 luni de la data publicării, va asigura republicarea Legii nr. 1260-XV din 19 iulie 2002 cu privire la avocatură, cu modificările și completările ulterioare, în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

PREȘEDINTELE PARLAMENTULUI

Andrian CANDU

Nr. ... Chișinău, ... martie 2018.

Atenționăm că orice reformă structurală în avocatură urmează a fi făcută, în primul rând, în interesul societății, al cetățenilor și justițiabililor și numai ulterior în interesul breslei avocaților.

Subsemnatul, prin proiectul *de lege ferenda* propus legiuitorului, aduce îmbunătățiri considerabile la proiectul nr. 198/2016. Astfel, urmare a adoptării acestuia cu considerentele noastre, vom obține o lege care va corespunde criteriilor calității și va constitui pe viitor piatra de temelie a reformării instituției avocaturii. Așadar, legea va conține reglementări clare și previzibile pentru accesarea în profesie, fără discriminare, pe bază de merit și va soluționa diferendele privitor la incompatibilitate.

Reținem: comportamentul și reputația avocatului constituie aprecierea publică a persoanei prin prisma faptelor comise. Încrederea cetățenilor în corectitudinea avocatului și a instituției avocaturii în general constituie fundamentul democratic al funcționării acestora. În conformitate cu principiul fundamental al statului de drept, avocații trebuie să demonstreze că îndeplinesc standardele înalte de materie de reputație ireproșabilă.

Prin urmare, orice „pată”, fie și radiată, lasă urme precum infracțiunea. Așadar, pentru conștiința socială aceasta ar însemna că cei „cu pufușor”, cu toate că sunt „iertăți” de către legiuitor, nu sunt și credibili

pentru justițiabili. Astfel, prin admiterea acestor persoane în avocatură, avocatura, ca instituție, poate pierde foarte mult din credibilitatea pe care o mai are în fața cetățeanului.

Subliniem că șirul excepțiilor privind incompatibilitatea este unul exhaustiv. Prin urmare, profesia de avocat este compatibilă doar cu excepțiile (funcțiile/profesiile/activitățile) expres prevăzute de lege.

Atragem atenția că întru facilitarea procesului de calculare corectă și achitare la timp a contribuțiilor avocaților în bugetul UA, contribuția se calculează începând cu prima zi a lunii următoare, în care avocatul a dobândit calitatea de membru al Uniunii Avocaților. Totodată, menționăm că, avocatul, a cărui activitate a fost suspendată din inițiativă proprie, și nu urmare a unei sancțiuni disciplinare aplicate, nu are obligația de a contribui la bugetul Uniunii Avocaților.

Propunem instituirea Centrului de Instruire a Avocaților, în calitate de entitate cu autonomie funcțională, în cadrul Uniunii Avocaților. Conducerea Centrului va fi efectuată de către un director, asistat de aparatul Centrului de Instruire a Avocaților.

Atragem atenția că votul cumulativ poate servi drept sursă de „troc” între „delegați” și concurenți. Mai mult, câteva opțiuni de vot: 1) prin intermediul sistemului electronic și 2) în mod „clasic”, duc inevitabil la corupere și corupție.

Atenționăm: bugetul este al Uniunii Avocaților, și nu al Consiliului UA. Reținem că bugetul este „Constituția financiară anuală” a Uniunii Avocaților. Astfel, un organ de conducere ierarhic inferior, precum este Consiliul Uniunii Avocaților, nu poate să aibă competențe mai vaste decât organul suprem al Uniunii Avocaților – Congresul.

Prin urmare, concentrarea puterii „într-o singură mână” (Consiliul Uniunii Avocaților) este neavenită sau chiar periculoasă. Atenție: transferul sau, mai exact, preluarea unor atribuții/competențe specifice Congresului de către Consiliul Uniunii Avocaților este inadmisibilă. Este de neînțeles de ce planul financiar anual/bugetul anual al Uniunii Avocaților trebuie să fie aprobat de către Consiliul UA, și nu de către Congres. Or, Congresul este organul suprem al Uniunii Avocaților, și nu Consiliul, iar bugetul Uniunii Avocaților este „Constituția financiară anuală” a Uniunii Avocaților și astfel acesta/aceasta poate fi și trebuie aprobat/ă numai de către organul suprem al Uniunii Avocaților – Congres.

Așadar, pentru realizarea unei reforme structurale este importantă atât componenta structurală a entității, cât și modul de alegere și formare a acesteia. Astfel, prin lege, se instituie norme clare și certe privind modul de alegere sau desemnare a membrilor organelor de autoadministrare ale avocaților. Se stabilește că orice avocat poate exercita cel mult două mandate în cadrul unui or-



gan de autoadministrare al avocaților.

În concluzie, prin această propunere *de lege ferenda* punem la dispoziția autorităților statului un studiu complex care ar fundamenta acceptarea propunerii legislative a subsemnatului, fapt ce: 1) ar impune o nouă viziune și percepere a instituției avocaturii de către înșiși avocați și cetățeni/justițiabili și 2) ar duce la îndeplinirea Planului de acțiuni [11] pentru implementarea Strategiei de reformare [12] și dezvoltare [21] a sectorului justiției, în domeniul asistenței juridice calificate, acordată de către avocați.

Referințe bibliografice

Acte oficiale

1. Constituția Republicii Moldova. Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 78 din 29.03.2016, art. 140.
2. Hotărârea Curții Constituționale nr. 3 din 10.02.2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 34-36 din 04.03.2011, art. 6.
3. Legea nr. 100 din 22 decembrie 2017 cu privire la actele normative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 7-17 din 12 ianuarie 2018, art. 34.
4. Legea nr. 3 din 25.02.2016 cu privire la Procuratură. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 69-77 din 25.03.2016, art. 113.
5. Legea nr. 178 din 25.07.2014 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 238-246 din 15.08.2014, art. 557.
6. Legea nr. 231 din 25 noiembrie 2011 privind aprobarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1-6 din 06.01.2012, art. 6.
7. Legea nr. 1260-XV din 19 iulie 2002 cu privire la avocatură. Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 159 din 4 septembrie 2010, art. 582.
8. Legea nr. 780-XV din 27.12.2001 privind actele legislative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 36-38 din 14.03.2002, art. 210. (*abrogată din 12.07.2018*)
9. Legea nr. 921-XIII din 11.07.1996 privind stimularea procurorilor și anchetatorilor din Procuratură și răspunderea lor disciplinară. În: Monitorul Oficial al

Republicii Moldova nr. 59 din 12.09.1996. (*Abrogată*)

10. Legea nr. 190-XIII din 19.07.1994 cu privire la petiționare. Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 6-8 din 24.01.2003, art. 23.

11. Hotărârea Parlamentului nr. 6 din 16 februarie 2012 privind aprobarea Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 109-112, art. 371.

12. **Hotărârea Parlamentului** nr. 259 din 08.12.2016 cu privire la asigurarea continuității reformelor în sectorul justiției. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 459-471 din 23.12.2016, art. 922.

Resurse doctrinare

13. Mihai CORJ. Sunt un simplu cetățean & Prin știință și credință spre adevăr. Studiu complex privind normativitatea, interpretarea și aplicarea dreptului. Chișinău: „LEX SCRIPTA”, (FEP „Tipografia Centrală”), 2015.

Proiecte de acte normative și resurse electronice/online

14. Proiectul Legii nr. 198 din 10 mai 2016 pentru modificarea și completarea Legii nr.1260-XV din 19.07.2002 cu privire la avocatură. <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactele legislative>.

15. Proiectul Legii nr. 513 din 26 decembrie 2016 pentru modificarea și completarea Legii nr.1260-XV din 19.07.2002 cu privire la avocatură. <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactele legislative>.

16. Proiectul Legii nr. 88 din 24 martie 2017 pentru modificarea și completarea Legii nr.1260 din 19.07.2002 cu privire la avocatură. <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactele legislative>.

17. <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactele legislative/tabid/61/LegislativId/3222/language/ro-RO/Default.aspx>.

18. <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactele legislative/tabid/61/LegislativId/3564/language/ro-RO/Default.aspx>

19. <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactele legislative/tabid/61/LegislativId/3685/language/ro-RO/Default.aspx>

20. <http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactele legislative/tabid/61/LegislativId/3592/language/ro-RO/Default.aspx>

21. <http://www.justice.gov.md/pview.php?l=ro&id=31>

Mihai CORJ,
avocat, mediator,
doctor în drept, conferențiar
universitar,
Președinte al AO Institutul de Creație
Legislativă
„LEX SCRIPTA”
e-mail: lex-scripta.eu@mail.ru

Mihai CORJ,
lawyer, mediator,
Doctor of Law, Associate Professor,
Chairman of the Institute for
Legislative Creation
“LEX SCRIPTA”
e-mail: lex-scripta.eu@mail.ru



CZU 336.22

MODALITĂȚILE ȘI TEMEIURILE DE TRAGERE LA RĂSPUNDERE PENTRU ÎNCĂLCARE FISCALĂ

Lilia GULCA,

doctor în drept, conferențiar universitar interimar Universitatea de Studii Europene din Moldova

REZUMAT

Evaziunea fiscală este una dintre cele mai răspândite infracțiuni cu caracter economic, întâlnită atât pe plan național, cât și pe plan internațional. Evaziunea fiscală, deși este un fenomen cunoscut, în doctrina juridică nu a fost tratat din punct de vedere a aspectelor de ordin fiscal. Problematika evaziunii fiscale este de actualitate, având în vedere cazurile, de notorietate, aduse în atenția publică, sumele de milioane de euro, pe care le are de recuperat statul în prezent din fraudarea bugetului de stat. Spun de notorietate, pentru că persoanele cercetate și condamnate sunt persoane de prim rang, care au fost la cârma unor servicii publice. În mod frecvent, în mass-media știrile încep cu alte și alte cazuri de fraudare a bugetului de stat.

Cuvinte cheie: obligație fiscală, trageră la răspundere, impozite și taxe, sancțiuni.

LIABILITY AND LIABILITY FOR FISCAL INFRINGEMENT

Lilia GULCA,

doctor in Law, Associate Professor University of European Studies of Moldova

SUMMARY

Tax evasion is one of the most widespread economic crimes, both nationally and internationally. Although tax evasion is a known phenomenon, the legal doctrine has not been dealt with in terms of fiscal issues. The issue of tax evasion is topical, given the well-known cases brought to public attention, the sums of millions of euros that the state has to recover from the state budget fraud. I speak of notoriety, because the people investigated and convicted are first-rate people who have been at the helm of public services. Frequently, in news media, news starts with other cases of fraud in the state budget.

Keywords: Fiscal Obligation, Liability, Taxes and Fees, Sanction.

Actualitatea temei rezultă din faptul că, multitudinea obligațiilor pe care legile fiscale le impun contribuabililor și, mai ales, povara acestor obligații au făcut să stimuleze, în toate timpurile, ingeniozitatea contribuabililor în a inventa procedee diverse de eludare a obligațiilor fiscale. “Evaziunea fiscală a fost întotdeauna în special activă și ingenioasă pentru motivul că fiscul, lovind indivizii în averea lor, îi atinge în cel mai sensibil interes: interesul bănesc”[1, pag. 219]. Profesorul rus, Brîzgalin A. în lucrarea sa”[2, pag.408] definește evaziunea fiscală - acțiuni intenționate ale contribuabilului, care îi permit acestuia din urmă să se eschiveze ori, într-o măsură sau alta, să micșoreze plățile sale obligatorii la buget, realizate în formă de impozite, taxe sau alte obligații financiare expres prevăzute de lege. Pe când Hoanță N. este de părerea că, în urma evaziunii fiscale are de câștigat economia în ansamblu, dacă eficiența cu care sunt utilizate resursele, rezultate din evaziune, este mai mare decât cea

care ar fi obținut-o statul prin aceste fonduri”[3, pag.205]. Noțiunea de evaziune fiscală în legislația Republicii Moldova este prevăzută numai în art. 244 și 244¹ ale Codului Penal”[4, pag.72].

Materialul de bază. Trageră la răspundere pentru neexecutarea obligațiilor fiscale este regelementată de:

1. Codul Fiscal al Republicii Moldova, nr. 1163 din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. ediție specială.*

2. Codul Contravențional al Republicii Moldova, nr. 218 din 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 3-6, art. nr. 15.*

3. Codul Penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 72-74, art. nr. 195.*

Cum oricare încălcare a normelor legale prevede o anumită răspundere, nici sistemul fiscal nu poate funcționa fără institutul răspunderii[2, pag.400]. Trageră la răspundere pentru încălcare fiscală în sensul art. 231 alin.1

al Codului Fiscal, înseamnă aplicarea de către organul fiscal, în condițiile prevăzute de legislația fiscală, a unor sancțiuni față de persoanele care au săvârșit încălcări fiscale.

Codul fiscal[5, pag.12] în art. 129 alin.12 prevede prin încălcare fiscală, - acțiunea sau inacțiunea, exprimată prin neîndeplinire sau îndeplinire neadecvată a prevederilor legislației fiscale, prin încălcare a drepturilor și intereselor legitime ale participanților la raporturile fiscale, pentru care este prevăzută răspunderea în conformitate cu normele Codului Fiscal. Prin urmare, existența încălcării fiscale poate fi constatată și ulterior comiterii acesteia, dacă fapta a fost constatată în conformitate cu legislația contravențională și ea constituie un cumul ideal de fapte sancționate în baza a două legi, ex: în baza Codului contravențional[6, pag.22] poartă răspundere persoana, angajatul, care a comis contravenția, iar în temeiul legislației fiscale este atras la răspundere fiscală agentul economic/antreprenorul individual.



Tragerea la răspundere pentru încălcare fiscală se face în temeiul legislației fiscale în vigoare în timpul și la locul săvârșirii încălcării, cu excepția situațiilor când legea nouă prevede sancțiuni mai blânde, cu condiția că încălcarea fiscală, prin caracterul ei, nu atrage după sine, în condițiile legii, răspunderea penală.

Tragerea la răspundere pentru încălcări fiscale sau la o altă răspundere juridică pentru încălcarea legislației fiscale nu exonerează persoana sancționată de obligația plății impozitului, taxei și/sau majorării de întârziere (penalității), stabilite de legislație. Tragerea la răspundere pentru încălcare fiscală a contribuabililor nu eliberează persoanele cu funcție de răspundere ale acestora, dacă există temeiurile respective, de răspundere administrativă, penală sau de altă răspundere prevăzută de legislație.

Concluzia fiind, că temeiul tragerii la răspundere pentru încălcare fiscală este însăși încălcarea fiscală, iar pentru a putea fi tras la răspundere fiscală contribuabilul, facem deosebire între încălcările fiscale, care se califică după cum urmează:

a) încălcare fiscală nesemnificativă. Se consideră nesemnificativă încălcarea fiscală care corespunde cel puțin unui criteriu:

1) suma impozitului sau taxei constituie până la 100 lei pentru persoanele fizice care nu desfășoară activitate de întreprinzător și 1000 lei pentru persoanele fizice care desfășoară activitate de întreprinzător și persoanele juridice, inclusiv pentru fiecare perioadă fiscală în parte – în cazul nedeclarării, declarării tardive sau diminuării impozitului sau taxei;

2) a fost comisă pentru prima dată;

b) încălcare fiscală semnificativă. Se consideră semnificativă încălcarea fiscală care corespunde cel puțin unui criteriu:

1) suma impozitului sau taxei care urmează a fi achitată este mai mare de 100 lei pentru persoanele fizice care nu desfășoară activitate de întreprinzător și 1000 lei pentru persoanele fizice care desfășoară activitatea de întreprinzător și persoanele juridice, inclusiv pentru fiecare perioadă fiscală în parte – în cazul nedeclarării, declarării tardive sau diminuării impozitului sau taxei;

2) încălcarea este cuprinsă în unele din articolele Codului Fiscal: art. 253 (*Împiedicarea activității organului fiscal*), art. 254 (*Neutilizarea mașinilor de casă și de control/terminalelor de plată în numerar*), art. 256 (*Nerespectarea regulilor de evidență a contribuabililor*), art. 257 (*Încălcarea regulilor de ținere a evidenței contabile și a evidenței în scopuri fiscale*), art. 257¹ (*Neeliberarea facturii fiscale în cazul bunurilor găjate*), art. 259 (*Încălcarea de către instituțiile financiare (sucursale sau filialele acestora) a modului de decontare*), art. 260 alin. (4) (*Neprezentarea facturii fiscale în termenul legal*), - art. 260 alin. (5) (*În cazul micșorării (diminuării) venitului impozabil*), art. 261 (*Încălcarea regulilor de calculare și de plată a impozitelor și taxelor*), art. 262 (*Lipsa „Timbrelor de acciz”*), art. 262¹ (*Nerespectarea regulilor de comercializare a țigaretelor cu filtru*), art. 263 (*Nerespectarea regulilor de executare silită a obligației fiscale*), art. 263¹ (*Ruperea sau deteriorarea sigiliului*).

Însăși din calificarea încălcărilor fiscale rezultă amploarea încălcării în cazul evaziunii fiscale și cea prevăzută de Codul fiscal, fiind făcută de Clocotici D. și Gheorghiu Gh”[7, pag. 77]. Deosebirea între fraudă artizanală se manifestă sub forma simplei omisiuni voluntare a contribuabilului, care “uită” să declare veniturile, fie cifra de afaceri ori alte beneficii și fraudă industrială implică o organizare și proceduri mai complexe și coordonate. Manoperele frauduloase sunt alăturate combinațiilor juridice în vederea eludării impozitului, apelându-se, cel mai adesea, la personal “specializat”.

Procedura de tragere la răspundere pentru încălcarea fiscală se aplică în conformitate cu legislația în vigoare în timpul și în locul examinării cazului de încălcare fiscală. În conformitate cu prevederile art. 241 din Codul fiscal”[5, pag. 23], clauzele privind încălcările fiscale sunt examinate de către organele fiscale și organele Ministerului Afacerilor Interne, însă reieșind din prevederile alin. (6) art. 216 din Codul fiscal, actul de control fiscal care este unicul document în care se consemnează rezultatele controlului fiscal poate fi întocmit doar de

funcționarul fiscal[8] sau persoana cu funcție de răspundere a organului de control[8].

Scopul procedurii de examinare a cazului de încălcare fiscală constă în: clarificarea promptă, multilaterală, exhaustivă și obiectivă a circumstanțelor în care s-a produs, soluționarea lui în strictă conformitate cu legislația, asigurarea îndeplinirii deciziei, precum și stabilirea cauzelor și condițiilor care au contribuit la comiterea încălcării fiscale, prevenirea încălcărilor, educarea în spiritul respectării legilor și consolidarea legalității.

Procedura de examinare a cazului de încălcare fiscală nu poate fi inițiată, iar procedura inițiată urmează a fi încheiată dacă:

a) se constată că nu a avut loc nici o încălcare fiscală;

b) persoana căreia i s-a intentat procedura de examinare a cazului de încălcare fiscală a fost lichidată sau a decedat;

c) nu există sume ale impozitului, taxei, majorării de întârziere (penalității) și/sau amenzii necesare de a fi încasate conform legislației fiscale.

Autoritatea abilitată să examineze cauzele privind încălcările fiscale este organul fiscal. Iar dreptul de a examina cauzele privind încălcările fiscale și să aplice sancțiuni fiscale, în numele autorităților abilitate, o deține conducerea organului fiscal.

Prin urmare constatarea unui cumul ideal în acțiunile făptuitorului și tragerea la răspundere fiscală în cazul sesizării respective poate avea loc doar dacă există o constatare a faptei contravenționale printr-un proces-verbal cu privire la contravenție, în baza căruia organul fiscal, având o faptă deja constatată, poate întocmi în conformitate cu art. 218 din Codul fiscal un act de control sub aspectul că fapta respectivă constituie o încălcare fiscală.

În acest caz, reieșind din prevederile art. 399 și 400 din Codul contravențional urmează a fi stabilite situațiile: a) În cazul în care sancțiunea este stabilită prin procesul-verbal cu privire la contravenție de către agentul constator al MAI conform competenței prevăzute de art. 400 din Codul contravențional urmează a fi întocmit actul de control conform procedurii expuse mai sus;



b) Dacă procesul-verbal cu privire la contravenție nu conține aplicarea sancțiunii contravenționale și în temeiul art. 399, 402 și alin. (5) art. 440 din Codul contravențional este remis conform competenței organului fiscal, acesta urmează să definitiveze procedura contravențională, iar ulterior în rezultatul sesizării din oficiu să examineze fapta sub aspectul constatării unei încălcări fiscale;

c) În situația în care acțiunile contribuabilului nu întrunesc componența de contravenție, dar constituie încălcare fiscală conform Codului fiscal, organul fiscal va înregistra demersul în calitate de act de sesizare și va dispune efectuarea controlului operativ, iar materialele remise de organele de ocrotire a normelor de drept urmează a fi anexate la materialele controlului fiscal în calitate de probe.

La fel ca în cadrul altor proceduri, în cazul procedurii de examinare a cazurilor fiscale persoanele trase la răspundere pentru încălcare fiscală are unele drepturi și obligații.

Astfel persoana trasă la răspundere pentru încălcare fiscală are dreptul: să ia cunoștință de dosarul său, să dea explicații, să prezinte probe, să formuleze cereri, să conteste decizia asupra cazului, să beneficieze de asistența unui avocat căruia îi încredințează exercitarea, în numele său, a drepturilor menționate[9]. Contribuabilul, persoană fizică își exercită drepturile procedurale personal, printr-un reprezentant sau în comun cu reprezentantul, iar contribuabilul persoană juridică – prin intermediul conducătorului sau al reprezentantului său.

Examinarea cazului de încălcare fiscală are loc la oficiul organului fiscal unde contribuabilul se află la evidență sau asistență ori în alt loc, stabilit de organul fiscal. Examinarea cazului se face în regim închis de către autoritatea abilitată să examineze astfel de cazuri, cu condiția respectării secretului fiscal. Cazul de încălcare fiscală se examinează în prezența persoanei trase la răspundere pentru săvârșirea încălcării, care de către organul fiscal este anunțată în scris (prin citație) despre locul, data și ora examinării cazului.

Examinarea în lipsa persoanei trase la răspundere pentru săvârșirea

încălării are loc numai, dacă există informații că a fost anunțată în modul stabilit despre locul, data și ora examinării cazului și dacă de la ea nu a parvenit un demers argumentat de a fi amânată examinarea.

Cazul de încălcare fiscală se examinează în termen de 15 zile din data: a) prezentării dezacordului – dacă a fost prezentat la timp; b) expirării termenului de prezentare a dezacordului – dacă nu a fost prezentat sau dacă a fost prezentat cu întârziere.

În cazul prezentării unor argumente întemeiate, termenul de 15 zile, prin decizia organului abilitat să examineze cazurile de încălcare fiscală, inclusiv în baza demersului argumentat, prezentat de persoana trasă la răspundere pentru încălcare fiscală, poate fi prelungit cu 30 de zile. La solicitarea scrisă a contribuabilului, care face mențiunea că este de acord cu rezultatele controlului, examinarea cazului de încălcare fiscală poate fi efectuată fără respectarea termenului de 15 zile de prezentare a dezacordului. Persoana care examinează cazul de încălcare fiscală este obligată să clarifice dacă: a) a avut loc într-adevăr o încălcare fiscală; b) trebuie să fie trasă la răspundere persoana respectivă pentru săvârșirea de încălcare fiscală; c) există alte circumstanțe importante pentru soluționarea justă a cazului.

Stabilind cauzele și condițiile săvârșirii încălcării fiscale, organul fiscal care examinează cazul poate prezenta propuneri de lichidare a acestor cauze și condiții. Iar dacă în procesul examinării cazurilor de încălcare fiscală au fost constatate indicii de infracțiune, materialele se remit spre urmărire penală organelor de urmărire penală conform competenței.

Pronunțarea deciziei poate fi publică, la voința autorității care o adoptă, în cazul în care nu este contestată timp de 30 de zile de la momentul în care contribuabilul a luat cunoștință de această decizie. Decizia asupra cazului de încălcare fiscală se pronunță imediat după încheierea examinării lui. În decursul a 3 zile după emiterea deciziei asupra cazului de încălcare fiscală, un exemplar al deciziei se înmânează sau se expediază recomandat persoanei vizate în ea. Instanțele

judecătorești vizate cu asemenea litigii vor verifica corectitudinea aplicării legii contenciosului administrativ în contestarea de către persoanele interesate a deciziilor organului fiscal (pct. 25 al Hotărârii)[10]. Organele serviciului fiscal, la depunerea cererii în instanță, sunt scutite de plata taxei de stat în temeiul art.4 p.9 al Legii taxei de stat, însă adoptând hotărârea instanța judecătorească este obligată să încaseze de la pârât cheltuielile legate de judecarea cauzei (pct.6 Hotărârii)[11].

Răspunde pentru încălcare fiscală:

a) contribuabilul, persoană juridică, a cărei persoană cu funcție de răspundere a săvârșit o încălcare fiscală;

b) contribuabilul, persoană fizică, care nu practică activitate de întreprinzător, ce a săvârșit o încălcare fiscală. În cazul în care acesta este lipsit de capacitate de exercițiu sau are capacitate de exercițiu restrânsă, pentru încălcarea fiscală săvârșită de el reprezentantul său legal (părinții, înfietorii, tutorele, curatorul) poartă răspundere în funcție de obiectul impozabil, de obligația fiscală și de bunurile contribuabilului;

c) contribuabilul, persoană fizică, care practică activitate de întreprinzător, a cărei persoană cu funcție de răspundere a săvârșit o încălcare fiscală.

Persoana trasă la răspundere pentru încălcare fiscală beneficiază de o reducere cu 50% a amenzilor aplicate, dacă respectă strict următoarele condiții:

a) nu are restanțe la data adoptării deciziei asupra cazului de încălcare fiscală sau le stinge concomitent cu stingerea sumelor impozitelor, taxelor, majorărilor de întârziere (penalităților) și/sau 50% din amenzile indicate în decizie sau stinge obligația fiscală prin compensare;

b) în termen de 3 zile lucrătoare de la data înmânării deciziei asupra cazului de încălcare fiscală, stinge sumele impozitelor, taxelor, majorărilor de întârziere (penalităților) și/sau 50% din amenzile indicate în decizie sau stinge obligația fiscală prin compensare.

În cazul în care datele din sistemul informațional al Serviciului Fiscal de Stat atestă executarea cerințelor în cauză, autoritatea abilitată să examineze



cazurile privind încălcările fiscale, de sine stătător, în termen de cel mult 15 zile lucrătoare din data expirării termenului de 3 zile menționat la pct. b), adoptă o decizie privind reducerea amenzilor în cauză cu 50%.

c) în cazul în care datele din sistemul informațional al Serviciului Fiscal de Stat nu atestă executarea cerințelor prevăzute la lit.a) și b), prezintă, în termenul prevăzut pentru executarea benevolă a deciziei asupra cazului de încălcare fiscală, documentele ce confirmă stingerea sumelor prevăzute la lit.a) și b).

În baza documentelor prezentate conform lit.c), autoritatea abilitată să examineze cazurile privind încălcările fiscale, în termen de cel mult 15 zile lucrătoare de la data prezentării documentelor, va adopta o decizie privind reducerea amenzilor în cauză cu 50%. În cazul în care, după adoptarea deciziei privind reducerea amenzilor, se constată nerespectarea cel puțin a uneia dintre condițiile prevăzute la lit.a) și b), autoritatea respectivă își va anula decizia, iar persoana nu va beneficia de reducerea cu 50% a amenzilor.

Insolvabilitatea sau absența temporară din țară a persoanei fizice sau a persoanei cu funcție de răspundere, a persoanei juridice, precum și iminența unor evenimente pe care persoana ce a săvârșit încălcarea fiscală putea să le prevadă, dar nu le-a prevăzut, nu constituie temei pentru neaplicarea sau anularea sancțiunii fiscale. Persoanele scutite de impozite și/sau taxe, precum și cele care au calculat greșit impozitul și/sau taxa din cauza explicațiilor greșite, prezentate în scris de organul fiscal, sunt absolvite de răspundere pentru diminuarea, calcularea incorectă sau neplata acestora. Persoanele care au calculat greșit impozitul și/sau taxa, dacă acest fapt nu a fost depistat în cadrul controlului fiscal anterior, la efectuarea repetată a controlului fiscal, sunt absolvite de aplicarea amenzilor și penalităților pentru încălcările fiscale depistate aferente perioadelor supuse controlului repetat.

După examinarea cazului de încălcare fiscală, organul fiscal emite o decizie, care trebuie să conțină: a) denumirea organului în al cărui nume

se pronunță decizia; b) funcția, numele și prenumele persoanei care a emis decizia; c) data și locul examinării cazului; d) remarca despre participarea persoanelor care au săvârșit încălcarea fiscală (reprezentanților lor); e) denumirea (numele, prenumele), sediul (domiciliul), codul fiscal al persoanei care a săvârșit încălcarea fiscală; f) descrierea încălcării fiscale cu indicarea articolelor, alineatelor, punctelor din actele normative care au fost încălcate; g) indicarea articolului, alineatului, punctului din actul normativ care prevede sancțiunea fiscală; h) decizia asupra cazului; i) termenul și modul de contestare a deciziei; j) alte date referitoare la caz; k) semnătura persoanei care a emis decizia.

Asupra cazului de încălcare fiscală poate fi pronunțată una dintre următoarele decizii privind:

a) aplicarea de sancțiune fiscală și/sau încasarea de impozit, taxă, calculate suplimentar, de majorare de întârziere. Persoana vizată în decizia asupra cazului de încălcare fiscală urmează să o execute în termen de 30 de zile din data pronunțării. Pentru această perioadă nu se suspendă calcularea majorării de întârziere.

În caz de contestare, executarea deciziei asupra cazului de încălcare fiscală nu se suspendă, dacă autoritatea care examinează contestația nu dispune altfel.

După expirarea termenului de 30 de zile, dacă nu a fost executată benevol sau nu a fost constituit gajul legal, decizia asupra cazului de încălcare fiscală este executată silit, în modul prevăzut de codul fiscal, de către organul fiscal unde persoana vizată se află la evidență sau asistență.

b) suspendarea cazului și efectuarea unui control repetat. Se pronunță decizie privind suspendarea cazului și efectuarea unui control repetat, dacă există mărturii contradictorii care, la momentul examinării cazului, nu pot fi argumentate prin probe. După încheierea controlului repetat, reîncepe examinarea cazului.

c) clasarea cazului. Decizia privind clasarea cazului se pronunță în cazul în care:

- există circumstanțe, prevăzute de codul fiscal, ce exclud sau absolvă de răspundere pentru săvârșirea încălcă-

rii fiscale și nu există sume ale impozitului, taxei, majorării de întârziere (penalității) necesare de a fi încasate conform legislației fiscale;

- este adoptat, conform normelor codului fiscal, un act de anulare a sancțiunii fiscale, sumei impozitului, taxei, majorării de întârziere (penalității);

- există, pentru același fapt, în privința persoanei trase la răspundere pentru încălcare fiscală, o decizie privind aplicarea unei sancțiuni fiscale și/sau încasarea sumei impozitului, taxei, majorării de întârziere (penalității) ori există o decizie de clasare a cazului;

- materialele cazului se transmit conform competenței, dacă se constată că examinarea acestuia poate fi efectuată cu plenitudine de o altă autoritate abilitată să examineze cazurile de încălcare fiscală.

Sanctiunea fiscală este o măsură cu caracter punitiv și se aplică pentru a se preveni săvârșirea, de către delinvent sau de către alte persoane, a unor noi încălcări, pentru educarea lor în spiritul respectării legii. Sancțiunea fiscală se aplică în limitele stabilite de normele Codului fiscal, în strictă conformitate cu legislația fiscală sub formă de avertizare sau amendă.

Avertizarea se aplică pentru încălcarea fiscală nesemnificativă. Amenda se aplică în cazurile de încălcare fiscală semnificativă și este o sancțiune fiscală care constă în obligarea persoanei ce a săvârșit o încălcare fiscală de a plăti o sumă de bani. Amenda se aplică indiferent de faptul dacă au fost aplicate sau nu alte sancțiuni fiscale ori plătite impozite, taxe, majorări de întârziere (penalități) calculate suplimentar la cele declarate sau nedecarate. Amenda reprezintă o parte a obligației fiscale și se percepe în modul stabilit pentru impunerea fiscală.

În cazul în care contribuabilul descoperă că darea de seamă fiscală prezentată anterior conține greșeli sau omisiuni și prezintă darea de seamă corectată, precum și în cazul în care contribuabilul nu are obligația prezentării dării de seamă, dar descoperă că au fost efectuate greșit calculul și plata impozitelor și taxelor, iar în urma acestora apar obligații fiscale suplimentare și acestea sunt achitate



până la anunțarea unui control fiscal, amenda nu se aplică.

În cazul în care o persoană a săvârșit două sau mai multe încălcări fiscale, sancțiunea fiscală se aplică pentru fiecare încălcare fiscală și pentru fiecare perioadă fiscală în parte.

Concluzii. Pentru prevenirea și combaterea modalităților de încălcare fiscală, este necesară cunoașterea nu numai a mecanismelor de sancționare, dar și a posibilităților de prevenire. În procesul de efectuare a controlului fiscal, încălcarea drepturilor și obligațiilor prevăzute de Codul Fiscal poate avea loc și din partea persoanelor supuse controlului, dar și din partea celor ce efectuează controlul, din acest motiv, cunoașterea sistemului de efectuare a controlului, metodele de contestare, actele ce sunt executate ca urmare a controlului, ajută la prevenirea încălcărilor fiscale. Scopul acestor abordări teoretice este de a proiecta structuri fiscale care să asigure: dispersia mai echitabilă a sarcinii fiscale în societate, reducerea disfuncționalităților sistemului fiscal, eliminarea riscului de opoziție la plata impozitelor, în condițiile asigurării necesarului de resurse financiare publice ale statului.

Referințe bibliografice

1. Șaguna D.D., Rotaru P. *Drept financiar și bugetar*. Editura ALLBeck, 2003, p. 219.
2. Брызгалин А. *Налого и налоговое право*. Москва: Аналитика-Пресс, 1997, с.408.
3. Hoanță N. *Evaziunea fiscală*. București: Tribuna Economică, 1997. p. 205.
4. Codul Penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 72-74, art. nr.: 195.
5. Codul fiscal al Republicii Moldova, nr. 1163 din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2005, nr. ediție specială.
6. Codul Contravențional al Republicii Moldova, nr. 218 din 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 3-6, art. nr. 15.
7. Clocotici D., Gheorghiu Gh. *Evaziunea fiscală*. Problemele juridice ale răspunderii contravenționale și penale. București, 1996. p.77.
8. Deoarece organele MAI, conform prevederilor alin. (2) art. 214 din Codul fiscal coroborat cu prevederile art. art. 154-160 din Codul fiscal, nu este în lista organelor cu atribuții de administrare fiscală, în consecință acesta nu este în drept să efectueze controlul fiscal și să întocmească actul de control fiscal. Informația Inspectoratului Fiscal principal de Stat de pe lângă Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova “Privind abordarea univocă a practicii de examinare a materialelor de constatare a încălcărilor din domeniul mașinilor de casă și control parvenite din cadrul MAI, sub aspectul examinării acestora în conformitate cu prevederile art.254 al Codului fiscal”, nr. 26-11/2-12-959/7757/66 din 30.09.2013. În: http://www.fisc.md/Administrarea_Fiscala.aspx?file=3050.
9. Art. 244 alin.6 al Titlului V al Codului fiscal prevede că, împuternicirile avocatului se certifică printr-o ordonanță emisă de biroul de avocați. Pe când în art. 60 alin.2 al Legii Republicii Moldova cu privire la avocatură, nr. 1260 din 19.07.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 159, art. nr.: 582.; împuternicirile avocatului și ale avocatului stagiar se confirmă prin mandat. Formularul mandatului este un document de strictă evidență. Conținutul, forma și modul de utilizare a mandatului se aprobă de către Guvern.
10. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, „Cu privire la unele aspecte de aplicare a prevederilor legislației fiscale la examinarea litigiilor despre urmărirea impozitelor și taxelor, aplicarea sancțiunilor de către organele fiscale”, nr.25 din 15.07.2002. În: *Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova*, 2010, nr.7-8, pag.12 “Culegere de hotărâri explicative”, Chișinău, 2002, pag.31 “Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova”, 2002, nr.10, pag.3 modificată de: *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.11 din 30.10.2009*.
11. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, “Cu privire la practica judiciară de aplicare a unor prevederi ale legislației fiscale”, nr.13 din 27.03.1997 “Culegere de hotărâri explicative”, Chișinău, 2002, pag.25

“Culegere de hotărâri explicative”, Chișinău, 2000, p.19.

Lilia GULCA,
doctor în drept, conferențiar
universitar interimar Universitatea
de Studii Europene din Moldova,
+(373)69287111, gulcalilia@gmail.
com

Lilia GULCA,
Doctor of Law, Associate Professor
University of European Studies of
Moldova,
(373) 69287111,
gulcalilia@gmail.com



RĂSPUNDEREA PATRIMONIALĂ ÎN DREPTUL ECOLOGIC

Tatiana STAHI,

lector universitar Catedra „Drept”, UASM, doctorandă ULIM

Ala BOSCAN,

lector universitar la Catedra „Cadastru și Geodezie” UASM, doctorandă.

REZUMAT

Acest articol se axează pe concretizarea și argumentarea eficienței și perspectivei răspunderii patrimoniale în dreptul ecologic și delimitării regimului de răspundere pentru dauna adusă mediului de cel aplicabil reparării prejudiciului ecologic adus patrimoniului persoanei. În același context, se argumentează ideea de obiectivizare a răspunderii de mediu, chiar cu depășirea unor limite ale tradiționalismului.

Cuvinte-cheie: răspunderea patrimonială, daună de mediu, prejudiciu ecologic, patrimoniu, răspundere de mediu, funcție ecologică.

PATRIMONIAL LIABILITY IN ECOLOGICAL LAW

Tatiana STAHI,

lecturer at the „Law” chair of the UASM, PhD student ULIM

Ala BOSCAN,

lecturer, Department of Cadastre and Geodesy, UASM, PhD student

SUMMARY

This article focuses on the concretisation and argumentation of the effectiveness and the perspective of patrimonial responsibility in environmental law and perspective delimitation of liability regime for environmental damage from that applicable to the repair of environmental damage to the patrimony of the person. In the same context, it is argued the idea of objectification of environmental responsibility, even by overcoming some limits of traditionalism.

Keywords: patrimonial liability, environmental damage, ecological damage, patrimony, environmental liability, ecological function

Introducere. Răspunderea juridică apare ca unul dintre mijloacele de o mare importanță în lupta împotriva poluării mediului [22, p.49-56]. Unul dintre caracterele instituției răspunderii în raporturile de dreptul mediului este acela că în cadrul ei sunt aplicate și aplicabile aproape toate mecanismele caracteristice tuturor formelor de răspundere, inclusiv cea patrimonială.

Suntem de acord cu expresia că răspunderea juridică „clasică”, cu formele ei cunoscute (răspunderea civilă, răspunderea administrativă, răspunderea penală) devine insuficientă și inadecvată în cazul încălcării normelor de protecție ale mediului și ale atingerilor aduse mediului (având ca rezultat cauzarea unui prejudiciu ecologic). În unele cazuri aceste forme ale răspunderii juridice în contextul specificului normelor de drept al mediului dobândesc anumite caractere specifice, iar

ca rezultat la aceasta au de „suferit” teoriile și concepțiile tradiționale cu privire la natura și conținutul unor instituții de drept. Astfel, apare necesară o amenajare juridică a răspunderii, proprie acestui domeniu, care să aibă în vedere specificitatea acestuia, categoriile răspunderii rămânând în esență aceleași [24, p.7].

Metode aplicate și materiale utilizate. În vederea realizării scopului trasat, în respectivul articol științific au fost aplicate un șir de metode ca: metoda logică (bazată pe analiza deductivă și inductivă, generalizare și specificare), metoda sistemică și cea comparativă.

În publicație au fost utilizate lucrările științifice ale savanților ce reprezintă atât doctrina juridică autohtonă, cât și doctrinele juridice ale României, Federației Ruse și ale altor state.

Rezultate obținute și discuții. Problema răspunderii juridice în

dreptul ecologic este cercetată tot mai frecvent. Acest lucru se datorează concepțiilor noi ale doctrinei asupra unor elemente ale răspunderii juridice în cadrul acestor raporturi, la care se adaugă și constatările jurisprudenței și statisticii judiciare care ne demonstrează foarte des ineficiența normelor și metodelor existente în prezent. Tradiționalismul cedează puțin câte puțin, bucurându-se de unele reglementări „netradiționale”, care își afirmă superioritatea [19, p.120-123]. De exemplu, principiul răspunderii obiective pentru daunele de mediu, care este consacrat în art. 3 al Legii nr. 1515/1993 privind protecția mediului înconjurător [12].

În plus, se vorbește tot mai sigur despre existența unei răspunderi *specifice dreptului mediului, diferită de cea civilă* [26, p.3]. Într-adevăr, pentru victimele unei daune ecologice, faptul că persoana care a cauzat dauna



a fost supusă răspunderii penale sau contravenționale, va constitui o consolare morală, la direct, însă victima va dori o reparare a daunei. Această reparare apare, de regulă, drept scop principal, iar uneori și exclusiv.

Suntem de acord cu autorul I. Trofimov [23, p.5] care susține că, situația în care s-a cauzat o daună ecologică, răspunderea penală și contravențională este subsidiară, iar răspunderea patrimonială, care este manifestată prin obligația de reparare a daunei, este una principală.

Înainte de a prezenta o caracteristică a răspunderii patrimoniale în dreptul mediului, considerăm important de a nuanța conceptul de *patrimoniu în dreptul mediului*. Consacrat în oridinea juridică internă și internațională, conceptul de „*patrimoniu comun*”, „*patrimoniu natural*”, „*patrimoniul mediului*”, este recunoscut la nivel general, ca fiind forma sub care regăsim noțiunea de patrimoniu în domeniul de aplicare a dreptului mediului.

În ciuda entuziasmului cu care a fost adoptată noțiunea de patrimoniu natural în cadrul documentelor juridice internaționale și interne, cu greu putem extrage, din conținutul lor, o definiție veritabilă a acestui concept, a cărei juridicitate este pusă încă la îndoială. Suntem nevoiți să recurgem, în aceste condiții, la un *Dicționar al protecției naturii* [31, p.346-347], care explică noțiunea de „patrimoniu natural”, raportându-l la biodiversitate. Astfel, se arată, că patrimoniul natural „reunește ansamblul bogățiilor și resurselor de mediu (habitate, obiecte geologice, diversitatea genetică, speciile de floră și de faună, peisajele et.”).

Credem că, sub aspect terminologic din punct de vedere juridic, este corect să utilizăm denumirea de „*patrimoniu de mediu*”, atunci când ne referim la această structură teoretică [15, p.14].

Vom depune efortul să evidențiem specificul aplicării răspunderii patrimoniale în raporturile de dreptul mediului, chiar și în pofida formulărilor clasice expuse în art. 89 al Legii nr. 1515/1993 și art. 30 al Legii nr. 1102/1997 și anume că, „*încălcarea legii atrage după sine răspunderea civilă, penală și contravențională după caz*”.

În privința naturii juridice a răspunderii pentru prejudiciile asupra mediului, s-a afirmat că aceasta deopotrivă poate fi preventivă și reparatorie, deci are o *natură juridică mixtă*, de drept administrativ și de drept civil, fiind totodată distinctă de răspunderea civilă tradițională, dar și de răspunderea administrativă propriu-zisă [4, p.145]. Adepții teoriei naturii juridice mixte a răspunderii pentru prejudiciile asupra mediului, împărtășesc opinia, conform căreia suntem în prezența unei răspunderi de drept al mediului.

Există și autori [13, p.69-80; 28, p. 397] care contestă astfel teoria configurării unei răspunderi de drept al mediului.

Considerăm importantă existența răspunderii patrimoniale pentru daunele ecologice, indiferent de faptul, dacă se recunoaște sau nu, la nivel doctrinar ca o răspundere de dreptul mediului distinctă de cea civilă.

Susținem și opinia autorului I. Trofimov [23, p.16-18] în ceea ce privește prezența unor particularități specifice ale răspunderii patrimoniale în dreptul mediului. Autorul își agrumentează ipoteza inaplicabilității tuturor regulilor de drept civil pentru daunele de mediu și, de asemenea, prezintă unele particularități esențiale ale răspunderii patrimoniale în dreptul mediului fundamentându-se pe următoarele argumente:

- în cadrul unui proces civil, într-o cauză de drept comun, procedura este inițiată doar de către partea care a avut nemijlocit de suportat o daună de natură patrimonială. În cazul daunei de mediu, procedura de examinare a problemei cu privire la despăgubire poate fi inițiată atât de către cel ce a avut de suferit o daună de natură patrimonială rezultată de actul de poluare, cât și de către o autoritate publică căreia îi revin atribuții de a exercita anumite funcții în domeniul protecției mediului [20, p.57-61]. În cazurile de acordare de despăgubiri pentru daunele suferite ca urmare a unui act de poluare, poate fi declanșat și de către o terță persoană, care nu a avut de suferit nemijlocit un prejudiciu din urma actului poluator. Acest drept la acțiune – *actio popularis* – este fundamentat prin consacrarea dreptului persoanei la un mediu

sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic. Aceste reglementări le găsim în art. 30 al Legii Republicii Moldova privind protecția mediului înconjurător, care stabilește că statul recunoaște tuturor persoanelor fizice dreptul la un mediu sănătos, în acest scop asigură, în conformitate cu legislația în vigoare, dreptul de a se adresa în justiție sau altor organe pentru despăgubire în caz de prejudiciu suportat.

- în procesul civil comun, partea care a pricinuit dauna poate fi exonerată de la răspundere sau părțile pot negocia cuantumul despăgubirilor spre diminuarea acestora în raport cu valoarea reală a daunei. Într-un proces civil care are ca obiect o cauză de despăgubire în urma unei daune de mediu, posibilitatea de a diminua prin negocieri sau de a opera exonerarea de la răspundere pentru dauna de mediu este exclusă, întrucât legislația de mediu instituie principiul „poluatorul plătește” și principiul „despăgubirii integrale a daunei cauzate mediului”.

- dacă într-un proces civil obișnuit în instanță urmează a fi examinată problema vinovăției persoanei ce a cauzat dauna, în procesul nedăunării mediului, problema vinovăției nici nu se pune în dezbateri, întrucât răspunderea pentru daune de mediu are un caracter obiectiv[12].

Pentru evitarea interpretării și a aplicării greșite a legislației – este important să facem o diferențiere între regimul răspunderii civile cu caracter material-patrimonial și răspunderea în dreptul mediului, care la fel poartă un caracter material-patrimonial.

În ceea ce privește răspunderea civilă, este necesar de reținut, că aceasta nu are aplicabilitate în toate cazurile, când există dauna patrimonială. În acest sens, este necesar să facem diferențierea dintre *dauna de mediu* și *dauna civilă*. *Repararea daunei de mediu*, după legislația multor țări, inclusiv a Republicii Moldova, se supune unui regim de drept public. În același sens, dauna civilă se supune reparării potrivit regulilor dreptului privat. Deci putem să afirmăm că răspunderea civilă în cadrul raporturilor de dreptul mediului este aplicată doar pentru dauna civilă ca rezultat al acțiunii poluatoarei asupra căreia se aplică regimul de



drept privat și care în mod direct este necesar a fi deosebită de dauna de mediu [22, p.49-56].

Dauna de mediu [23, p.49] este definită în literatura de specialitate controversat. Autorul rus A. Galicenco o definește:

- în sens larg - dauna cauzată în urma acțiunii factorilor de mediu degradați, asupra sănătății omului (daună socială), precum și asupra patrimoniului: stingerii posesiei, distrugerea construcțiilor sub influența aerului atmosferic poluat (daună economică);
- în sens restrâns - presupune dauna adusă mediului înconjurător, elementelor naturii, resurselor naturale și sistemelor naturale, a cărei mărime se evaluează conform unor metodici speciale [27, p.33].

În doctrina autohtonă V. Vlaicu [25, p.29], caracterizând natura juridică a prejudiciului ecologic subliniază că, acesta constă în daune aduse mediului ce se pot produce ca urmare a unor fapte ori acte juridice, care prin efectele lor afectează sau pot afecta mediul. În opinia autoarei I. Nicolau [16, p.39], dauna de mediu, este o atingere adusă patrimoniului comun. Victima tulburărilor este, în acest caz, colectivitatea deținătoare a unui patrimoniu distinct de ansamblul patrimoniilor personale ale subiectelor de drept. Astfel, unii recunosc întinderea „daunei de mediu” atât asupra vătămărilor aduse de om mediului, cât și asupra tulburărilor aduse omului (sănătății, integrității patrimoniului său etc.) în rezultatul unei vătămări de mediu.

În acest sens, ținem să afirmăm, că dauna de mediu se referă în exclusivitate doar la vătămările aduse mediului și nu se referă la daunele rezultate din această poluare. Argumentarea acestui fapt rezultă din simpla considerațiune, că omul, în virtutea imposibilității sale de a influența fenomenele obiective, inclusiv cele naturale, corespunzător nu poate să dirijeze ca o acțiune a sa asupra mediului să aibă ca efect sau să nu aibă ca efect pricinuirea de daune și asupra omului. Prin urmare, daunele de mediu pot avea drept rezultat influență asupra omului și patrimoniului acestuia, dar pot fi daune de mediu ce nu au drept rezultat influența asupra omului și patrimoniului acestuia. Deci, este

necesar de a reține, că dauna de mediu constituie sursa daunei cauzate omului și patrimoniului acestuia, eventual a daunei civile în rezultatul acțiunii poluatorii.

Ar fi corect să accentuăm și faptul că dauna de mediu, pentru a fi considerată, nu necesită neapărat apariția unei daune civile, deoarece deja prezintă importanță în plan de lezare de interese, chiar și la existența ei separată de dauna civilă [21, p.97].

În opinia noastră dauna de mediu poate fi caracterizată prin următoarele:

- este rezultatul unui act poluator;
- nu necesită neapărat apariția daunei civile;
- are doar caracter patrimonial (deși suferințele morale nu se exclud și trebuie să recunoaștem că ele sunt prezente în fiecare caz, totodată, ca propunere de *legea ferenda* ar trebui să fie admisă repararea daunelor morale pentru actele de poluare. Aceasta s-ar fundamenta în suferințele psihice ale victimei în legătură cu pericolul creat prin poluare); de regulă sunt prejudicii imprevizibile, dar pot fi și previzibile; pot fi cauzate atât prin acte juridice licite, cât și acte juridice ilicite; pot fi daune de natură delictuală, dar și contractuală; pot fi comise atât prin acțiuni, cât și prin inacțiuni.

Dauna civilă, drept rezultat al acțiunilor poluatorii, constituie nu altceva decât o vătămare cauzată omului sau scădere a patrimoniului acestuia, care rezultă dintr-un caz de poluare. Aceasta cuprinde pierderea suferită – *damnum emergens* - și beneficiul ratat – *lucrum cessans*. Am deduce următoarele caracteristici ale daunei civile și anume:

- dauna civilă este rezultatul unui act poluator;
- dauna civilă rezultată dintr-un act poluator este referită doar la patrimoniul persoanei, sănătății și vieții acesteia;
- dauna civilă din actul poluator este de natură exclusiv patrimonială;
- pot fi daune atât de natură delictuală, cât și contractuală;
- se poate exprima atât printr-un prejudiciu, cât și printr-un venit ratat;
- dauna civilă este supusă reparării după regulile prevăzute de legislația

civilă, dar la angajarea răspunderii pentru cauzarea unei astfel de daune nu se ia în considerare vinovăția făptuitorului [13, p.215-216].

Generalizând putem spune că, doar fapta poluatoare comisă de o persoană poate duce la considerarea existenței unei daune civile, ce poate fi reparată conform regulilor de răspundere civilă în raporturile de drepturile mediului.

Încă o problemă de ordin terminologic ține de noțiunea „*prejudiciu ecologic*”, pentru care în literatura de specialitate, este utilizat sinonimul „*daunei de mediu*”.

Autorul Gr. Ardelean [2, p.29-34] menționează că noțiunile de *prejudiciu ecologic* și *daună de mediu* trebuie privite de pe poziții diferite, în primul rând, de pe poziția persoanei victimă, în al doilea rând – a mediului ca victimă. Din această perspectivă urmează să se contureze prejudiciul ecologic ca o vătămare adusă persoanei și bunurilor sale, de către mediul degradat și dauna de mediu caracterizată prin atingerile aduse direct mediului, privite ca fapte obiective. Susținem această opinie și credem că este rezonabil, odată cu delimitarea operată între aceste noțiuni, să se pună capăt discuțiilor interminabile în jurul termenului ce urmează să fie utilizat la definirea efectului vătămător ce se răsfrânge atât asupra factorilor de mediu, cât și asupra persoanei, aceste două fiind utilizate separat, și nu ca sinonime, așa cum se făcea până acum în lucrări de specialitate [1, p.22-23].

Legislația Republicii Moldova nu oferă o noțiune expresă prejudiciului ecologic, aceasta poate fi desprinsă din unele contexte, atunci când se dă noțiunea de „poluare”. Astfel, o noțiune a prejudiciului ecologic ar putea fi dedusă din conținutul noțiunii de „poluare a mediului înconjurător” expusă în Hotărârea explicativă a Plenului CSJ [11], potrivit căreia aceasta reprezintă impurificarea solului, subsolului, apelor, aerului cu substanțe chimice, deșeuri de la întreprinderi industriale, agricole, comunale, de la instituții, organizații, cu gaze de eșapament de la transportul auto, dacă această impurificare a cauzat sau putea să cauzeze prejudicii sănătății omului, faunei, florei, rezervoarelor de pește etc.

M. Duțu, atunci când caracterizea-



ză *dauna ecologică*, se referă la atingerea adusă unui patrimoniu colectiv (prejudiciu colectiv), de interes public, deoarece aparține întregii colectivități, fără a putea fi individualizată partea fiecărei persoane, respectiv nici partea din dauna suportată de fiecare în parte nu este posibil de stabilit. Autorul în cauză [3, p.235], dar și alții, mai utilizează noțiunea de daună ecologică și cu termenul de „*prejudiciu ecologic pur*”. Însă atunci când se referă la *prejudiciu ecologic*, are în vedere dauna individualizată, care a afectat bunurile uneia sau ale mai multor persoane și are o cauză cu caracter ecologic.

Concluzionând asupra dilemei terminologice, am putea spune că *dauna de mediu*, este privită ca o vătămare directă a mediului, fără repercusiuni asupra persoanei și *prejudiciu ecologic*, ca daună adusă indirect persoanei și bunurilor sale prin intermediul mediului poluat.

În urma acestui exercițiu terminologic se creează impresia că, noțiunea de „prejudiciu ecologic” cu cea de “prejudiciu civil” sunt absolut identice.

În scopul evitării unor confuzii, autorul G. Ardeleanu vine cu următoarele deosebiri esențiale: prejudiciul ecologic, spre deosebire de prejudiciul ordinar (civil), este cauzat persoanei și bunurilor sale de către mediul afectat, iar într-o altă ipostază poate apărea ca o daună cauzată de persoane direct bunurilor care generează consecințe negative asupra sănătății și bunăstării celui cărui îi aparțin cu titlu de proprietate [2, p.29-34].

Referitor la spectrul de condiții ale răspunderii patrimoniale în raporturile de dreptul mediului, găsim o gamă largă de păreri. Aceste condiții diferă în funcție de faptul dacă răspunderea este fundamentată pe greșală (răspunderea subiectivă) sau pe risc (răspunderea obiectivă) [29, p.184-187]. În acest caz, opiniile sunt diverse, în unele accepțiuni, un element al acestui spectru îl reprezintă vinovăția, iar în altele vinovăția nu este elementul fundamental al răspunderii.

Dacă ne referim la una dintre opinii constatăm că, pentru a fi aplicate măsuri de răspundere patrimonială în raporturile de dreptul mediului, este

suficient să fie prezente cumulativ următoarele condiții: a) să existe o faptă ilicită; b) să existe prejudiciul; c) să existe un raport de cauzalitate dintre fapta ilicită și prejudiciu [5, p.244].

În concepția tradițională, răspunderea obiectivă se întemeiază pe ideea de risc. Teoria răspunderii pentru risc, implică ideea de justiție, conform căreia orice activitate umană vizează un profit, iar în condițiile în care o activitate crează un risc pentru altul, autorul său este responsabil pentru prejudiciul astfel cauzat, fără a fi necesară dovedirea atitudinii culpabile a acestuia [18, p.253].

Răspunderea juridică pentru riscul provocat mediului și echilibrului ecologic reprezintă în opinia M. Duțu forma de manifestare specifică a răspunderii juridice patrimoniale în materie ecologică. Răspunderea pentru riscul provocat mediului și echilibrului ecologic nu-și atenuază sau anulează rolul său preventiv-corectiv, rol vizat de răspunderea pentru culpă. În doctrina juridică s-a admis că rolul preventiv-corectiv al răspunderii pentru riscul provocat mediului și echilibrului „își mută semnificațiile pe alte trepete de realizare a reparării prejudiciilor provocate” [5, p.245].

Reglementările legale în materia răspunderii pentru prejudiciul ecologic consacră teza conform căreia această răspundere constituie, în primul rând, o reparare contemporană. Asistăm la o adaptare a răspunderii civile delictuale la particularitățile domeniului protecției mediului, în spiritul satisfacerii exigențelor principiilor fundamentale ale precauției și „poluatorul plătește” [18, p.253-254].

Trebuie să precizăm în acest context că, în analiza răspunderii patrimoniale pentru dauna ecologică, existența sau, dimpotrivă, lipsa culpei, ca fundament al răspunderii, face obiectul unei ample dezbateri. Aceasta poate fi rezumată prin întrebarea, dacă i se poate acorda un rol primordial răspunderii obiective, ca unic fundament al răspunderii pentru prejudiciul ecologic. Însă doctrina a arătat că această controversă poate fi determinată și în cazul unui răspuns afirmativ, dar și al unui negativ, cu avantajele și dezavantajele respective, fie pentru obligator, fie

pentru creditorul obligației de reparare [6, p.254].

Fiind de acord cu poziția, conform căreia, culpa autorului faptei ilicite și capacitatea delictuală a acestuia nu sunt elemente obligatorii pentru antrenarea răspunderii patrimoniale de dreptul mediului, este corect de precizat, că conform legislației civile a Republicii Moldova, și anume conform prevederilor lit. c) a art. 3 al Legii privind protecția mediului înconjurător, se consacră principiul responsabilității tuturor persoanelor fizice și juridice pentru prejudiciul cauzat mediului; prevenirea, limitarea, combaterea poluării, precum și recuperarea pagubei, cauzate mediului și componentelor săi din contul persoanelor fizice și juridice care au admis (*chiar și inconștient sau din neglijență*) dauna. Termenul *inconștient* identifică, de fapt, caracterul obiectiv al răspunderii de dreptul mediului.

Fapta ilicită, în dreptul mediului, constă în conduita unei persoane fizice sau juridice, concretizată într-o acțiune sau inacțiune ce contravine dispozițiilor privind protecția, conservarea și dezvoltarea mediului, efectele conduitei ilicite exteriorizându-se în prejudiciul care apare, acesta fiind întotdeauna de natură patrimonială [14, p.254]. Astfel, pentru angajarea răspunderii patrimoniale de dreptul mediului, nu este necesar ca fapta cauzatoare de prejudiciu să fie neapărat ilegală.

Având în vedere practica raporturilor juridice ale altor ramuri de drept, din inerție, se consideră că în raporturile de dreptul mediului, răspunderea juridică de dreptul mediului (patrimonială) va surveni doar în cazul în care fapta cauzatoare de prejudiciu va avea caracter ilegal. În acest sens, rămâne fără o soluție certă situația în care este săvârșită o faptă cauzatoare de prejudiciu mediului, dar considerată inițial (la momentul comiterii) ca fiind conform legii. Mai ales, aceste situații sunt caracteristice activităților bazate pe risc. În acest sens, „răspunderea bazată pe risc este o răspundere obiectivă [22, p.49-56],” care se aplică și asupra cazului, când activitatea se desfășoară conform legii, dar se cauzează un prejudiciu, de exemplu de discuție ar putea servi hotărârea privind accep-



tarea tranzitării deșeurilor radioactive pe teritoriul R. Moldova, fapt ce, evident, contravine prevederilor punctului a) al art. 3 și art. 77 ale Legii privind protecția mediului înconjurător și prevederilor art. 37 al Constituției R. Moldova.

Privitor la „*victima*” daunei ecologice, s-au stabilit, în fond, două opinii. O parte din autori au concluzionat, că victima este omul și bunurile sale, paguba fiind cauzată de mediul în care acesta trăiește; alți autori consideră mediul ca fiind victima daunei ecologice [13, p.74].” Evident, mediul aici nu are calitatea de victimă în sensul legislației procesuale, în caz contrar ar apărea problema reprezentării elementelor naturale, cu toate că în dreptul pozitiv al unor state s-a înregistrat o evoluție în acest sens (de exemplu, art.71 din Constituția Ecuador 2008) [7, p. 242].

Referitor la stabilirea cuantumului prejudiciului, despre care am trasat unele probleme de ordin terminologic în acest domeniu, este o problemă foarte dificilă, dacă nu chiar imposibilă, cel puțin din punct de vedere material (dar nu numai!), o evaluare pecuniară a tuturor elementelor ce îi aparțin, constatăm că există o posibilitate de a le conferi o valoare bănească elementelor mediului. Totuși trebuie precizat că în cazul de față avem de-a face cu un sistem imperfect, sub mai multe aspecte.

Concluzionăm, că lacunele legislației contemporane cu privire la recuperarea prejudiciului ecologic și neajunsurile de ordin practic, reduc eficacitatea sancțiunilor aplicate în domeniul ecologic. Acest lucru indică faptul că metodele disponibile în prezent pentru determinarea prejudiciului ecologic nu sunt tocmai perfecte. În primul rând, trebuie de consolidat funcțiile lor compensatorii, rezolvarea problemelor de procedură și a măsurilor organizatorice, pentru a se încerca să se apropie cât de aproape, real de mărimea sancțiunilor patrimoniale la maștabul real al prejudiciului [30, p.102-109]. În al doilea rând, însăși existența prejudiciului, din ipostaza element probabil unei posibile cuantificări, este discutabilă; astfel, în lipsa acestuia, ne-am afla în situația inițială, în dificultatea concretă de a evalua în

bani bunuri cu un statut special din perspectivă ecologică. În același timp, și criteriile de evaluare a pagubelor produse sunt încă la un stadiu în care, pot oferi o certitudine științifică, sub aspect juridic, însă nu sunt pe deplin reglementate, în sensul stabilirii, în toate sistemele judiciare existente, a unor limite sau praguri de la care să se poată pună problema răspunderii pentru acel prejudiciu și stabilirea despăgubirilor aferente [10, p.244]. În fine, și poate, pentru a deschide o cutie a Pandorei, trebuie să avem în vedere problematica răspunderii pentru prejudiciul ecologic. Din această cauză, pentru moment, ne vom limita, în această privință, la a ridica problema, dacă este indicat să condiționăm constatarea și existența unei valori economice a elementelor patrimoniului de mediu, producerea unei daune. Considerăm, totuși, că nu avem de-a face, după cum s-ar crede la o primă vedere, cu un singur moment determinant, care separă, în timp, situația în care anumite elemente ale naturii nu au valoare economică, de cea în care sunt evaluabile pecuniar, ci mai degrabă cu un „punct de pornire”, cu caracter pur teoretic, plecând de la care putem studia posibilitatea conferirii unei valori patrimoniale factorilor de mediu, în limitele reparării prejudiciului.

Legislația română oferă o definiție în materie prin conținutul O.U.G. nr. 195/2005[17], conform căreia prejudiciul ecologic înseamnă „efectul cuantificabil în cost al daunelor asupra sănătății oamenilor, bunurilor sau mediului, provocat de poluanți, activități dăunătoare ori dezastre”. Considerăm important precizarea reglementării românești, conform căreia prejudiciul trebuie, în mod imperativ, să reprezinte evident, o valoare economică a acestui prejudiciu care, sub aspectul tematicii abordate, nu ne poate lăsa indiferenți.

Suntem în prezența unei confirmări legislative, a concluziei la care am ajuns mai devreme, referitoare la caracterul patrimonial, în sensul clasic. Ar fi bine venit, ca legiutorul moldav să se inspire din legislația română în această problemă complicată din punct de vedere „matematic”. Mai mult ca atât, în soluționarea acestei situații, urmează a se exclude aplicarea regulilor de drept

civil pentru evaluarea daunelor și aplicarea unor reguli specifice.

În acest sens, legislația privind protecția mediului operează cu sistemele de taxe pentru poluare, degradare, deteriorare etc., care stabilesc posibilitatea unificării sistemului de calculare a prejudiciului în fiecare caz și asigurarea posibilității dirijării centralizate a finanțelor privind restabilirea, renoarea, regenerarea obiectivelor mediului care au fost afectate prin activități poluatoare. Totodată, măsurarea ori evaluarea pagubelor în scopul atribuirii unei indemnizații ridică și alte probleme importante, ca de exemplu pragul ori nivelul minim de pagubă care atrage răspunderea, constatarea daunei, în special, când este vorba despre efecte pe termen lung, la mare distanță, și în sfârșit posibila ireversibilitate a prejudiciului. De altfel, această ultimă problemă, deși foarte importantă, rămâne, în mare parte, ignorată de drept.

În viziunea autorului A. Duțu, repararea prejudiciului ecologic nu este asigurată decât în mod imperfect, fie pentru că acesta nu este reparabil în natură (atingerile ireversibile ale echilibrului natural), fie că este diluat, astfel încât nici o reparație nu este posibilă. O problemă la fel discutabilă, rămâne și aceea de a ști de la ce grad al efectelor negative pentru mediu se deschide dreptul la repararea pagubelor și problema prejudiciului viitor sau incert. În acest sens, pentru a găsi o soluție general acceptabilă, jurisprudența franceză, de exemplu, a consacrat noțiunea de „cauză probabilă și credibilă”, atunci când nici o altă cauză decât poluarea ori deteriorarea mediului nu poate fi considerată în mod rezonabil drept sursă principală a daunei [6, p.264].

Cu privire la problema deschiderii dreptului la reparație, pentru a deschide, acesta trebuie să-și facă vizibilă existența sa actuală și viitoare, precum și posibilitățile de evaluare, chiar dacă se produce ulterior. În acest caz, trebuie să ținem cont de faptul că majoritatea acțiunilor cauzatoare de daune mediului nu presupun prezența imediată a daunei sau posibilitatea determinării mărimii integrale a acesteia [21, p.99]. Această opinie, de fapt, răstoarnă poziția doctrinei mai vechi care susținea că pentru daunele incerte și eventuale,



adică acelea care se pot produce în viitor, nu se poate cere despăgubire. Actualmente însă, doctrina a devenit mai flexibilă, apreciind că un prejudiciu care nu s-a realizat poate justifica condamnarea actuală, dacă realizarea lui în viitor este certă. În materie de mediu, mergând ceva mai departe, potrivit unor studii recente asupra riscurilor de daune viitoare, s-a ajuns la concluzia posibilității admiterii ca fundament al unei acțiuni, riscurile plauzibile ori incerte de daune viitoare grave ori ireversibile, care nu ar fi ori ar fi foarte dificil reparabile [9, p.22].

Susținem poziția autorului G. Ardeleanu [2, p.29-34] și credem că putem insista asupra aplicării normelor răspunderii reparatorii în faza în care s-a adus o atingere factorilor de mediu, iar dauna încă nu este certă, dar în eventualitate ar putea să se producă în viitor, cu toate că în acest sens nu se pot aduce probe pertinente. Având în vedere cele expuse anterior, pare oportun să se încerce de a elabora și de a adopta o metodă universală pentru determinarea daunelor ecologice, nu excludem faptul că această tehnică de elaborarea a metodologiei calculării prejudiciilor ecologice să fie introdusă pe etape, deoarece evaluarea patrimoniului mediului este un domeniu nu pe deplin explorat.

Concluzii

În concluzie am putea preciza că, în contextul unei tendințe de uniformizare, regimul juridic al răspunderii patrimoniale pentru prejudiciul ecologic este caracterizat printr-o serie de reguli novatoare, derogatorii de la regimul clasic al răspunderii civile delictuale și anume:

- prima dintre acestea se referă la caracterul obiectiv, independent de culpă al răspunderii în materie de mediu;

- urmează regula răspunderii solidare, în situațiile în care sunt ținuți răspunzători pentru același prejudiciu mai mulți autori;

- în privința întinderii reparației, aceasta are un caracter integral, în sensul că se fereră atât la pagubele suferite de către victimă, cât și la degradările produse mediului, precum și la costul măsurilor de depoluare, de readucere în starea anterioară;

- și ultima regulă, pe care am putea să o numim suplimentară și care evidențiază caracterul preponderent, specific, de reparație, al răspunderii pentru prejudiciul ecologic este obligația asigurării în cazul activităților cu risc major de poluare.

Prin urmare, am încercat să definim răspunderea patrimonială în dreptul mediului, *ca fiind acea formă de răspundere juridică cu caracter reparator și evaluabilă pecuniar, instituită în scopul reparării daunelor de mediu, prin despăgubirea prejudiciilor cauzate persoanei și mediului, indiferent de vinovăția autorului faptei.*

Credem că sunt oportune și propunerile:

- 1) Pe plan legislativ este necesară instituirea unor asigurări pe problematica mediului, care să fie încheiate în mod obligatoriu de firmele care au activități periculoase pentru mediu și opțional pentru celelalte firme, astfel încât, indiferent cine provoacă prejudiciul de mediu să existe certitudinea existenței unor despăgubiri pentru cei afectați și luarea măsurilor pentru limitarea proporțiilor prejudiciului și refacearea elementelor afectate.

- 2) Elaborarea unei instrucțiuni care să prevadă modul de evaluare a daunelor aduse mediului, unde să fie prevăzută și o formulă de calcul a acestui prejudiciu.

Referințe bibliografice

1. Ardelean G. Repararea prejudiciului ecologic. Teza de doctorat. Chișinău, 2017. 180 p.
2. Ardelean G. Noțiunea daunelor de mediu și a prejudiciului ecologic. Delimitări conceptuale. În *Legea și Viața*. nr.12, 2015. p. 29-34.
3. Bădescu V. S. Dreptul mediului, sisteme de management de mediu. București: Editura C.H. Beck, 2011. 432 p.
4. Cerchez A. M. Formele răspunderii juridice în dreptul intern. Teza de doctorat. Chișinău, 2015. 194 p.
5. Duțu A. Dreptul mediului. Ed. a 4-a. București: C.H. Beck. 2014. 485 p.
6. Duțu A. Patrimoniul în dreptul civil și în dreptul mediului. București: Universul Juridic, 2013. 312 p.
7. Duțu M. Considerații în legătură cu delimitarea și corelarea sistemelor (regimurilor) juridice de prevenire și reparare

a daunelor ecologice în dreptul român. În: *Revista Dreptul*, nr. 3, 2013. p. 238-249.

8. Duțu M. *Tratat de dreptul mediului*. Ed. a III-a. București: C. H. Beck, 2008. 1152 p.

9. Duțu M. Un nou model de responsabilitate: răspunderea pentru viitor. *Perspectiva de mediu*. În: *Pandectele române*, nr. 8, 2014. p.17-32.

10. Eliescu M. *Răspunderea civilă delictuală*. București. Ed. Academiei, 1971. 360 p.

11. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației ecologice în cadrul examinării cauzelor civile. Nr. 3 din 24.12.2010. pct.6.

12. *Legea Republicii Moldova privind protecția mediului înconjurător*. Nr. 1515 din 16.06.1993. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. din 30.10.1993, 10/283.

13. Lupan E. *Dreptul la indemnizație a victimei poluării* În: *Dreptul*, nr. 9, 2002, p. 69-80.

14. Lupan E. *Răspunderea civilă*. Cluj-Napoca: Accent, 2003. 416 p.

15. Moroianu-Zlătescu I., Popescu O. *Mediul și sănătatea*. București: Ed. Institutul Român pentru Drepturile Omului, 2008. 144 p.

16. Nicolau I. Aspecte privind responsabilitatea pentru daune ecologice în legislația franceză. În: *Legea și viața*, nr. 11, 2010. p. 38-40.

17. Ordonanța de urgență a României privind protecția mediului nr. 195 din 22.12.2005. În: *Monitorul Oficial al României, Partea I*, nr. 1.196 din 30.11.2005.

18. Petrașcu-Mag R.-M. *Protecția mediului în contextul dezvoltării durabile*. Legislație și instituții. Cluj-Napoca: Ed. Bioflex, 2011. 363 p.

19. Sandulescu I.I. Definiția răspunderii civile în raporturile de drepturile mediului. În: *Analele Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova*. Chișinău 2007. p. 120-123.

20. Teodoroiu S. *Răspunderea civilă pentru dauna ecologică*. București. Lumina Lex, 2005. 432 p.

21. Trofimov I., Ardelean G., Crețu A. *Dreptul mediului*. Chișinău: Tipografia „Bons Offices”, 2015. 320 p.

22. Trofimov I. Reflecții teoretice privind răspunderea patrimonială în dreptul mediului. În: *Administrare publică*, nr. 1, 2015, p. 49-56.

23. Trofimov I. *Răspunderea civilă în raporturile de dreptul mediului*. Teza de doctorat. Chișinău, 2013. 143 p.



24. Trușcă A. M. Particularitățile răspunderii juridice în dreptul mediului. București: Universul Juridic, 2012. 270 p.

25. Vlaicu V. Dreptul de a fi despăgubit pentru dauna ecologică. În: *Legea și viața*, nr. 9, 2006. p. 29-31.

26. Бадалов Ш. К. Проблемы Гражданско-Правовой Ответственности за экологический вред в Республике Тартарстан. Автор. дисс. кан. юрид. наук. Душанбе, 2011. 26 p.

27. Голиченков А. К. Экологическое право России. Словарь юридических терминов. Москва: Городец, 2008. 429 с.

28. Жариков Ю. Г. О применении юридической ответственности за экологические правонарушения. În: *Журнал российского права*. № 7, 2010, с. 37-45.

29. Сагитов С. М. Восстановление прежнего имущественного положения как оптимум при определении убытков, причиненных окружающей среде. În: *Вестник экономики, права и социологии*, Казань, № 4, 2011, с. 184-187.

30. Сагитов С. М. Правовая модель универсальной методики определения вреда окружающей среде: значение и построения. În: *Ученые записки казанского университета*. Том 156, книга 4, 2014, с. 102-109

31. Bioret F., Estève R., Sturbois A. Dictionnaire de la protection de la nature. Paris: Press Universitaires de Rennes. 2009. 538 p.

INFORMAȚIA DESPRE AUTORI

Tatiana STAHI,
lector universitar la Catedra „Drept”
UASM, doctorandă, ULIM
e-mail: tstahi@mail.ru
tel. 068639991

Ala BOSCAN,
lector universitar la Catedra „Cadastru
și Geodezie” UASM, doctorandă.
e-mail: alaboscan@gmail.com
tel. 068777721

INFORMATION ABOUT AUTHORS

Tatiana STAHI,
lecturer at the „Law” chair of the
UASM, PhD student ULIM
e-mail: tstahi@mail.ru
tel. 068639991

Ala BOSCAN,
lecturer, Department of Cadastre and
Geodesy, UASM, PhD student
e-mail: alaboscan@gmail.com
tel. 068777721

CZU 343.343

DELIMITAREA VANDALISMULUI DE INFRAȚIUNEA DE HULIGANISM

Sofia PILAT,

lector universitar al Catedrei „Procedură penală și Criminalistică” a
Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, doctorandă

REZUMAT

Analiza activității organelor de drept competente la capitolul ce ține de calificarea faptelor ilicite scoate în evidență un șir de probleme și neclarități existente la calificarea faptei drept vandalism sau huliganism.

În acest scop, considerăm a fi oportun să realizăm o delimitare între aceste două infracțiuni care sunt prevăzute de unul și același capitol din partea specială a CP.

Cuvinte-cheie: vandalism, huliganism, act huliganic, ordinea publică, loc public, bun din domeniul public, obiectul infracțiunii, latura obiectivă, subiectul infracțiunii, latura subiectivă.

DELIMITATION OF VANDALISM OF HULGANISM INFRACTION

Sofia PILAT,

lecturer at the „Criminal and Criminal Procedure” Chair of the „Ștefan
cel Mare” Academy of the Republic of Moldova, PhD student

SUMMARY

The analysis of the activity of competent law bodies in the chapter on the qualification of illicit facts highlights a number of problems and uncertainties in the qualification of the act as vandalism or hooliganism.

To this end, we consider it appropriate to draw a distinction between these two offenses which are provided in one and the same chapter of the CP special part.

Keywords: vandalism, hooliganism, hooliganism, public order, public place, good in the public domain, subject of crime, objective side, subject of crime, subjective side.

Introducere. Autorul I.M. Tkacevski afirmă că termenii „huligan” și „huliganism” provin din limba engleză. În opinia autorului sus-menționat, în sec. al VIII-lea în Londra a existat așa-numitul trib „Hulli”, care se ocupa de organizarea anumitor bande specializate în săvârșirea diverselor acțiuni ilegale în stradă [10, p. 5].

De aceeași opinie cu autorul citat mai sus sunt și autorii G. Jitari și L. Ohrimovschii care, de asemenea, susțin că termenul „huligan” este de origine engleză [6, p. 5].

Metode aplicate și materiale utilizate. În vederea realizării scopului trasat, în respectivul articol științific au fost utilizate următoarele metode: metoda istorică; metoda logică (bazată pe analiza inductivă și deductivă, generali-

zare și specificare a problematicii abordate) și metoda comparativă.

În procesul elaborării articolului științific, au fost consultate următoarele materiale: Codul penal al Republicii Moldova, precum și lucrările științifice ale autorilor S. Brînză, V. Stati, M. Gherman, G. Jitari, L. Ohrimovschii, V.T. Kalmîkov, V.N. Kudreavțev, A.V. Naumov, I.M. Tkacevskii.

Rezultate obținute și discuții. Etimologic, termenul huligan provine de la numele cunoscutei familii irlandeze *Holligan*, care a locuit pe la sfârșitul sec. al XVIII-lea în Londra. Această familie a devenit vestită prin purtarea ei scandaloasă și tendința de a se ocupa cu diverse activități criminale [7, p. 5].

Dacă ne referim la prevederile art. 287 CP, prin huliganism se înțeleg acțiunile intenționate care încalcă grosolan



ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice, precum și acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită [4].

Așadar, huliganismul poate fi definit ca o încălcare intenționată a ordinii publice, exprimată printr-o lipsă de respect față de societate, săvârșită din anumite motive specifice cu caracter huliganic și pasibilă de pedeapsă corespunzătoare, în funcție de semnele specificate în legea contravențională ori penală. Huliganismul constituie o încălcare cu caracter atât imoral, cât și ilegal [1, p. 25].

Primul criteriu după care vom realiza delimitarea acestor fapte penale este *obiectul infracțiunii*.

Reieșind din faptul că ambele infracțiuni sunt puse în unul și același capitol din Codul penal – Capitolul XIII „Infracțiuni contra securității publice și a ordinii publice” –, *obiectul juridic generic* al acestora îl formează relațiile sociale din domeniul securității publice și respectiv al ordinii publice.

Obiectul juridic special ca parte integrantă a obiectului juridic generic, este același atât pentru infracțiunea de vandalism, cât și pentru cea de huliganism și îl constituie ordinea publică [5, p. 635].

De asemenea, este important să menționăm că importanța obiectului juridic special rezultă din aportul acestuia pentru calificarea corectă a faptei penale, din determinarea gravității infracțiunii comise și a gradului de pericol al acesteia.

La fel, este asemănător pentru ambele fapte penale și *obiectul juridic special principal*. Drept argument în acest sens poate servi faptul că atât vandalul prin acțiunile de pângărire a edificiilor sau a altor încăperi, nimicire a bunurilor în transportul public sau în alte locuri publice, cât și huliganul prin acțiunile sale care se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebite încalcă normele morale, etice și culturale existente într-o societate, aducând astfel prejudiciu relațiilor sociale cu privire la ordinea publică.

În ceea ce privește *obiectul juridic special secundar*, constatăm că acesta

este diferit la infracțiunea de vandalism și cea de huliganism. Astfel, în calitate de obiect juridic special secundar al infracțiunii de vandalism se prezintă totalitatea relațiilor sociale ce se referă la proprietatea publică, moralitatea și estetica publică, precum și la buna funcționare a autorităților publice, instituțiilor, organizațiilor, întreprinderilor și transportului public, iar la huliganism în calitate de obiect juridic special secundar apar relațiile sociale cu privire la integritatea corporală, sănătatea sau libertatea psihică (morală) a persoanei [3, p. 646].

În acest context, autorii V.N. Kudreațev și A.V. Naumov menționează că deosebirea vandalismului de huliganism se exprimă în aceea că în cazul vandalismului are loc nu doar încălcarea ordinii publice, ci și violarea normelor de moralitate și estetică publică [9, p. 246].

Obiectul material la rândul său, diferă la infracțiunea de vandalism față de huliganism.

În ceea ce privește infracțiunea de vandalism, obiectul material al acesteia este unul special și îl constituie edificiile sau alte încăperi, bunuri din transportul public sau din alte locuri publice, precum și bunuri care prezintă valoare istorică, culturală sau religioasă.

Obiectul material al infracțiunii de huliganism specificate la art. 287 CP îl reprezintă corpul persoanei sau bunurile mobile ori imobile, care, spre deosebire de cele enumerate la vandalism, nu se reduc numai la anumite bunuri strict enumerate în dispoziția normei juridico-penale (edificii, încăperi, bunuri din transportul public sau din alte locuri publice etc.), ci pot fi absolut diferite.

Astfel, reieșind din dispoziția art. 287 CP, deducem faptul că numai reprezentantul autorităților sau o altă persoană care curmă actele huliganice poate fi victima infracțiunii de huliganism, în cazul opunerii de rezistență violentă [2, p. 648].

Prin *reprezentant al autorității publice*, conform Hotărârii Plenului CSJ a RM „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor (art. 145-148 CP)”, se înțelege exponentul intereselor oricărei autorități publice centrale sau al autorităților publice locale.

Prin *altă persoană care curmă actele huliganice* se subînțelege persoana

care contracarează activ huliganismul, încercând să impună în mod silit încetarea activității infracționale sau să rețină făptuitorul, ori să realizeze alte fapte active [2, p. 649].

De aici rezultă că din categoria respectivă nu fac parte persoanele care într-o formă pasivă încearcă să curme actele huliganice, spre exemplu, apelând numai la o simplă observație făcută făptuitorului sau la o demonstrare a atitudinii de neacceptare a comportamentului huliganului.

În calitate de personalitate, persoana căreia prin infracțiune i-au fost cauzate prejudicii fizice, morale sau materiale poate avea în sfera de jurisprudență procesual-penală doar un statut de victimă sau de parte vătămată.

Bunurile mobile sau *imobile* pot apărea în calitate de obiect material al infracțiunii de huliganism, în primul rând, în cazul când acestea sunt luate ilegal și gratuit din motive huliganice, pentru a șicana victima, și nu pentru a le trece în stăpânirea definitivă a făptuitorului. În acest caz, luarea ilegală și gratuită a bunurilor străine apare ca o modalitate faptică a încălcării grosolane a ordinii publice ori ca manifestare a cinismului sau a obrăzniciei deosebite [2, p. 647].

În al doilea rând, bunurile mobile sau imobile apar în calitate de obiect material al infracțiunii specificate la art. 287 CP, atunci când ele sunt deteriorate sau distruse. Condiția esențială este ca distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor să reprezinte o manifestare a încălcării grosolane a ordinii publice ori a cinismului sau obrăzniciei deosebite [2, p. 648].

În ceea ce privește delimitarea infracțiunilor specificate la art. 288 CP și art. 287 CP după criteriul *laturii obiective*, observăm o diferență mai pronunțată dintre aceste două fapte penale, în-deosebi la capitolul ce ține de semnele obligatorii ale laturii obiective (acțiunea sau inacțiunea prejudiciabilă).

Comun pentru ambele infracțiuni este faptul că atât vandalismul, cât și huliganismul se săvârșesc numai prin acțiune – ca formă activă de manifestare a comportamentului uman, iar deosebirea dintre ele se exprimă prin modalitățile normative alternative prin care se poate realiza latura obiectivă a acestor fapte penale.

Astfel, analizând latura obiectivă a



infracțiunii de vandalism, observăm că ea se poate realiza prin intermediul a două modalități normative cu caracter alternativ, și anume:

1. pângărirea edificiilor sau a altor încăperi;

2. nimicirea bunurilor în transportul public sau în alte locuri publice.

Pentru existența infracțiunii specificate la art. 288 CP, este necesar să fie săvârșită cel puțin una dintre cele două modalități alternative enumerate anterior.

La rândul său, fapta penală prevăzută de art. 287 CP cunoaște patru modalități normative cu caracter alternativ, și anume:

1. acțiunile care încalcă grosolan ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor;

2. acțiunile care încalcă grosolan ordinea publică, însoțite de amenințarea cu aplicarea violenței asupra persoanelor;

3. acțiunile care încalcă grosolan ordinea publică, însoțite de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau a altor persoane care curmă actele huliganice;

4. acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită [3, p. 684].

Se consideră huliganism însoțit de aplicarea violenței asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe acele acțiuni huliganice în timpul cărora au fost aplicate lovituri, bătăi sau alte acte de violență care s-au soldat cu cauzarea intenționată sau din imprudență a vătămărilor corporale neînsemnate, ușoare sau medii, precum și cu cauzarea din imprudență a vătămărilor corporale grave sau a decesului victimei [5, p. 632].

Huliganismul însoțit de opunerea de rezistență reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice se manifestă prin intermediul acțiunilor huliganice îndreptate împotriva persoanelor ce reprezintă interesele oricărei autorități publice centrale sau ale autorităților publice locale, precum și împotriva celor care își îndeplinesc datoria obștească curmând actele huliganice.

Prin acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită se subînțeleg faptele prin care se exprimă neglijența provocatoare față de normele morale

unice (de ex.: înjosirea onoarei și demnității personalității, neobrăzare, batjocură față de bolnavi, de persoanele în etate, lipsite de sprijin etc.), precum și cele prin care se manifestă o vădită lipsă de respect față de societate, însoțită, de exemplu, de insolență față de personalitate, încălcarea îndelungată și insistentă a ordinii publice, amenințarea inviolabilității personalității, distrugerea sau deteriorarea bunurilor, zădărnicierea activităților de masă, suspendarea temporară a activității normale a întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor sau a transportului obștesc etc. [5, p. 633].

Din punctul de vedere al *componenței de infracțiune* la care se atribuie vandalismul și huliganismul, constatăm prezența unei asemănări dintre aceste două fapte penale. Astfel, ambele fapte se încadrează în categoria infracțiunilor ce au o *componență formală*. Drept argument în susținerea acestei poziții pot servi prevederile art. 288 CP și art. 287 CP, în dispozițiile cărora sunt enumerate acțiunile alternative cu caracter normativ, iar săvârșirea cel puțin a uneia dintre acțiunile respective duce la consumarea faptei, nefiind necesară survenirea urmărilor prejudiciabile, care chiar dacă și apar sunt luate în considerare de către instanța de judecată la stabilirea pedepsei penale făptuitorului.

Locul, timpul, metodele, mijloacele și împrejurările săvârșirii infracțiunii ca semne facultative ale laturii obiective, de asemenea, prezintă o importanță majoră pentru delimitarea vandalismului de huliganism.

În această ordine de idei, ținem să menționăm că în ceea ce privește *locul* comiterii infracțiunii, ca unul dintre semnele facultative pentru majoritatea faptelor penale, precum și infracțiunile de vandalism și respectiv huliganism, el are o mare importanță în cazul calificării acestora.

Astfel, dacă ne referim la infracțiunea de vandalism, observăm că făptuitorul, comițând fapta, tinde să atragă atenția publicului asupra rezultatului produs. În acest sens, se consideră vandalism, conform prevederilor art. 288 CP, pângărirea sau nimicirea bunurilor amplasate în locurile publice. Nu cad sub incidența dispoziției art. 288 CP acțiunile care, deși comportă un caracter amoral, sunt săvârșite asupra bunurilor ce nu fac parte din domeniul public și nici nu sunt amplasate în locurile pu-

blice, deoarece probabilitatea ca ele să fie văzute și criticate de societate este destul de mică.

Locul comiterii infracțiunii de huliganism, în opinia autorilor Sergiu Brînză și Vitalie Stati, nu prezintă întotdeauna importanță pentru calificarea faptei. Opinia respectivă este argumentată prin mai multe teze întemeiate cum ar fi faptul că nici din art. 287 CP și nici din art. 218 CP din 1961 nu se desprinde că infracțiunea de huliganism este comisă neapărat într-un loc public. La fel, autorii citați menționează că comiterea infracțiunii de huliganism într-un loc public nu este o caracteristică obligatorie a acestei infracțiuni, obligatoriu este modul public de comitere a infracțiunii de huliganism, care se poate caracteriza fie prin săvârșirea actelor huliganice în prezența unor persoane, fie rezultatul actelor huliganice devine inevitabil cunoscut și altor persoane [2, p. 684].

Într-adevăr, în cele mai frecvente cazuri, infracțiunea de huliganism este comisă în locuri publice (străzi, piețe, plaje, cafenele, restaurante, cinematografe, mijloace de transport în comun etc.). Însă această infracțiune poate fi săvârșită și în locuri care nu au un caracter public (apartamente, sedii, întreprinderi, terenuri private, mijloace de transport personal etc.).

Timpul de săvârșire a infracțiunilor specificate la art. 288 CP și art. 287 CP, spre deosebire de locul de comitere a faptelor respective, nu prezintă importanță pentru calificare. Așadar, atât infracțiunea de vandalism, cât și cea de huliganism pot fi săvârșite în orice perioadă de timp indiferent de sezon, dată calendaristică, zi din cadrul săptămânii, oră etc.

Metodele de comitere a vandalismului nu se iau în calcul în procesul de calificare a respectivei fapte. Însă pentru infracțiunea specificată la art. 287 CP, metodele de comitere a acesteia joacă un rol important în procesul de calificare a faptei.

La capitolul ce ține de *mijloacele* de comitere a infracțiunii de vandalism sau a celei de huliganism, semnalăm o deosebire în ceea ce privește importanța acestora pentru calificarea faptelor.

Astfel, pentru infracțiunea de vandalism mijloacele de comitere nu au importanță pentru calificare. Printre mijloacele special adoptate de făptuitor pentru comiterea vandalismului putem



evidenția substanțe colorante, diverse instrumente (de ex.: rangă, ciocane, unelte de decupare a metalului) care sunt utilizate pentru distrugerea obiectelor etc.

Spre deosebire de infracțiunea specificată la art. 288 CP, pentru săvârșirea infracțiunii de huliganism agravat specificată la art. 287 alin. (3) CP, este obligatoriu ca făptuitorul în procesul comiterii huliganismului să aplice sau să încerce aplicarea armei sau a altor obiecte pentru vătămarea integrității corporale sau a sănătății.

Aplicarea sau intenția de a aplica la săvârșirea huliganismului arma de foc, cuțite, boxe sau diferite arme albe, precum și alte obiecte, inclusiv cele special adaptate pentru vătămarea integrității corporale, servește drept temei pentru calificarea infracțiunii în baza alin. (3) art. 287 CP nu numai în acele cazuri în care făptuitorul cu ajutorul lor cauzează sau intenționează să cauzeze leziuni corporale, ci și atunci când utilizarea obiectelor menționate în procesul actelor huliganice creează un pericol real pentru viața și sănătatea oamenilor [5, p. 634].

În ceea ce privește *împrejurările* de săvârșire a vandalismului sau huliganismului, ele nu prezintă, la fel ca și timpul și metodele, nici o importanță pentru calificarea acestor fapte.

Urmările prejudiciabile, privite ca totalitatea consecințelor infracționale survenite în urma comiterii faptei penale, de asemenea, nu prezintă importanță pentru calificarea infracțiunilor de vandalism și huliganism, dat fiind faptul că ambele fapte au o componență formală.

Un alt criteriu de delimitare a celor două fapte penale specificate în art. 288 CP și respectiv 287 CP este cel al *subiectului infracțiunii*.

Din punctul de vedere al subiectului infracțiunii, în dispoziția ambelor norme juridico-penale este menționat faptul că atât pentru săvârșirea infracțiunii de vandalism, cât și a celei de huliganism poate fi trasă la răspundere persoana fizică, responsabilă, care în momentul săvârșirii faptei penale, conform art. 21 alin. (1) CP, a împlinit vârsta de 16 ani (în ipoteza consemnată la art. 288 alin. (1) CP și art. 287 alin. (1) CP) și respectiv conform prevederilor art. 21 alin. (2) CP a împlinit vârsta de 14 ani (în ipoteza consemna-

tă la art. 288 alin. (2) CP și art. 287 alin. (2) și (3) CP).

Deci, atât pentru săvârșirea vandalismului soldat cu survenirea circumstanțelor agravante, cât și a huliganismului în cazul survenirii circumstanțelor agravante, vârsta minimă de tragere la răspundere penală este aceeași pentru ambele infracțiuni și este de 14 ani.

Diferența dintre infracțiunile specificate la art. 288 CP și art. 287 CP la acest capitol se limitează doar la *circumstanțele agravante*.

Astfel, pentru infracțiunea de vandalism, legiuitorul a prevăzut numai două circumstanțe agravante, și anume:

„Art. 288 alin. (2) CP – Vandalismul săvârșit:

b) de două sau mai multe persoane;

c) asupra bunurilor care au valoare istorică, culturală sau religioasă” [4].

Norma juridico-penală ce reglementează infracțiunea de huliganism, conține mai multe circumstanțe agravante enumerate în alin. (2) și (3) a art. 287 CP, și anume:

„Art. 287 alin. (2) CP – Huliganismul săvârșit:

a) de o persoană care anterior a săvârșit un act de huliganism;

b) de două sau mai multe persoane.

Art. 287 alin. (3) CP – Huliganismul agravat, adică acțiunile prevăzute la alin. (1) sau (2), dacă au fost săvârșite cu aplicarea sau cu încercarea aplicării armei sau a altor obiecte pentru vătămarea integrității corporale sau sănătății” [4].

Printre toate circumstanțele agravante ale ambelor fapte penale enumerate mai sus, observăm o asemănare numai la circumstanța „de două sau mai multe persoane”.

În ceea ce privește ultimul criteriu de delimitare a vandalismului de huliganism și anume *latura subiectivă* a infracțiunii, constatăm că ambele fapte se caracterizează prin *vinovăție intenționată*, și anume *intenție directă*.

Așadar, intenția directă la astfel de fapte penale se deosebește prin conștientizarea de către făptuitor a caracterului prejudiciabil al acțiunilor sale, prevederea apariției urmărilor prejudiciabile și manifestarea dorinței întru survenirea acestora.

De asemenea, pe lângă intenția di-

rectă ce caracterizează latura subiectivă a infracțiunii de vandalism și huliganism, faptei penale specificate la art. 288 CP îi este caracteristic după caz și prezența *intenției premeditate* și a celei *subite*.

Printre numeroasele *motive* care îl determină pe făptuitor să comită infracțiunea de vandalism sau huliganism se enumără și *motivul huliganic*, care se exprimă prin năzuința făptuitorului de a se manifesta ostentativ, de a-și etala desconsiderarea față de societate, față de alți oameni, față de legi și regulile conviețuirii sociale [8, p. 139].

Totodată, pe lângă existența motivului, la comiterea ambelor infracțiuni făptuitorul ar putea să urmărească și un anumit *scop*, care în funcție de specificul infracțiunii de vandalism sau huliganism este diferit pentru ambele.

Însă este de menționat că nici motivul și nici scopul infracțiunilor specificate la art. 288 CP și respectiv 287 CP nu sunt prevăzute în calitate de semn obligatoriu al laturii subiective. Prin urmare, ambele semne pot fi luate în considerare la stabilirea caracterului și gradului prejudiciabil al faptei, individualizarea pedepsei penale și nu în ultimul rând delimitarea infracțiunilor.

Concluzii

Așadar, problema delimitării componentelor de infracțiune asemănătoare comportă o importanță majoră atât pentru teorie, cât și pentru practica judiciară. Pentru efectuarea analizei juridico-penale complete a faptei, nu este suficient numai realizarea descrierii elementelor structurale ale componenței de infracțiune, ci este necesar ca infracțiunea examinată să fie delimitată de alte fapte penale similare.

Referințe bibliografice

1. Bîrgău M., Gherman M. Aspecte juridico-penale ale huliganismului. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, 2004. 192 p.
2. Brînză S., Stati V. Drept penal. Partea specială. Vol. II. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2011. 1324 p.
3. Brînză S., Stati V. Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. II. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2015. 1300 p.



CZU 343.23:349.6

4. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 128-129/1012 din 13.09.2002.

5. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu. Redactor responsabil și conducător de ediție Barbăneagră A., dr. hab. în drept, prof. univ. Chișinău: Editura Sarmis, 2009. 860 p.

6. Jitari G., Ohrimovschii L. Combaterea huliganismului – datoria tuturor. Chișinău, 1981. 57 p.

7. Калмыков В.Т. Ответственность за хулиганство по советскому законодательству. Минск: Беларусь, 1970. 152 с.

8. Пилат С. Ответственность за вандализм в зарубежном и уголовном законодательстве Республики Молдова: сравнительный анализ. În: Збірник наукових праць „Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності” (Кривий Ріг, 2007) nr. 1 (59) 2017, с. 138-145.

9. Российское уголовное право. Особенная часть/Под ред. В.Н. Кудрявцева, А.В. Наумова. Москва: Юристъ, 1997. 496 с.

10. Ткачевский Ю.М. Ответственность за хулиганство. Москва: Юридическая литература, 1983. 266 с.

INFORMAȚIA DESPRE AUTOR

Sofia PILAT,
lector universitar al Catedrei „Procedură penală și Criminalistică” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, doctorandă
E-mail: sofia-chirita@yandex.ru
tel. 079733002

INFORMATION ABOUT AUTHOR

Sofia PILAT,
lecturer at the „Criminal and Criminal Procedure” Chair of the „Ștefan cel Mare” Academy of the Republic of Moldova, PhD student
E-mail: sofia-chirita@yandex.ru
tel. 079733002

ANALIZA LATURII OBIECTIVE A INFRAȚIUNII DE POLUAREA APEI DIN PERSPECTIVA ATRIBUIRII COMPONENTEI FORMALE

Grigore ARDELEAN,

doctor în drept, lector universitar, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

Marcel BOȘCANEANU,

doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

REZUMAT

În materia răspunderii de mediu se consideră că e mult mai rațional a se interveni prin măsuri față de acțiunile ce au determinat afectarea calității apei (poluare), fapt care generează un risc iminent de daune, decât pentru daunele deja cauzate, ținând cont de ireversibilitatea factorilor de mediu degradați. Acest lucru ar fi posibil doar în cazul atribuirii infraționii de poluarea apei (art.229 CP RM) - componentă formală.

Cuvinte-cheie: poluare, mediu, resurse acvatice, consecințe prejudiciabile, circumstanțe agravante, pedeapsă penală, infrațione consumată.

ANALYSIS OBJECTIVE SIDE OF THE OFFENSE OF WATER POLLUTION THE LIGHT AWARD MOLDED COMPONENT

Grigore ARDELEAN

doctor of law, university lecturer, Academy „Ștefan cel Mare” of the Republic of Moldova

Marcel BOȘCANEANU

PhD Candidate, Academy „Ștefan cel Mare” of the Republic of Moldova

SUMMARY

Responsibility environmental considers it more rational to intervene with measures to actions that caused impairment of water quality (pollution), which creates an imminent risk of damage than the damage already caused, given the irreversibility factors environment degraded. This would be possible only in case of water pollution offense of formal composition.

Keywords: pollution, environment, water resources, harmful consequences, aggravating circumstances, criminal punishment, consumed offense.

Introducere. Analizând conținutul și esența normei de la art. 229 CP RM, în scopul identificării categoriei de componentă din care actualmente face parte, observăm că aceasta este o infrațione materială. Din această cauză, principala pretenție a noastră este determinată de faptul că considerarea infraționii de poluare a apei este strâns legată de survenirea consecințelor prejudiciabile cu caracter material, adică daune considerabile, ceea ce contravine în totalitate scopurilor și menirii răspunderii de mediu, răspundere ce pune accentul mai mult pe prevenire, decât pe responsabilizare, inclusiv cu caracter penal, aceasta con-

stituind ultima soluție.

Metode și materiale utilizate.

Pentru atingerea scopului prestabilit au fost utilizate un spectru larg de surse cu caracter didactic, dar și științific publicate de autorii în domeniu, atât din țară, cât și de peste hotare. De asemenea, la realizarea studiului de față au fost utilizate metode de cercetare, cum ar fi: *observația, deducția, metoda cantitativă, precum și cea sistemică.*

Rezultate obținute și discuții.

Deci, poluarea apei trebuie văzută din optica unei consecințe prejudiciabile distincte, iar fapta săvârșită prin acțiune sau inacțiune care a generat starea respectivă (de poluare) trebuie să



fie pasibilă de răspundere penală fără a se mai aștepta daunele. Însăși modificarea compoziției apei, deja constituie o consecință prejudiciabilă de pericol. Prin modificarea compoziției sau proprietăților apei (poluare) trebuie de înțeles prezența în conținutul apei a unor compuși chimici, toxici ce o fac să devină alterată, altfel spus, improprie utilizării în condiții normale, de natură să pună în pericol culturile agricole sau alte resurse vegetale dependente de aceasta, viața și sănătatea faunei sălbătice, domestice sau a persoanei ce au întrebuințat această apă în diferite scopuri. Deși toate aceste mențiuni, în aparență indică limitarea noastră doar la a descrie consecințele neprejudiciabile, în esență lor acestea, fără nici o rezervă, pot fi trecute la categoria de consecințe prejudiciabile de pericol, echivalente chiar cu prejudiciul eventual ce constă din pericolul real și inevitabil al transformării lor în prejudiciu efectiv. Faptul că ulterior aruncării deșeurilor în apă nu au murit peștii, deoarece aceștia de mult nu mai populează mediul acvatic respectiv, tot din cauza acțiunilor anterioare de poluare, nu prezintă o scuză, cu atât mai mult, o garanție că nu va produce efecte negative pentru viitor asupra mediului sau omului. Or, actualmente este destul de cunoscută și mediatizată situația râului Bâc. Apa din acesta este într-atât de poluată că deja de aproape un deceniu nu mai există condiții de viață în el. Și acum, dacă în el s-ar arunca anumite deșeuri, evident nu ar fi sesizabilă dauna cerută de norma de la art. 229 CP RM pentru a considera acțiunea respectivă drept poluare, deoarece nu vor muri pești sau alte viețuitoare, resurse vegetale etc., pentru că ele acolo de mult nu mai sunt, nu va afecta producția agricolă, pentru că nu se mai irighează cu apa acestuia, nu va afecta direct, să spunem așa, sănătatea și viața omului, pentru că va evita aici scâldatul, ne mai vorbind de pescuit. Cu toate acestea, există un pericol ce urmează a se materializa în viitorul apropiat sau chiar cel îndepărtat.

După cum se afirmă și în literatura rusă de specialitate [25, p. 64] prejudiciul îndepărtat cuprinde o arie mai extinsă atât în timp, cât și în spațiu, iar particularitatea lui mai constă în faptul că acesta este unul real. Specificul categoriei respective de prejudiciu constă

în manifestarea acțiunii negative în viitor, capabil să aducă modificări mediului în limitele sau înafara limitelor cunoștințelor medicale, biologice și ale altor ramuri ale științei [24, p. 60-61]. Printre altele, din aceste cauze legislația națională de mediu de ceva timp impune pe cei ce deversează poluanți cu ape reziduale la o plată anterioară, fiind catalogată drept sancțiune anticipată pentru o eventuală poluare a apelor. Astfel, potrivit art. 9 alin. (1) lit. a) din Legea privind plata pentru poluarea mediului [1], *plata pentru deversările de poluanți cu ape reziduale în obiective acvatice și sisteme de canalizare se percepe de la subiecții ce admit deversări de poluanți în limitele normativelor stabilite.*

Totuși, în contextul descris, trebuie de concretizat că și pericolul asupra mediului generat prin modificarea compoziției apei (poluare) urmează să cunoască un prag de la care să fie calificat drept infracțiune, iar cel ce nu se încadrează în aceste limite, adică este un pericol neesențial, va rămâne pe seama răspunderii contravenționale.

Deci, toate aceste realități, dar și cele pe care intenționăm a le arăta în textul ce urmează, ne dau temei să constatăm că concepția actuală prin care se atribuie infracțiunii de poluare a apei caracter material este cu mult depășită, deviată de la exigențele și idealurile legislației de mediu, promovate de legislația europeană și cea a statelor înalt dezvoltate deja de câteva decenii. Astfel se face că necesitatea consacării caracterului formal infracțiunii de poluare a apei, deși cu întârziere, actualmente este impusă de necesitatea racordării legislației penale în domeniu la prioritățile și exigențele legislației de mediu.

În consecutivitatea respectivă vom începe argumentarea poziției noastre de la evidențierea principalelor deficiențe, semnale ce indică la funcționalitatea neadecvată a mecanismului actual de responsabilizare penală pentru fapte de poluare a apei. Acestea, de fapt, vor constitui spectrul **argumentelor contra** caracterului material al respectivei componente de infracțiune.

Așadar, în timp ce toate datele statistice despre calitatea apei în Republica Moldova indică valori negative, practica judiciară raportează doar câteva cazuri de aplicare a legislației penale pen-

tru fapte de poluare a apei. Decalajul nejustificat de mare între starea apei și intensitatea redusă a faptelor cu caracter penal înregistrate și sancționate, ne dau temei să credem că problema principală stă anume în mecanismul responsabilizării penale pentru poluarea apei, construit după o concepție greșită. Acesta nu funcționează adecvat din cauze obiective-legități specifice de existență și funcționare a componentei respective care nu permit sesizarea imediată, detectare și fixarea consecințelor de ordin material. Din această cauză devine inaplicabilă răspunderea penală, considerente care nu au fost luate în calcul de legiuitorul nostru la elaborarea normei de la art. 229 CP RM.

Alte cauze care ne impun actualmente să renunțăm la considerarea infracțiunii de poluare a apei doar în prezența daunelor, cu atât mai mult, a daunelor considerabile, ar fi:

➤ **Caracterul difuz și diluat al daunei de mediu** constituie una din cele mai deosebite particularități ale acesteia, fiind determinată de structura funcțională a componentelor de mediu care nu permit fixarea și izolarea efectelor în locul în care s-a produs acțiunea de poluare [4, p. 40]. În cazul deversării într-un râu sau ocean a câtorva tone de apă uzată, motorină sau alte substanțe, din cauza capacității sporite de dispersare a acestora, diluare altfel spus, în câteva ore ele nu vor mai fi posibile de identificat în acel loc, fapt care nu va atrage răspunderea penală din cauza lipsei consecințelor, însă aceste acțiuni producându-se în mod repetat pot genera un dezechilibru esențial al funcționalității respectivului ecosistem, poate crea pericolul dispariției anumitor specii de pești sau plante. Poziția noastră fiind susținută și de unii autori [25, p. 64] ruși care menționează că la elaborarea normei de incriminare penală a faptei de poluare a apei, legiuitorul nu a ținut cont de faptul că în urma poluării sistematice, resursele biologice sunt nimicite treptat, adică are loc dereglarea funcției reproductive în rezultatul căreia nu mai are loc reproducerea.

Așadar, situația descrisă poate implica, la rândul ei, alte dificultăți majore:

- *Imposibilitatea localizării cu precizie a daunelor*, iar prin urmare a faptuitorului în cazul multiplilor actori.



Spre exemplu, dacă în cazul aruncării deșeurilor pe cursul unui râu de către mai multe întreprinderi amplasate de-a lungul lui, daunele au fost localizate mai aproape de ultima sau în mare, nu va fi posibilă de stabilit vinovăția unuia sau altuia în săvârșirea infracțiunii de poluare a apei. Tot această situație constituie esența următoarei cauze, și anume:

-Imposibilitatea stabilirii legăturii de cauzalitate dintre acțiune și consecințe. Astfel, se consideră că caracterul difuz al prejudiciului ecologic este generat de manifestările lui (aer, radioactivitate, poluarea apelor) ceea ce face ca legătura cauzală între faptă și prejudiciu să fie mult mai laxă [5, p. 239]. Din aceste motive, actualmente se cere renunțarea la obligativitatea stabilirii legăturii de cauzalitate în calitate de semn al laturii obiective ce caracterizează infracțiunile formale, în special cele contra mediului.

-Imposibilitatea evaluării caracterului considerabil al daunei de mediu în sensul legislației penale. Având la bază ideea și realitatea precum că componentele mediului constituie patrimoniul comun al umanității, iar dauna adusă prin vătămarea acestora este una colectivă, la stabilirea caracterului considerabil al daunei aduse prin infracțiunea de poluare a apei devine imposibilă de aplicat norma penală destinată clarificării situațiilor respective. Or, potrivit art. 126 alin. (2) CP RM, caracterul considerabil sau esențial al daunei cauzate se stabilește luându-se în considerare valoarea, cantitatea și însemnătatea bunurilor pentru victimă, starea materială și venitul acesteia, existența persoanelor întreținute, alte circumstanțe care influențează esențial asupra stării materiale a victimei. Ne punem întrebarea aici, cât de aplicabilă va fi norma citată în cazul în care potrivit legislației de mediu, apa constituie un bun al domeniului public, iar obiectivul acvatic poluat, chiar cu generarea în daune (nimicirea resurselor vegetale, regnul animal, resurselor piscicole) aparține statului, respectiv întregii colectivități?. După cum se mai afirmă [14, p. 270] infracțiunile ecologice propriu-zise vizează atingeri aduse nu atât intereselor indivizilor, bunurilor și drepturilor lor, ci unor interese colective. Sunt protejate deci elementele naturale independent și fără a fi necesară

o vătămare evidentă suferită de victime identificabile. Evident, aici nu poate fi apreciat caracterul considerabil al daunei în raport cu starea materială a unui colectiv de subiecți afectați și nici a statului, cu atât mai mult cu venitul acestuia sau alte valori, atâta timp, cât prin cauzarea acestor daune se aduce o atingere însăși mediului, iar pe cale de consecință se afectează interesul public. Ori dauna de mediu trebuie privită doar sub aspect material atunci când merge vorba despre evaluare? Cu atât mai mult, cum va fi aplicată în acest caz și partea a doua a dispoziției de la art. 126 alin. (2) CP RM prin care se menționează că în cazul prejudicierii drepturilor și intereselor ocrotite de lege, trebuie să se țină cont de *– gradul lezării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului*, dacă nu există un sistem de referință după care să fie apreciate gradele de leziune a dreptului la un mediu sănătos?

-Lipsa unui responsabil din contul căruia urmează a fi depoluată apa imediat constituie o altă cauză ce pune la îndoială funcționalitatea caracterului material al infracțiunii de poluare a apei. Doar este recunoscut unanim în doctrina de mediu că orice stare de dezechilibru în mediul natural este susceptibil de a se transforma în daune de proporții fără o intervenție promptă din partea omului în scopul izolării, limitării accesului la apa poluată și realizarea măsurilor de urgență în vederea depoluării. În caz contrar, survenirea daunelor considerabile este de neevitat atâta timp, cât fenomenul respectiv poate declanșa o reacție în lanț odată ce constituie o componentă indispensabilă vieții. În acest sens, numirea unui responsabil din contul căruia urmează a fi realizate măsurile de prevenire nu poate avea loc eficient decât prin incriminarea faptei la nivel penal, cu declanșarea paralelă a acțiunii civile în procesul penal în condițiile art. 219 CPP RM [9, art. 219]. De fapt, această tactică de reacționare promptă, este specifică mai tuturor acțiunilor în repararea unui prejudiciu, fie și celui civil, posibilă de aplicat pentru eficientizarea măsurilor de prevenție a daunei de mediu prin normele dreptului penal ce vor impune a se recurge chiar din momentul în care poluarea se află în faza de pericol, fără a se ajunge la o daună de mediu consumată.

➤ *Caracterul imprevizibil al prejudiciului ecologic* dictează esența particularității cu care acesta se manifestă, reieșind din confuzia cunoașterii subiecților în direcția cărora se îndreaptă, a utilităților (comodităților firești) de care aceștia vor fi lipsiți, momentului producerii, dar și cel al încetării efectelor negative, a măsurilor de izolare și readucerii componentelor de mediu afectate la starea anterioară producerii prejudiciului [4, p. 40]. Actualmente nici știința nu este în stare să prevadă cu o maximă precizie care este raportul dintre acțiunile poluatorii și efectele acestora asupra mediului, cu atât mai mult, nu cunoaște momentul declanșării lor, locul unde vor fi identificate, subiecții ce se expun influenței negative, etc. Cert este doar faptul că poluarea sistematică a apelor constituie cauza principală a ploilor acide, calității proaste a apei, secetei sau altor „anomalii” ce se înregistrează tot mai frecvent în ultimele decenii. Din aceste considerente, legislația europeană, ținând cont de lumea incertitudinii și imprevizibilității în care trăim a recurs la consacrarea unui nou principiu în materie de mediu, numit principiul precauției. După cum apreciază autorul G. Ardelean în lucrarea sa de doctorat [3, p. 127], consacrat la început în scopul atenționării și impunerii la considerarea prudenței în luarea deciziilor cu impact negativ asupra mediului, *principiul precauției* s-a afirmat de-a lungul existenței sale, deși una relativ scurtă, prin configurarea și fundamentarea unor noi concepții în planul responsabilității de mediu. Inclus pentru prima dată sub numărul 15 în conținutul Declarației Conferinței ONU de la Rio de Janeiro din 1992, prin textul atribuit principiului precauției se afirmă că, în caz de risc de pagube grave ori inevitabile, absența certitudinii științifice absolute nu poate servi ca pretext pentru a amâna adoptarea de măsuri efective privind prevenirea degradării mediului. Printre altele, cu titlu de apreciere, autorul ține a menționa că principiul în discuție se regăsește și în conținutul legislației de mediu a Republicii Moldova, consacrat legislativ prin art. 6 lit. c) din Lega apelor care stipulează că în cazul în care există riscuri de prejudiciere gravă sau ireversibilă a *resurselor de apă*, lipsa certitudinii științifice totale



nu poate fi folosită ca justificare a evitării în luarea măsurilor.

➤ **Intervalul mare între acțiune și efect (rezultat)** ceea ce face să favorizeze făptuitorul, acordându-i o șansă în plus de a scăpa de răspundere penală din cel puțin două motive principale și evidente:

Primul constă în faptul că dacă substanțele toxice au fost aruncate în apă de o persoană, modificându-i esențial compoziția, iar consecințele nu au survenit imediat (din cauza că nu existau pești sau alte vietăți în obiectivul acvatic sau alte condiții climaterice favorabile), ceea ce se întâmplă adesea în natură, faptele ulterioare săvârșite de alți actori individuali va „acoperi”, exclude, altfel spus răspunderea penală a celui din urmă. Și aceasta se întâmplă, deoarece consecințele survin într-un timp mai apropiat de fapta ultimilor (a avut loc o deviere bruscă de temperatură fapt ce a înrăutățit starea apei) cu toate că substanțele aruncate de primul au contribuit la moartea peștelui sau au fost mai periculoase decât cele introduse de ultimii.

În al doilea rând, făptuitorul poate scăpa de răspundere din cauza expirării termenului de prescripție în condițiile art. 60 alin. (1) lit. b) CP RM. Anume, ținând cont de faptul că în majoritatea cazurilor distanța dintre acțiune de poluare și survenirea consecințelor este destul de mare, imposibil de prevăzut chiar, și de faptul că infracțiunea de poluare a apei este una mai puțin gravă, la apariția consecințelor după cinci ani de la săvârșirea acțiunilor, făptuitorul va fi liberat de răspundere datorită expirării termenului de prescripție de 5 ani. Or potrivit alin. (2) al normei avute în vedere, prescripția curge din ziua săvârșirii infracțiunii și până la data rămânerii definitive a hotărârii instanței de judecată. Astfel se primește că dacă făptuitorul a fost identificat după 6 ani de la săvârșirea infracțiunii va fi scutit de răspundere penală. Ce să mai vorbim atunci de infracțiunea care și-a produs efectul după 5 ani de la săvârșire (cazul infracțiunilor contra mediului), nici nu se mai pune problema căutării acestuia în scopul tragerii la răspundere penală. La prima vedere, o soluție a problemei, evident pe lângă cea a atribuirii caracterului for-

mal infracțiunilor de mediu, ar fi ca termenul de prescripție să curgă din momentul identificării făptuitorului și până la data rămânerii definitive a hotărârii instanței de judecată, însă, după cum se observă, în acest caz intrăm în zona termenului rezonabil al judecării cauzei, fapt ce constituie o instituție a dreptului procesual penal, cu totul distinctă de ce a termenului de prescripție ce aparține dreptului material. Totuși, o alternativă reală credem noi, ar fi extinderea termenului de prescripție tragerii la răspundere penală, ținându-se cont și de specificul infracțiunilor ecologice în planul manifestării consecințelor în timp ori excluderea lui în genere.

➤ **Caracterul ireversibil al daunei de mediu.** Deci, în ultimă instanță, ceea ce e mai rău, prejudiciul ecologic nu este reparabil în natură (atingerile ireversibile ale echilibrului natural), fie că este diluat astfel încât nici o reparație nu este posibilă și că sursa de poluare este prea imprecisă pentru a identifica autorul [15, p. 241]. Din acest considerent, sancționarea penală a făptuitorului ulterior cauzării daunei de mediu nu constituie o prioritate pentru răspunderea de mediu, atâta timp, cât majoritatea daunelor de mediu nu pot fi reparate în natură, adică sunt ireparabil. Ba mai mult, riscul (pericolul) iminent de daune, de asemenea este ireversibil și potențial, cu o probabilitate sporită de a genera în daune. De aceea, răspunderea penală se cere a fi aplicată, înainte de toate, pentru intensificarea, înăsprirea, altfel spus, a măsurilor de protecție, funcția acesteia având un pronunțat scop, atât de prevenție, cât și de sancționare a comportamentelor deviate îndreptate în direcția factorilor de mediu. Autoarea M. Gorunescu [19, p. 277], menționează într-o altă ordine de idei că, victimele infracțiunilor de mediu sunt uneori nu indivizii, ci societatea în ansamblul său. Acest aspect trebuie să conducă la o reconsiderare a politicii penale în domeniu, optându-se în majoritatea cazurilor pentru incriminarea unor fapte de simplu pericol, întrucât acestea sunt cele care corespund mai bine necesităților acestui domeniu în care este cu mult mai important să poți proteja decât să poți să sancționezi cu orice preț.

➤ **Caracterul incert al daunei**

de mediu. Pericolul iminent al daunei de mediu, fiind considerat în doctrina de mediu, un prejudiciu viitor, incert, pentru o mai bună prevenție pe calea aplicării răspunderii de mediu, recent se observă o tendință tot mai accentuată de a se renunța la considerarea certitudinii daunei drept condiție necesară a declanșării răspunderii, în favoarea certitudinii producerii acesteia în viitor. Aceiași părere împărtășesc și autorii [16, p. 16-36], care susțin că admiterea și promovarea acestei teorii în materia răspunderii privind dauna ecologică ar profita mai ales victimei unei vătămări corporale de mediu, cauzată, de exemplu, de inhalarea sau de ingestia unei substanțe toxice produse de unități industriale, precum azbestul sau dioxina. De aceeași părere este și autorul român M. Duțu [14, p. 433], care referindu-se la răspunderea fără daună, pornește de la exemplul dreptului penal unde se admite pedepsirea infracțiunilor de pericol, admițându-se și riscul abstract, fiind pus accentul pe faptul că, în asemenea situații, în ciuda absenței oricărei daune, existența a însuși unui pericol abstract pentru obiectul juridic nu împiedică incriminarea comportamentului potențial periculos. Actualmente, odată cu consacarea principiului precauției la nivel european, în materie de mediu, doctrina își redirecționează cercetările în vederea considerării și reparării prejudiciilor viitoare chiar și în prezența unor incertitudini ce privesc producerea și evaluarea lor ulterioară [3, p. 65]. După cum se observă, actualmente doctrina a devenit mai flexibilă, apreciind că un prejudiciu care nu s-a realizat poate justifica condamnarea actuală dacă realizarea lui în viitor este certă [18]. Prin urmare, în condițiile în care prejudiciul ecologic încearcă să descopere noi căi și modalități de manifestare, se impune cu acuitate promovarea unor noi mecanisme de reprimare ce ar admite o intervenție anticipată, iar ca rezultat ar descuraja sau cel puțin ar determina subiecții la acțiuni mai precaute din partea lor odată ce vor fi sancționați penal pentru pericolul generat.

Poziția legiuitorului european la atribuirea caracterului penal faptei de poluare a apei pare a fi distinctă de cea a legiuitorului nostru, precum și de cea a legiuitorului multor țări din CSI



care pune accentul pe existența daunelor considerabile. Evident, poziția legiuitorului unional european a fost puternic influențată, dacă nu impusă de șirul documentelor internaționale, unional europene care proclamă unanim caracterul formal al infracțiunilor contra mediului. Un rod deosebit de important în acest sens, l-a avut Directiva nr. 2008/99/CE din 18 noiembrie 2008 privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal [13], influențată și determinată de alte documente internaționale anterioare [10]. Până la urmă, directiva 2008/99/CE rămâne a fi actul normativ cel mai relevant prin care se impune statelor membre includerea în codurile penale a unui compartiment distinct care să sancționeze faptele contra mediului. În acest sens, Convenția consideră infracțiuni un anumit număr de fapte comise cu intenție sau din culpă, atunci când cauzează sau *pot să cauzeze daune durabile calității* atmosferei, solului și apelor, animalelor ori vegetalelor, ori de a antrena decesul sau producerea de grave vătămări persoanelor [14, p. 263]. De asemenea, un rol important în determinarea cursului reglementărilor în domeniul protecției apelor prin măsuri de răspundere, inclusiv cu caracter penal, îi revine Directivei 2000/60/CE din 23 octombrie 2000 privind stabilirea unui cadru de politică comunitară în domeniul resurselor de apă [11]. Indicațiile sale în privința considerării unor standarde comune de combatere a poluării apei sunt date prin intermediul art. 16 (Strategii de combatere a poluării apei). În acest sens se menționează că Parlamentul European și Consiliul adoptă măsuri speciale împotriva poluării apelor cu poluanți individuali sau cu grupuri de poluanți care *prezintă un risc important pentru sau prin intermediul mediului acvatic.....* O altă sugestie a consacării caracterului formal infracțiunii de poluare a apei se identifică și în textul art. 2 pct. 33 al Directivei ce definește noțiunea de poluare a apei în sensul introducerii directe sau indirecte de substanțe sau căldură în aer, apă sau sol ca rezultat al activității umane și *care poate prezenta riscuri* pentru sănătatea umană sau pentru calitatea ecosistemelor acvatice sau a ecosistemelor terestre care depind în mod direct de ecosistemele acvatice.

În dreptul german, referitor la infracțiunile de mediu, sancționează comportamente independente de leziuni imediate, în temeiul pericolului pe care acestea îl prezintă în viitor, exigență de natură să facă astfel ca respectivul pericol să varieze cu încriminările [14, p. 278]. Astfel se face că majoritatea țărilor europene, până și după adoptarea Convenției menționate, formulează textele ce aveau să incrimineze faptele contra mediului în Codurile lor penale conducându-se de caracterul formal al acestora, fiind considerate chiar din momentul cauzării pericolului iminent (sporit) de daune asupra mediului, dar și asupra persoanei în mod indirect. Este cazul Ungariei, Germaniei, Sloveniei, Turciei, României, fapt sesizat chiar în conținutul Codurilor penale, precum și a legilor speciale în domeniul protecției mediului, etc. Drept exemplu putem aduce aici art. 84 din Legea protecției mediului din an.1995 [2] care prevedea în funcție de pericolul social generat, patru categorii de infracțiuni ce au produs pagube materiale sau *au fost de natură să pună în pericol* viața și sănătatea persoanei, regnului animal și vegetal.

Argumente și poziții doctrinare cu privire la consacarea caracterului formal infracțiunilor contra mediului se identifică și la nivel național în lucrările unor distinși autori în materie de mediu [21, p. 61-62]. Potrivit acestora, faptul că toate componentele de infracțiuni ecologice reprezintă componente materiale, constituie un mare regres în plan de asigurare a eficacității aplicării răspunderii pentru faptele penale cauzatoare de daune de mediu. Și asta pentru că la elaborarea normelor de drept penal nu s-a ținut cont de specificul raporturilor de dreptul mediului, mai mult ca atât, nu s-a ținut cont de specificul fenomenelor naturale de care sunt legate faptele penale contra mediului. În acest sens trebuie să înțelegem că fenomenele naturale, deși se produc în timp, ele nu se supun limitelor de timp stabilite prin lege. Altfel spus, legea nu este pentru natură. Dimpotrivă, natura dictează anumite legi, reieșind din condițiile de mediu pe care le oferă. Astfel, unele fenomene naturale, inclusiv cele legate de producerea influențelor (daunelor) ca rezultat al

actului de poluare, se produc în interval de timp diferit de intervalele de timp prevăzute de legislația penală. În același context, legislația penală, stabilind și pentru infracțiunile de mediu (ecologice) aceleași reguli de calculare a termenelor de prescripție similare tuturor categoriilor de infracțiuni, face imposibilă aplicarea măsurilor de răspundere penală. Drept urmare a celor afirmate, autorii consideră că soluția în asemenea caz este consacarea caracterului formal al componentelor de infracțiune de mediu (ecologice), unde indiciul principal va fi crearea pericolului de cauzare a unui prejudiciu.

După cum apreciază și doctrina română [14, p. 340], încă din an. 1995 multe din Legile speciale care prevedeau răspunderea penal pentru poluare se refereau la infracțiuni de pericol, în sensul că infracțiunea s-a consumat atunci când prin faptele incriminate s-a creat o stare de pericol pentru viața ori sănătatea umană, animală ori vegetală, chiar dacă pericolul nu s-a materializat. Părtașă a aceleiași poziții este și doctrina rusă, care se expune cu vehemență împotriva consacării caracterului material al infracțiunii de poluare a apei, considerând poziția legiuitorului rus ca fiind neîntemeiată [26, p. 75], [25, p. 64] limitând astfel sfera de influență a răspunderii penale pentru asemenea categorii de fapte [23, p. 243].

Doctrina franceză în materie de mediu susține că tehnica incriminării infracțiunilor contra mediului după caracterul material al faptei este periculoasă, în timp ce prin incriminarea pericolului abstract de daune are drept rezultat crearea unor bariere, numite „delicte-obstacole” ce au rolul de a asigura apărarea anticipată a unei anumite valori, fiind un factor mai eficient în comparație cu reprimarea unui delict deja consumat [20, p. 282-283]. De asemenea, în literatura de specialitate s-a mai subliniat că, pentru a corespunde mai bine necesităților de protejere a mediului, normele dreptului penal al mediului trebuie să consacre, în marea lor majoritate, infracțiuni de pericol [19, p.11].

Deci, după cum clar se observă, doctrina optează deja de mult timp pentru consacarea caracterului for-



mal majorității infracțiunilor contra mediului. Spunem majorității având în vedere că sunt și infracțiuni de mediu care se consideră consumate imediat, adică odată cu săvârșirea faptei, cum ar fi infracțiunile de incendiere a resurselor vegetale, defrișare ilegală a vegetației forestiere, etc. Răspunderea pentru riscurile de daune generate prin activității umane capătă prioritate în fața celei ce se aplică în considerențul rezultatului prejudiciabil sesizat. Cu această ocazie a apărut și se află în curs de exprimare juridică ideea unei răspunderi pentru riscurile și daunele care ar putea surveni în viitor, printr-o considerare a dimensiunii spațio-temporale de cuprindere, cu implicații majore de ordin conceptual și procedural substanțial [17, p. 17-30].

Posibile efecte pozitive ale atribuirii componenței formale infracțiunii de poluare a apei sunt deja vizibile și resimțite de organele jurisdicționale a statelor ce au adoptat de mult timp această poziție. Însă din toate acestea intenționăm a le menționa pe următoarele, pe care le credem destul de convingătoare pentru legiuitorul nostru în al determina la revizuirea poziției sale. Câteva argumente în acest sens ar servi:

➤ **Dispare necesitatea stabilirii legăturii de cauzalitate între faptă și pericolul generat.** În general și doctrina penală consideră, printre altele, că în cazul infracțiunilor formale nu este necesară stabilirea raportului causal între faptă și consecință, deoarece ea rezultă din însăși săvârșirea faptei [7, p. 134]. Cu atât mai mult, în cazul infracțiunilor contra mediului, din cauza caracterului difuz al consecințelor, stabilirea legăturii de cauzalitate între acțiune și consecință este destul de anevoios, aproape imposibil. Tocmai din această cauză, în jurisprudența franceză pentru a se elibera de povara probării legăturii de cauzalitate între faptă și prejudiciu s-a apelat la o tactică destul de ingenioasă, de altfel, prin avansarea ideii de „creare a unui risc” care în contextul unei activități periculoase este capabilă și suficientă să explice producerea prejudiciului [22, p. 286]. În acest sens, potrivit Directivei 2004/35/CE [12, pct. 17], se conchide că răspunderea nu constituie un instrument adecvat pentru cazul poluării cu caracter ex-

tins și difuz în care este imposibil să se stabilească o legătură între efectele negative asupra mediului și acțiunile sau lipsa acțiunilor anumitor actori individuali [14, p. 160].

➤ **Eliberarea organelor judiciare de sarcina probării legăturii de cauzalitate între faptă și consecința de pericol,** ba mai mult, aceasta se inversează, prin garantarea dreptul celui acuzat de a aduce probe că acțiunile lui nu constituie cauza poluării, adică generării pericolului iminent de daune. În acest caz se va considera că simpla comitere a acțiunii sau a inacțiunii ce constituie element material al infracțiunii creează prezumția de periclitate a valorilor sociale protejate. Tot autoarea citată [19, p. 113], menționează că în cazul infracțiunii materiale organele judiciare trebuie să stabilească, în principal, că rezultatul descris de lege s-a produs în concret într-o dimensiune suficientă pentru ca fapta să fie considerată consumată. Într-o a doua etapă, trebuie de dovedit că acțiunea sau inacțiunea făptuitorului este cea care a produs rezultatul anterior constat. Datorită acestor dificultăți de ordin probatoriu, în materie de mediu, domeniul recunoscut ca fiind de interes public, cele care corespund cel mai bine necesităților sunt incriminările care consacră infracțiuni formale. Cu atât mai mult, legislația Marii Britanii prevede că în materie de mediu, marea majoritate a incriminărilor presupun o responsabilitate fără culpă (care nu cere proba nici a intenției și nici a culpei propriuzise) [14, p. 179].

➤ **Se dublează semnificația funcției (scopului) preventive a pedepsei penale.** Este bine cunoscut faptul că una din cele mai importante funcții ale pedepsei penale, care coincide și cu scopul legii penale [8], este funcția preventivă. Anume scopul prevenției, mai ales cel al prevenției generale se atinge prin influența nemijlocită asupra persoanelor instabile din teama pedepsei penale, deoarece există persoane care se abțin de a săvârși infracțiuni nu din cauza repulsiei (dezgust, oroare) față de astfel de fapte, ci din teama de a fi pedepsiți, din frică de pedeapsă [6, p. 379]. Evident, acest gen de temere funcționează și în cazul pedepsei aplicate pentru fapte de poluare a apei, numai că pe lân-

gă faptul că se va preveni săvârșirea de noi infracțiuni din partea celor ce cândva le-a săvârșit (prevenție specială) sau intenționează doar (prevenție generală), în cazul consacării caracterului formal infracțiunii respective, prin aplicarea pedepsei în faza generării unui pericol de daune, va fi posibil de prevenit survenirea acestor daune chiar din contul făptuitorului. Observăm, deci, că odată cu atribuirea caracterului formal faptei penale discutate, funcția preventivă a pedepsei penale capătă o fațetă dublă. Pe de o parte se previne apariția în viitor a daunei de mediu, iar concomitent se asigură evitarea comiterii unor infracțiuni similare de către cei ce conștientizează efectele pedepsei penale. Prin urmare va crește și gradul de precauție din partea celor ce intenționează a desfășura activități cu posibil impact negativ asupra calității apelor, determinându-i să cântărească bine consecințele faptelor ce urmează a le întreprinde, situație care se încadrează perfect în limitele principiului precauției. În doctrina de mediu se afirmă în acest sens că elementele definitorii, novatoare ale acțiunii de prevenire, considerată ca o formă a răspunderii pentru mediu, constă într-o daună constituită din „amenințarea iminentă de producere unei daune”, de „repararea” sa prin „măsuri preventive”, întreprinse printr-un mecanism special, preponderent de natură administrativă [17, p. 17-30].

Reieșind din cele invocate, observăm că prin considerarea faptei de poluare a apei ca fiind penală din momentul generării unui pericol iminent de daune, se va considera și ignorarea a cel puțin trei principii de bază pe care se fundamentează și răspunderea de mediu în general:

-Principiul precauției în luarea deciziilor;

-Principiul prevenirii riscurilor ecologice și a producerii daunelor;

-Principiul conservării biodiversității.

Concluzii. Drept urmare a interpretărilor și precizărilor făcute în textul de mai sus asupra elementelor constitutiv-obiecte a infracțiunii de poluare a apei, propune consacrarea legislativă a unui conținut al normei de la art. 229 prezentat în textul ce urmează:



(1) *Introducerea în ape pe cale directă sau indirectă, ca rezultat al activității umane, a poluanților în cantități și concentrații care prezintă pericol pentru mediu și om, se pedepsește cu amendă în mărime de la 650 la 1150 unități convenționale sau cu închisoare de până la 5 ani.*

Referințe bibliografice

1. Legea privind plata pentru poluarea mediului, nr. 1540 din 25.02.1998. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Nr. 54-55 18.06.1998.
2. Legea protecției mediului, nr. 137/1995 din 30.12.1995. Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 304 din 30 decembrie 1995.
3. Ardelean G. Repararea prejudiciului ecologic. Teză de doctor în drept, Chișinău, 2017. 180 p.
4. Ardelean G. Consacrarea diferitor tipuri de prejudicii ecologice prin prisma specificității ce le caracterizează. În: *Legea și viața*, nr. 5/2016, p. 40 (p. 40-45)
5. Bădescu V.S. Dreptul mediului. Sisteme de management de mediu. București: C.H. BECK, 2011. P. 239, 414 p.
6. Borodac Al., Gherman M., Maldea N., c.a. Manual drept penal. Partea generală. Tipografia centrală, Chișinău, 2005. 516 p.
7. Botnaru S., Șavga A., Grosu V., Grama M. Drept penal partea generală, Cartier juridic, Chișinău, 2005. 624 p.
8. Codul Penal, aprobat prin Legea nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.04.2009, nr. 72-74..art. 227, 228.
9. Codul de procedură penală, aprobat prin Legea nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 07.06.2003, nr. 104-110.
10. Convenția Consiliului European din 4 noiembrie 1998 privind protecția mediului prin dreptul penal.
11. Directiva nr. 2000/60/CE din 23.10.2000 privind stabilirea unui cadru de politică comunitară în domeniul resurselor de apă. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 327/1.
12. Directiva 2004/35/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 aprilie 2004, privind responsabilitatea de mediu în prevenirea și repararea daunelor aduse mediului. Journal Officiel, no L. 143 du 4/30/2004, pct. 13
13. Directiva 2008/99/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 19 noiembrie 2008 privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal.
14. Duțu M., Duțu A., Răspunderea în dreptul mediului. București: Editura Academiei Române, 2015. 480 p.
15. Duțu M. Dreptul mediului, ediția a III-a. București: C.H. BECK, 2010. P. 241 495 p.
16. Duțu M. Repararea prejudiciului ecologic în condițiile Codului civil. În: *Pandectele române*, nr. 6/2014. P. 26. p 16-36.
17. Duțu M. Un nou model de responsabilitate: răspunderea pentru viitor. Perspectiva de mediu. În: *Pandectele române*, nr. 8/2014. p. 18. p. 17-30.
18. Glingan O. Pierderea unei șanse prin prisma condițiilor răspunderii civile. <https://dreptmd.wordpress.com> (vizitat 31.07.2017).
19. Gorunescu M. Infracțiuni contra mediului înconjurător. C.H. Beck. București, 2011. 295 p.
20. Piret. J, Hennaun-Hublet, Les crimes contre l'environment – Application de la partie generale. În: *Droit Pénal et de Criminologie*, Bruxelles, nr. 3/1993, p. 282-283.
21. Trofimov I., Ardelean G., Crețu A. Dreptul mediului. Chișinău: Bons Offices, 2015. 320 p.
22. Van Lang A. *Droit de l'environnement, 3^e édition misé a jour*. Paris: PUF, 2011. 513 p.
23. Жевлаков Э.Н. Уголовно-правовая охрана окружающей среды. М., 2002. С. 243.
24. Плешаков А.М. Экологические преступления. Акад. МВД РФ, 1994. с. 60-6
25. Попов И. В. Ответственность за преступное загрязнение вод. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Омск, 2003. 200 с.
26. Романов А. Преступное загрязнение вод в России: уголовно-правовое и криминологическое исследование. Челябинск, 2010, 204 с.

Informația despre autori:
Grigore ARDELEAN,
doctor în drept, lector universitar,
Academia „Ștefan cel Mare” a
Republicii Moldova
e-mail: ardeleangrigore@mail.ru, tel.
069314635

Marcel BOȘCANEANU,
doctorand, Academia „Ștefan cel
Mare” a Republicii Moldova
e-mail: marcel842002@mail.ru, tel.
079993182

Information about authors:
Grigore ARDELEAN,
doctor of law, university lecturer,
Academy „Ștefan cel Mare” of the
Republic of Moldova
e-mail: ardeleangrigore@mail.ru, tel.
069314635

Marcel BOȘCANEANU,
PhD Candidate,
Academy „Ștefan cel Mare”
of the Republic of Moldova
e-mail: marcel842002@mail.ru, tel.
079993182



CZU 342.9:339.543

DELIMITAREA CONTRAVENȚIILOR VAMALE PREVĂZUTE LA ART. 287 COD CONTRAVENȚIONAL AL RM DE CELE STABILITE LA ART. 231 COD VAMAL AL RM

Sergiu BODLEV,

lector universitar în cadrul Universității de Stat ”B.P.Hajdeu” din Cahul

REZUMAT

Obiectul prezentei cercetări îl formează contravenția vamală ce înseamnă încălcarea reglementărilor vamale săvârșită prin acțiuni sau inacțiuni care atrag răspunderi stabilite în Codul contravențional și vamal al Republicii Moldova. Contravenția vamală atrage răspundere administrativă sau materială în conformitate cu prevederile Codului contravențional și vamal al Republicii Moldova. Contravențiile din domeniul vamal sunt reflectate la art. 287 Cod contravențional al RM (cu răspundere contravențională) și la art. 231 Cod Vamal al RM (cu răspundere materială).

Cuvinte-cheie: Contravenție; contravenție vamală; răspundere contravențională; răspundere materială; proces contravențional; etc.

THE DELIMITATION OF THE CUSTOMS OFFENSES PROVIDED IN ART. 287 CONTRAVENTION CODE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA AS SET OUT IN ART. 231 CUSTOMS CODE OF RM

Sergiu BODLEV,

lecturer, “B.P.Hajdeu” State University of Cahul

SUMMARY

The object of the present investigation is the customs offense, which means the violation of the customs laws committed through actions or inaction that attract liabilities established in the Moldovian Contravenational and Customs Codes. The customs offense implies administrative or material liability in accordance with the provisions of the Moldovian Contravenational and Customs Codes. Customs offenses are reflected in Art. 287 Contravenational Code of the Republic of Moldova (with contravention) and 231 Customs Code of the Republic of Moldova (with material liability).

Keywords: Contravention; customs offense; contravenational liability; material liability; infringement proceedings and so on.

Introducere. În măsura în care omul trăiește în societate, comportamentul său este supus evaluării și reacției din partea acesteia. Aprecierea comportamentului său constă în compararea lui cu modelul de conduită stabilit de diferite categorii de norme sociale, morale, politice, juridice etc. Respectarea acestor cerințe de supunere în fața legii impune stabilirea unor reguli de conduită într-un cadru legal, bine determinat, care configurează conținutul diferitelor ramuri de drept. În cadrul acestui sistem ce guvernează societatea un rol important îl au normele juridice inclusiv cele contravenționale care impun membrilor societății un anumit comportament în raporturile pe care aceștia le stabilesc cu semenii sau cu organismele sociale și a căror încălcare atrage după sine o anumită formă de răspundere juridică: contravențională vamală.[5, pag. 96-99]

Scopul studiului constă în analiza și

cercetarea multiaspectuală a instituției răspunderii administrative în domeniul vamal. Se impune cercetarea contravențiilor vamale cu răspundere materială și a celor cu răspundere contravențională precum și a conținutului acestora. Scopul secundar al cercetării constă în ampla elucidare a tuturor elementelor caracteristice contravențiilor din domeniul vamal reflectate la art. 287 Cod contravențional al RM și a celor de la art. 231 Cod Vamal al RM.

Actualitatea temei. Răspunderea contravențională este o formă specifică a răspunderii juridice, iar nerespectarea normelor dreptului contravențional are consecințe negative atât pentru cetățeni, în particular, cât și pentru societate, în general. Din aceste considerente, la momentul actual, în teoria și practica de drept, problema răspunderii administrative în domeniul Dreptului vamal, este percepută ca fiind una actuală și cu concordanțe maxime de dificultate.

Metode aplicate și materiale utilizate. Metodele aplicate în acest studiu sunt: analiza, sinteza, comparația, investigația științifică. Materialele folosite au fost preluate din: legislația în vigoare a Republicii Moldova; literatura de specialitate atât națională cât și de peste hotarele țării.

Rezultate obținute și discuții. Orice formă a răspunderii juridice, inclusiv cea contravențională vamală, decurge în mod obiectiv din săvârșirea unei fapte ilicite care naște dreptul statului de a aplica sancțiunea prevăzută de norma juridică încălcată și obligația făptuitorului de a suporta consecința faptei comise în conformitate cu Codul vamal al RM sau cel Contravențional al RM în dependență de încadrarea juridică a faptei comise. [6, pag. 4]

Cercetare. Pentru a delimita contravențiile vamale în dependență de forma de răspundere fie ea materială sau contravențională, ne pro-



punem a cerceta inițial noțiunea de contravenție, și în acest sens, Codul contravențional al RM la art. 10 stipulează că constituie contravenție fapta – acțiunea sau inacțiunea – ilicită, cu un grad de pericol social mai redus decât infracțiunea, săvârșită cu vinovăție, care atentează la valorile sociale ocrotite de lege, este prevăzută de Codul contravențional și este pasibilă de sancțiune contravențională. [1, art. 10]

Literatura de specialitate națională, vine cu mai multe opinii în materia noțiunii de contravenție, printre cercetătorii care în lucrările de specialitate au recurs la definirea contravenției putem numi autorul Sergiu Furdui, care specifică că prin contravenție urmează a se înțelege „fapta juridică generatoare de răspundere contravențională” [4, pag. 85]. Un alt cercetător, M. Cozlov, definește contravenția ca acea faptă îndreptată la lezarea ordinii de stat și celei obștești, la proprietate, la drepturile și libertățile cetățenilor, fiind prezentată prin intermediul vinovăției ce se manifestă (intenționat sau din imprudență) prin acțiune sau inacțiune, pentru care legislația prevede răspundere administrativă [10, pag. 314].

Autorii români în literatura juridică identifică contravenția ca fiind o faptă ilicită, adică o faptă contrară normelor juridice ce reglementează conduita omului. Stabilind sau interzicând o anumită conduită, normele juridice de drept administrativ urmăresc realizarea sau apărarea unor interese personale sau generale ale societății. Toți membrii societății sunt obligați să se conformeze normelor respective, orice acțiune contrară lor fiind trasă la răspundere în funcție de gravitatea faptei săvârșite [11].

Dicționarul juridic român definește contravenția ca fapta săvârșită cu vinovăție, care prezintă un pericol social mai redus decât infracțiunea și este prevăzută și sancționată ca atare prin legi, decrete sau prin acte normative ale organelor arătate în lege [12].

Ca urmare a cercetării noțiunilor de contravenție, ne propunem a studia și definiția contravenției vamale care după art. 228 a Codului Vamal al RM înseamnă încălcarea reglementărilor vamale săvârșită prin acțiuni sau inacțiuni care atrag răspunderi stabilite în Codul contravențional al Republicii

Moldova și în Codul Vamal al Republicii Moldova [2, art. 228].

Astfel, în vederea stabilirii formei răspunderii contravenționale în domeniul vamal avem a opina că răspunderea contravențională constă în aplicarea de către organul împuternicit a sancțiunii față de persoana ce a săvârșit o contravenție. Dacă e să examinăm răspunderea contravențională din punctul de vedere al cercetătorilor naționali putem cita opinia cercetătorilor Guțuleac V. și Harbuz A., care menționează că răspunderea contravențională este o modalitate a răspunderii juridice, legiferată odată cu aplicarea Codului contravențional al Republicii Moldova din 31 mai 2009. Astfel, răspunderea contravențională este bine determinată cu trăsăturile sale care o divizează de alte forme răspunderii juridice. Unicul temei juridic de aplicare a răspunderii contravenționale este contravenția comisă cu vinovăție [6, pag. 8].

Deci, putem afirma că răspunderea contravențională este o formă juridică de pedepsire a persoanelor care au săvârșit o faptă, acțiune sau inacțiune numită contravenție, și sunt obligați să suporte sancțiunea contravențională stabilită de organe competente.

Ca urmare a identificării noțiunii și a elementelor contravenției, a răspunderii contravenționale, vrem să trecem la analiza nemijlocită a delimitării contravenției care poate atrage răspundere contravențională sau materială în conformitate cu prevederile Codului contravențional și vamal al Republicii Moldova. Astfel, în vederea delimitării Contravențiilor din domeniul vamal este de specificat că acestea sunt reflectate la art. 287 Cod contravențional al RM (cu răspundere contravențională) și la 231 Cod Vamal al RM (cu răspundere materială).

Ca urmare a celor menționate supra, avem a menționa că sunt considerate încălcarea a reglementărilor vamale pasibile de *răspundere materială* următoarele contravenții vamale:

1) trecerea peste frontiera vamală a mărfurilor cu eludarea controlului vamal sau tăinuindu-le;

2) trecerea de mărfuri peste frontiera vamală cu documente falsificate, nevalabile sau dobândite pe căi ilegale;

3) nedeclararea, în termenele stabilite, a mărfurilor la import;

4) transportul, depozitarea, procu-

rarea mărfurilor introduse pe teritoriul vamal cu eludarea controlului vamal ori tănuite de el, ori cu utilizarea de documente sau mijloace de identificare false, nedeclarate sau declarate neautentice, precum și transportul, depozitarea, procurarea mărfurilor pentru care sunt prevăzute facilități la plata drepturilor de import sau de export, la utilizarea sau înstrăinarea lor în alte scopuri decât cele pentru care au fost acordate facilitățile și fără autorizația organului vamal;

5) nerespectarea de către titularul regimului vamal suspensiv a termenelor, obligațiilor și condițiilor stabilite pentru derularea și încheierea acestui regim;

6) depunerea declarației vamale sau a documentelor însoțitoare ce conțin date eronate despre regimul vamal, valoarea facturată, valoarea în vamă, tipul, codul, cantitatea sau originea mărfurilor transportate, dacă acest fapt conduce la exonerarea totală sau parțială de drepturi de import.

6¹) depunerea declarației vamale sau a documentelor însoțitoare ce conțin date eronate/incomplete cu privire la obiectele de proprietate intelectuală;

7) prezentarea către organul vamal a documentelor care conțin date neautentice despre recunoașterea dreptului la restituirea drepturilor de import sau de export încasate, primirea unor sume și compensații, nerestituirea sau restituirea lor parțială nemotivată, în lipsa elementelor constitutive ale infracțiunii;

8) neachitarea drepturilor de import sau de export în termenele stabilite, în lipsa elementelor constitutive ale infracțiunii;

9) punerea în circulație a mărfurilor fără permisiunea organului vamal, pierderea mărfurilor și mijloacelor de transport aflate sub supraveghere vamală sau netransportarea lor la locul indicat de organul vamal;

10) pierderea sau nepredarea către organul vamal a documentelor la mărfurile aflate sub supraveghere vamală;

11) neîndeplinirea obligației de a declara organului vamal modificarea destinației mărfurilor față de scopul declarat la plasarea mărfurilor sub o anumită destinație vamală;

12) nerespectarea cerințelor și condițiilor de distrugere a mărfurilor și/sau a deșeurilor;

13) efectuarea de operațiuni cu



mărfurile, transformarea, utilizarea lor și dispunerea de ele cu încălcarea regimului vamal în care au fost plasate, cu excepția cazurilor prevăzute de Codul Vamal al RM;

14) nerespectarea măsurilor de politică economică și altor restricții prevăzute la trecerea mărfurilor peste frontiera vamală, cu excepția cazurilor prevăzute de prezentul cod, în lipsa elementelor constitutive ale infracțiunii;

15) trecerea peste frontiera vamală de mărfuri destinate comerțului sau producției sub categoria de mărfuri nedestinate comerțului sau producției, în lipsa elementelor constitutive ale infracțiunii;

16) neasigurarea integrității mărfurilor și mijloacelor de transport în caz de avarie sau de forță majoră, neinformarea imediată despre condițiile survenite, neasigurarea transportării mărfurilor la postul vamal proxim ori neasigurarea deplasării colaboratorului vamal la locul de aflare a mărfurilor și mijloacelor de transport;

17) nerespectarea obligației: a) de a scoate de pe teritoriul vamal mărfurile și mijloacele de transport introduse anterior pe teritoriul vamal, dacă scoaterea lor este obligatorie; b) de a returna pe teritoriul vamal mărfurile și mijloacele de transport scoase anterior de pe teritoriul vamal, dacă returnarea lor este obligatorie;

18) prezentarea către organul vamal, în calitate de confirmare a scoaterii sau introducerii mărfurilor și mijloacelor de transport pe teritoriul vamal, a unor acte neautentice privind scoaterea sau introducerea lor, privind imposibilitatea efectuării acestor operațiuni din cauza nimicirii sau pierderii mărfurilor și mijloacelor de transport în urma unei avarii sau forțe majore, din cauza uzurii sau pierderilor suportate ca urmare a transportului sau păstrării lor, în lipsa elementelor constitutive ale infracțiunii;

19) înstrăinarea sub orice formă a bunurilor aflate sub regimul vamal de tranzit;

20) neasigurarea condițiilor de eliberare sau de recepție, în conformitate cu regimul vamal, a mărfurilor și mijloacelor de transport al căror termen de păstrare în depozit a expirat;

21) comercializarea cu ridicata și mica ridicată a mărfurilor, inclusiv din încăperile auxiliare și depozitele magazinelor duty-free, sau comercializarea

cu amănuntul în magazinele duty-free a mărfurilor interzise pentru a fi introduse pe sau scoase pentru vânzare de pe teritoriul vamal al Republicii Moldova, precum și a altor mărfuri a căror listă se stabilește în condițiile legii.

22) utilizarea și prezentarea informației false despre produsele cu destinație dublă, eschivarea de la prezentarea autorizației pentru importul, exportul, reexportul sau tranzitul produselor cu destinație dublă, în cazurile în care prezentarea acesteia este obligatorie, precum și prezentarea autorizațiilor anulate sau cu termen expirat.

23) nerespectarea procedurii de tranzit, care nu a adus la dispariția bunurilor aflate în tranzit.

24) exercitarea activității de broker vamal fără deținerea licenței corespunzătoare [2, art. 231].

Totodată, avem a stabili că sunt considerate încălcări a reglementărilor vamale pasibile de *răspundere contravențională* următoarele contravenții vamale:

1) Neoprirea vehiculului care traversează frontiera de stat a Republicii Moldova în locul de aflare a organului vamal, precum și pornirea, admiterea pornirii fără autorizația organului vamal a vehiculului (inclusiv a vehiculului de uz personal) aflat sub control vamal.

2) Acostarea la nava aflată sub control vamal a altor construcții plutitoare fără autorizația organului vamal.

3) Împiedicarea accesului persoanei cu funcție de răspundere a organului vamal în exercițiul funcțiunii la mărfurile, obiectele și la alte valori aflate sub control vamal.

4) Neprezentarea în termen către organul vamal a actelor necesare controlului vamal al mărfurilor, obiectelor și al altor valori aflate sub controlul vamal, indiferent de prezentarea declarației scrise.

5) Neprezentarea în termen organului vamal a mărfurilor, obiectelor și altor valori aflate sub control vamal, transportate de la un organ vamal la altul, precum și a actelor vamale și altor acte asupra acestora.

6) Încărcarea, descărcarea, transportul, repararea ambalajului deteriorat, ambalarea, dezambalarea, reambalarea mărfurilor, obiectelor și altor valori aflate sub control vamal, schimbarea semnelor de identificare sau de marcă de pe acestea sau de pe ambalajul lor fără

autorizația organului vamal, precum și deteriorarea sau pierderea plumburilor, ștampilelor sau altor garanții aplicate de organul vamal.

7) Eliberarea fără autorizația organului vamal a mărfurilor, obiectelor și altor valori aflate sub control vamal sau pierderea lor.

8) Nescoaterea de pe teritoriul vamal al Republicii Moldova a mărfurilor, vehiculelor, obiectelor și altor valori prohibite introducerii pe teritoriul vamal al Republicii Moldova sau introduse cu obligația de a fi scoase de pe teritoriul ei vamal ori nereturnarea pe teritoriul vamal al Republicii Moldova a mărfurilor, vehiculelor, obiectelor și altor valori scoase cu obligația de a fi returnate în termenele stabilite în aceste obligații.

9) Nescoaterea de pe teritoriul vamal al Republicii Moldova a mărfurilor, obiectelor și altor valori introduse cu scopul de a fi tranzitate prin teritoriul ei în termenul stabilit de organul vamal.

10) Trecerea mărfurilor, obiectelor și altor valori peste frontiera vamală a Republicii Moldova eludându-se controlul vamal ori tăinuindu-le de el în locuri special pregătite sau adaptate în acest scop, ori cu folosirea frauduloasă a documentelor sau a mijloacelor de identificare vamală, ori prin nedeclara sau declararea neautentică în documentele vamale sau în alte documente de trecere a frontierei, dacă aceste acțiuni nu constituie infracțiune de contrabandă sau o altă infracțiune.

11) Păstrarea, transportul sau comercializarea mărfurilor, obiectelor și altor valori introduse pe teritoriul vamal al Republicii Moldova eludându-se controlul vamal sau tăinuindu-le de el.

12) Folosirea, fără autorizația organelor vamale, a mărfurilor, obiectelor și altor valori pentru care au fost acordate înlesniri la impunerea vamală în alte scopuri decât cele în care au fost acordate asemenea înlesniri.

13) Neachitarea în termen a drepturilor de import și de export, precum și alte acțiuni al căror rezultat este neachitarea plină a taxelor vamale.

14) Acțiunile care au ca scop exonerarea ilegală de drepturile de import și de export sau reducerea acestor drepturi.

15) Acțiunile care au ca scop restituirea drepturilor de import și de export



încasate, primirea unor sume și compensații sau nerestituirea lor fără just teme.

16) Nesupunerea dispozițiilor sau cerințelor legale ale persoanei cu funcție de răspundere din organul vamal, însoțirea acestei persoane [1, art. 287].

Ca urmare a delimitării contravențiilor vamale, atragem atenția la Recomandarea CSJ cu privire la unele aspecte ale examinării contravențiilor vamale de către instanțele judecătorești nr. 64 din 01.04.2014, unde Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție delimitează contravențiile vamale prin explicațiile următoare. Procesul contravențional, în conformitate cu prevederile art. 374 din Codul contravențional este o activitate desfășurată de autoritatea competentă având drept scop constatarea contravenției, examinarea și soluționarea cauzei contravenționale. Cât privește extinderea atribuțiilor în materie de drept contravențional, dispoziția art. 403 alin. (1) Cod contravențional identifică exhaustiv contravențiile a căror constatare / examinare ține de organele vamale. Ținând cont prevederile normei prenotate, contravențiile din domeniul vamal (art.79 alin.(3), art.265, 287, 287¹, 287², 287³ CC) țin de competența a Serviciului Vamal [9].

O deosebire esențială între cele două forme ale contravenției vamale constituie și modalitatea de sancționare. Astfel, în cazul contravențiilor vamale cu răspundere contravențională se aplică sancțiunea sub forma unităților convenționale stabilite de alineatul corespunzător al faptei comise ce este prevăzut de art. 287 Cod contravențional al Republicii Moldova. În cazul contravenției vamale cu răspundere materială este aplicabil art. 232 al Codului vamal al Republicii Moldova ce prevede că persoanele juridice sau persoanele care desfășoară activitate de întreprinzător fără a se constitui persoană juridică, pentru comiterea contravențiilor vamale prevăzute la:

a) art.231 pct.1), 2), 4), 5) și 19), sunt sancționate cu amendă de la 40% la 100% din valoarea mărfurilor care au constituit obiectul contravenției sau cu confiscarea lor;

b) art.231 pct.3), sunt sancționate cu amendă de la 4% la 10% din valoarea mărfurilor nedeclarate în termenele stabilite;

b¹) art. 231 pct. 6) sunt sancționa-

te cu amendă de la 40% la 100% din valoarea obiectului contravenției sau cu confiscarea mărfurilor care au constituit obiectul contravenției, iar în cazul constatării contravenției de către organul vamal, în urma controlului ulterior, pentru declarațiile vamale repartizate pe culoarele galben sau roșu de control vamal și care au fost validate automat cu acordarea liberului de vamă, cu amendă de 4% din valoarea obiectului contravenției;

c) art.231 pct.9) și 11), sunt sancționate cu amendă de la 10% la 20% din valoarea mărfurilor care au constituit obiectul contravenției, cu sau fără retragerea autorizației, iar în cazul constatării de către organul vamal, în urma controlului ulterior, a contravenției prevăzute la pct. 11) pentru declarațiile vamale repartizate pe culoarele galben sau roșu de control vamal și care au fost validate automat cu acordarea liberului de vamă, cu amendă de 4% din valoarea mărfurilor care au constituit obiectul contravenției;

d) art. 231 pct. 61) și 7), sunt sancționate cu amendă de la 10% la 20% din valoarea mărfurilor la care au fost prezentate documente care conțin date neautentice;

e) la art.231 pct.8), sunt sancționate cu amendă de la 10% la 20% din valoarea mărfurilor pentru care nu au fost plătite drepturile de import sau de export;

f) art.231 pct.10), sunt sancționate cu amendă de la 3% la 10% din valoarea mărfurilor și mijloacelor de transport ale căror documente au fost pierdute sau nepredate;

g) art.231 pct.12), 13), 16) și 22) sunt sancționate cu amendă de la 5% la 20% din valoarea mărfurilor, obiectelor care au constituit obiectul contravenției;

h) art.231 pct.14), 15), 17), 18), 20), 21), sunt sancționate cu amendă de la 10% la 100% din valoarea mărfurilor și altor bunuri care au constituit obiectul contravenției, cu sau fără retragerea autorizației.

i) art.231 pct.23), sunt sancționate cu amendă de 3% din valoarea mărfurilor.

j) art. 231 pct. 24) sunt sancționate cu amendă de la 0,1% la 0,5% din suma stabilită la art. 163 alin. (2) lit. c) [2, art. 232].

O asemănare între contravențiile vamale, atât cu răspundere contra-

vențională, cât și materială, constiuie termenul de prescripție, care conform art. 229¹ și 229² Cod Vamal al RM constiuie 1 an, or art. 229¹ Cod Vamal al RM stipulează că "Prescripția răspunderii contravenționale este prevăzută la art.30 din Codul contravențional al Republicii Moldova" și astfel, art.30 din Codul contravențional al RM identifică că prescripția înlătură răspunderea contravențională și termenul general de prescripție a răspunderii contravenționale este de un an [1, art. 30]. Cu prevederi similare vine și Codul vamal al RM în cazul prescripției contravenției vamale cu răspundere materială unde la art. 229² prevede că prescripția înlătură răspunderea materială și termenul de prescripție a răspunderii materiale este de 1 an [1, art. 229²].

Considerăm important a mai menționa că în cazul în care persoana, pînă la inițierea controlului ulterior, pentru declarațiile vamale repartizate pe culoarele galben sau roșu de control vamal și care au fost validate automat cu acordarea liberului de vamă, comunică din proprie inițiativă, în scris organului vamal despre comiterea contravențiilor vamale prevăzute la art. 231 pct. 6) și pct. 11), cu anexarea actelor justificative, aceasta se eliberează de răspundere materială și contravențională, cu condiția achitării incontestabile și benevole a drepturilor de import datorate și a penalităților calculate.

Concluzii. Ca urmare a unei analize ample în materia contravențiilor vamale ce atrag răspundere contravențională și materială constatăm că Codului vamal nr. 1320-XII din 09.03.1993 (Abrogat la 23.12.2000) conținea reglementări aferente contravențiilor vamale fără o delimitare în funcție de caracterul contravenției. Este de remarcat că dispozițiile Codului vamal nr. 1320-XII din 09.03.1993 (Abrogat la 23.12.2000) stabilea la Capitolul XIV încălcarea regulilor vamale [3, cap. XIV] unde erau cuprinse atât contravențiile vamale ce atrag răspundere administrativă cât și materială. Ulterior, odată cu adoptarea Codului vamal nr.1149-XIV din 20.07.2000, legiuitorul pe parcurs a exclus contravențiile vamale cu răspundere contravențională lăsînd doar o trimitere la art. 230 la faptul că "Tipurile de încălcări ale regulilor vamale cu răspundere contravențională sunt prevăzute de Codul contravențional



al Republicii Moldova” [2, art.230]. Astfel, este de specificat că după norma în vigoare, tipurile de contravenții cu răspundere contravențională sunt stabilite la art. 287 Cod contravențional al Republicii Moldova nr. 218-XVI din 24.10.2008 [1, art. 287]. Aici avem a obiecta că actuala formulă de repartizare a contravențiilor vamale în Codul vamal - cele cu răspundere materială și respectiv cele cu răspundere contravențională în Codul contravențional este mai reușită și delimitează aceste două tipuri de contravenții după natura lor.

Referințe bibliografice

1. Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218-XVI din 24.10.2008. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.3-6/15 din 16.01.2009.
2. Codul vamal al Republicii Moldova, nr.1149-XIV din 20.07.2000. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.160-162 din 23.12.2000.
3. Codul vamal nr. 1320-XII din 09.03.1993. Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.10/279 din 1993. Abrogat: 23.12.2000.
4. Furdui S. Dreptul Contravențional. Chișinău: Cartier, 2005.
5. Guțuleac V. Tratat de drept contravențional. Chișinău: S. n., (Tipogr. Centrală), 2009.
6. Guțuleac V., Harbuz A., Temeiul Juridic de aplicare a răspunderii contravenționale, În: Legea și viața din februarie 2016.
7. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a RM cu privire la practica examinării în contencios administrativ a litigiilor legate de aplicarea legislației vamale nr. 4 din 24.12.2010.
8. Pasat O. Analiza juridico-penală a infracțiunilor vamale conform legislației Republicii Moldova și a României, Teză de doctor, Chișinău, 2016.
9. Recomandarea CSJ cu privire la unele aspecte ale examinării contravențiilor vamale de către instanțele judecătorești nr. 64 din 01.04.2014.
10. Козлова Ю.М., Попова Л.Л., Административное право: учебник. Москва, 1999.
11. Procedura constatării și sancționării contravențiilor [https:// andreiocivola.wordpress.com/2010/04/14/procedura-constatarii-si-sanctionarii-contravențiilor/](https://andreiocivola.wordpress.com/2010/04/14/procedura-constatarii-si-sanctionarii-contravențiilor/)
12. Dicționar juridic http://www.conta.ro/dictionar_online_Contraventia.html
13. Pagina electronică a Serviciului vamal al RM <http://www.customs.gov.md/ro/content/tipurile-de-contraven%C5%A3iivamale-cu-r%C4%83spundere-contraven%C5%A3ional%C4%83>

CZU: 343.13:342.738

NOMENCLATORUL, CRITERIILE DE CLASIFICARE ȘI CATEGORIILE MĂSURILOR SPECIALE DE INVESTIGAȚII

Ilie BOTNARI,

doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

REZUMAT

Baza reglementării normative a măsurilor speciale de investigare este limitarea drepturilor omului, iar condițiile legale ale măsurilor de investigație speciale depind în mare măsură de nivelul de limitare a drepturilor omului în executarea lor. Astfel, limitarea drepturilor fundamentale ale omului determină subiectul împuternicit să autorizeze măsuri speciale de investigare, fie că este vorba despre judecător, procuror sau șeful subdiviziunii care desfășoară activitatea de investigație specială.

Cuvinte-cheie: investigație, măsură, baza juridică, temei real, drepturile omului, data cu caracter personal.

NOMENCLATURE, CLASSIFICATION CRITERIA AND CATEGORIES OF SPECIAL INVESTIGATIVE MEASURES

SUMMARY

The basis of the normative regulation of special investigative measures is the limitation of human rights, and the legal conditions of special investigative measures largely depends on the level of limitation of human rights in their execution. Thereby, the limitation of fundamental human rights determines the subject empowered to authorize special investigative measures, be it the judge, the prosecutor or the head of the subdivision performing the special investigative activity.

Keywords: investigation, measure, legal basis, real basis, human rights, personal data.

Introducere. De către teoreticienii și practicienii activității speciale de investigații, în baza principiilor care guvernează această activitate, au fost elaborate principiile și categoriile clasificării măsurilor speciale de investigații. Importanța clasificării măsurilor speciale de investigații, în vederea determinării temeiurilor și condițiilor de îndeplinire a lor, se datorează faptului că posesia cunoștințelor privind categoriile măsurilor speciale permite stabilirea mai ușor a regimului juridic al măsurilor necesare de îndeplinit, precum și care sunt condițiile necesare pentru îndeplinirea lor.

Printre teoreticienii și practicienii exercitării activității speciale de investigații nu există o clasificare unică a măsurilor speciale de investigații, datorită nomenclatorului larg prevăzut de legislație, iar fiecare specialist le clasifică în felul său, bazându-se pe experiența sa și pe criteriile care în viziunea lor sunt mai esențiale.

Acești factori au divizat specialității din domeniul activității speciale de investigații în câteva grupuri care propun varianta lor de clasificare a măsurilor speciale.

Conținut de bază. Măsurile speciale de investigații, prevăzute în Legea privind activitatea specială de investigații, în dependență de scopurile și formele investigațiilor concrete, se clasifică după diferite criterii. Criteriile de clasificare ale lor pot fi diferite, chiar și în cadrul unei abordări, dacă este necesitatea examinării multilaterale a problemei studiate, iar legislatorul, potrivit tehnicii de expunere legislativă, le-a clasificat în trei categorii conform competențelor subiecților care autorizează efectuarea măsurilor speciale de investigații în art. 18 al Legii privind activitatea specială de investigații nr. 59 din 29.03.2012:

1) cu autorizarea judecătorului de instrucție, la demersul procurorului: cercetarea domiciliului și/sau in-



stalaria în el a aparatelor ce asigură supravegherea și înregistrarea audio și video, a celor de fotografiat și de filmat; supravegherea domiciliului prin utilizarea mijloacelor tehnice ce asigură înregistrarea; interceptarea și înregistrarea comunicărilor și imaginilor; reținerea, cercetarea, predarea, percheziționarea sau ridicarea trimiterilor poștale; monitorizarea conexiunilor comunicațiilor telegrafice și electronice; monitorizarea sau controlul tranzacțiilor financiare și accesul la informația financiară; documentarea cu ajutorul metodelor și mijloacelor tehnice, precum și localizarea sau urmărirea prin sistem de poziționare globală (GPS) ori prin alte mijloace tehnice; colectarea informației de la furnizorii de servicii de comunicații electronice.

2) cu autorizarea procurorului: identificarea abonatului, proprietarului sau a utilizatorului unui sistem de comunicații electronice ori al unui punct de acces la un sistem informatic; urmărirea vizuală; controlul transmiției banilor sau a altor valori materiale extorcate; investigația sub acoperire; supravegherea transfrontalieră; livrarea controlată; colectarea mostrelor pentru cercetarea comparată; cercetarea obiectelor și documentelor; achiziția de control.

3) cu autorizarea conducătorului subdiviziunii specializate: chestionarea; culegerea informației despre persoane și fapte; identificarea persoanei.

Menționând clasificarea condiționată a măsurilor speciale de investigații, una dintre variantele ei este propusă de V. G. Bobrov, care le sistematizează în baza următoarelor trei criterii:

1) în dependență de timpul (durata) petrecerii lor;

2) în dependență de forma petrecerii lor;

3) în dependență de necesitatea sancționării lor [1, p.23].

În dependență de timpul (durata) petrecerii, măsurile speciale de investigații pot fi de o singură dată (chestionarea, culegerea informației despre persoane și fapte, identificarea persoanei, colectarea mostrelor pentru cercetarea comparată) și prelungite (interceptarea și înregistrarea comunicărilor și imaginilor, reținerea, cercetarea, predarea, percheziționarea sau ridicarea trimiterilor poștale, monitorizarea

conexiunilor comunicațiilor telegrafice și electronice).

În dependență de forma înfăptuirii, măsurile speciale de investigații pot fi publice și secrete, înfăptuite cu cifrarea scopului lor sau fără. La înfăptuirea publică a măsurilor speciale de investigații, de regulă, nu se ascunde faptul efectuării ei. Așa, la petrecerea chestionării la fața locului, cu scopul stabilirii martorilor și a circumstanțelor comiterii infracțiunii, ofițerul de investigații nu ascunde acțiunile sale, dar el poate să cifreze scopul lor. Aceasta se referă și la cercetarea obiectelor și documentelor, colectarea mostrelor pentru cercetarea comparată, culegerea informației despre persoane și fapte etc.

Efectuarea secretă a măsurilor speciale de investigații presupune înfăptuirea lor în secret față de alte persoane, în primul rând față de persoanele verificate, prelucrate, învinuite, a legăturilor lor etc. Secretul acestor măsuri este condițional. El poate fi absolut sau relativ. În cazul secretului absolut, despre efectuarea măsurii speciale de investigații cunosc numai ofițerii de investigații, care o înfăptuiesc, precum și persoanele care o realizează la însărcinarea lor (confidenții, ofițerii de investigații ai subdiviziunilor specializate). Respectarea relativă a secretului înfăptuirii măsurilor speciale de investigații, se manifestă prin faptul că despre efectuarea lor nu cunosc numai persoanele, care constituie obiectul efectuării, dar despre aceste măsuri cunosc unele persoane. Secretul relativ al acestor măsuri constă în faptul, că rezultatele lor, obținute în taină față de persoanele cointeresate, ulterior pot fi date publicității. Spre exemplu, rezultatele urmării vizuale, obținute în mod secret, pot fi utilizate în calitate de probe în cadrul urmării penale.

În dependență de necesitatea sancționării, V. G. Bobrov divizează măsurile speciale de investigații în trei categorii:

1) care nu necesită sancționare: chestionarea, culegerea informației despre persoane și fapte, identificarea persoanei etc.;

2) care necesită sancționare (autorizare) departamentală: achiziția de control, investigația sub acoperire, experimentul operativ etc.;

3) care necesită sancționare (autorizare) judecătorească: cercetarea domiciliului și/sau instalarea în el a aparatelor ce asigură supravegherea și înregistrarea audio și video, a celor de fotografiat și de filmat, interceptarea și înregistrarea comunicărilor și imaginilor etc [1, p.24].

Toate măsurile speciale de investigații, prevăzute în alineatul 1 al art. 18 al Legii privind activitatea specială de investigații, după semnul public de înfăptuire a lor, condițional pot fi divizate în două grupe principale:

1) Care se efectuează atât public, cât și secret: chestionarea, culegerea informației despre persoane și fapte, identificarea persoanei, colectarea mostrelor pentru cercetarea comparată, achiziția de control, urmărirea vizuală, cercetarea obiectelor și documentelor etc.

2) Care se efectuează numai în mod secret față de persoanele verificate, prelucrate și alte persoane, în privința cărora ele se realizează. La aceste măsuri se atribuie interceptarea și înregistrarea comunicărilor și imaginilor, reținerea, cercetarea, predarea, percheziționarea sau ridicarea trimiterilor poștale, monitorizarea conexiunilor comunicațiilor telegrafice și electronice, controlul transmiției banilor sau al altor valori materiale extorcate, investigația sub acoperire, supravegherea domiciliului prin utilizarea mijloacelor tehnice ce asigură înregistrarea, cercetarea domiciliului și/sau instalarea în el a aparatelor ce asigură supravegherea și înregistrarea audio și video, a celor de fotografiat și de filmat etc.

Un alt autor rus, A.Iu. Șumilov divizează măsurile speciale în trei categorii:

1) Măsurile speciale de investigații care nu violează drepturi ocrotite de lege: chestionarea, culegerea informației, urmărirea vizuală, colectarea mostrelor pentru cercetarea comparativă, achiziții de control, cercetarea obiectelor și actelor, identificarea persoanei, cercetarea încăperilor, clădirilor, porțiunilor de teren și a mijloacelor de transport, experimentul operativ.

2) Măsurile speciale de investigații care violează drepturi ocrotite de lege: controlul comunicărilor telegrafice și a altor comunicări, interceptarea convorbirilor telefonice și a altor



convorbiri, culegerea informației de la instituțiile de telecomunicații.

3) Experimentul operativ. În viziunea autorului această măsură specială de investigație este îndreptată la contracararea infracțiunilor deosebit de grave și excepțional de grave.

Aceeași viziune privind clasificarea măsurilor speciale de investigații a fost susținută și de V. N. Osipchin, care de asemenea divizează măsurile speciale de investigații în trei categorii, și anume:

1. Măsurile speciale de investigații care nu necesită emiterea unei ordonanțe motivate și primirea autorizării instanței de judecată: chestionarea, culegerea informației, urmărirea vizuală, colectarea mostrelor pentru cercetarea comparativă, cercetarea obiectelor și actelor, identificarea persoanei, cercetarea încăperilor, clădirilor, porțiunilor de teren și a mijloacelor de transport.

2. Măsurile speciale de investigații, înfăptuirea cărora necesită emiterea unei ordonanțe motivate, aprobate de către conducătorul subdiviziunii specializate: efectuarea achizițiilor de control și a controlului livrărilor de mărfuri și producției aflate în circulație liberă sau limitată, experimentul operativ, infiltrarea specială.

3. Măsurile speciale de investigații, înfăptuirea cărora, de rând cu ordonanța conducătorului organului operativ, cer autorizare din partea instanței de judecată: cercetarea domiciliului, controlul comunicărilor telegrafice și a altor comunicări, interceptarea convorbirilor telefonice și a altor convorbiri, culegerea informației de la instituțiile de telecomunicații [2, p.11-12].

La rândul lor, C. C. Goreainov, Iu. F. Cvașa și C. V. Surcov au propus clasificarea măsurilor speciale în:

- metodele criminalistice adaptate pentru investigațiile speciale: chestionarea, culegerea informației, urmărirea vizuală, colectarea mostrelor pentru cercetarea comparativă, achiziții de control, cercetarea obiectelor și actelor, identificarea persoanei, cercetarea încăperilor, clădirilor, porțiunilor de teren și a mijloacelor de transport, experimentul operativ;

- măsurile investigative caracteristice numai activității speciale de investigații: controlul comunicărilor telegrafice și a altor comunicări, interceptarea convorbirilor telefonice și a

altor convorbiri, culegerea informației de la instituțiile de telecomunicații;

- operațiuni investigative: livrarea controlată și infiltrarea operativă [3, p. 197-198].

Autorii O. A. Vaghin, A. P. Isicenco, G. H. Șabanov divizează măsurile speciale de investigații în dependență de posibilitățile relevării informației importante. Astfel, după nivelul pătrunderii în mediul criminogen, ei divizează măsurile speciale de investigații în profunde (investigația sub acoperire) și superficiale (colectarea mostrelor pentru cercetarea comparată) [4, p. 12].

O divizare mai contemporană este propusă de autorii autohtoni Victor Mîrzac și Boris Glavan, care clasifică convențional măsurile speciale de investigații în baza următoarelor criterii:

- după modul de realizare al acestora (public/secret);

- după subiectul autorizării (judecător de instrucție, procuror, conducător al subdiviziunii specializate);

- după gradul de lezare al drepturilor și libertăților omului (nu duc la încălcarea drepturilor constituționale/încalcă aceste drepturi);

- după intensitatea utilizării mijloacelor tehnice speciale (măsurile speciale tehnice; preponderent cu utilizarea mijloacelor tehnice; fără aplicarea echipamentelor tehnice).

- după regimul lor juridic în măsuri: care se înfăptuiesc cu autorizarea judecătorului de instrucție doar în cadrul unui proces penal, care se înfăptuiesc cu autorizarea procurorului doar în cadrul unui proces penal, care se înfăptuiesc cu autorizarea procurorului atât în cadrul unui proces penal, cât și în afara acestuia și care se înfăptuiesc cu autorizarea conducătorului subdiviziunii specializate în afara procesului penal [5, p. 15-16].

Concluzie. Astfel, analiza aprofundată a teoriei activității speciale de investigații privind criteriile de clasificare și clasificarea măsurilor speciale de investigații ne permite să concluzionăm că clasificările nominalizate sunt mai degrabă convenționale, relative și nu epuizează toate criteriile de clasificare, inclusiv întâlnite în literatura de specialitate. După cum menționează autorul S. I. Zaharțev, analizând aspectele teoretico-practice de efectuare

a măsurilor speciale de investigații și utilizarea rezultatelor lor, ajungem la concluzia că piatra de temelie a reglementării normative a măsurilor speciale de investigații o constituie limitarea drepturilor omului [6, p. 57]. Astfel, regimul juridic al măsurilor speciale de investigații depinde în mare măsură de nivelul limitării drepturilor omului la efectuarea lor. La rândul său, limitarea drepturilor fundamentale ale omului, determină subiectul împuternicit cu dreptul de autorizare a măsurilor speciale de investigații.

Reieșind din cele expuse mai sus, regimul juridic al măsurilor speciale de investigații este determinat de clasificarea lor, în dependență de două criterii principale:

- atentarea la drepturile și libertățile persoanei;

- subiectul care le autorizează.

Reieșind din primul criteriu, măsurile speciale de investigații, se divizează în:

- măsurile speciale de investigații care violează drepturile ocrotite de lege;

- măsurile speciale de investigații care nu violează asemenea drepturi.

Reieșind din criteriul doi, măsurile speciale de investigații se divizează în:

- măsurile speciale de investigații efectuate cu autorizarea judecătorului de instrucție,

- măsurile speciale de investigații efectuate cu autorizarea procurorului,

- măsurile speciale de investigații efectuate cu autorizarea conducătorului subdiviziunii specializate.

Referințe bibliografice

1. Бобров В.Г., Понятие оперативно-розыскных мероприятий. Основания и условия проведения оперативно-розыскных мероприятий: Лекция.- М.: Академия управления МВД России, 2003.

2. Осипкин В.Н. «Прокурорский надзор за оперативно-розыскной деятельностью. Учеб. пособие» СПб 2001.

3. Горяинов К.К., Кваша Ю.Ф., Сурков К.В. «Федеральный закон об оперативно-розыскной деятельности. Комментарий» Москва 1997.

4. О.А. Вагин, А.П. Исичен-



ко, Г.Х. Шабанов, Оперативно-розыскные мероприятия и использование их результатов: Учебно-практическое пособие, Москва 2006.

5. Victor Mîrzac, Boris Glavan, Utilizarea mijloacelor tehnice în activitatea specială de investigații, Academia „Ștefan cel Mare”, Chișinău, 2014.

6. Оперативно-розыскные мероприятия. Общие положения» С.И. Захарцев, Санкт-Петербург 2004.

Informație despre autor:

Ilie BOTNARI,
doctorand al Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, a.n. 16.06.1985.

Information about the author:

Ilie BOTNARI,
PhD student of the “Ștefan cel Mare” Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Moldova, a. 16/06/1985.

CZU 349.2

DREPTUL FUNDAMENTAL LA MUNCĂ - LOCURI DE MUNCĂ SĂNĂTOASE PENTRU TOATE VÂRSTELE: MUNCA LA DOMICILIU ȘI TELEMUNCA

Ing. Constantin NEGRILĂ,
Șef serviciu CSSM ITM București,

REZUMAT

Sănătatea și securitatea lucrătorilor sunt necesare pentru o viață profesională sustenabilă și o îmbătrânire activă în condiții bune de sănătate, mai ales dacă se iau în considerare aspecte ca îmbătrânirea populației active și prelungirea vieții profesionale.

În acest scop, este nevoie să se realizeze un mediu de muncă sigur și sănătos pe parcursul întregii vieți active a lucrătorilor, atât prin asigurarea unor condiții de muncă sigure și sănătoase, cât și prin promovarea unei culturi a prevenirii riscurilor profesionale.

Cuvinte cheie: munca la domiciliu, telemunca, flexisecuritatea, exploatarea prin muncă, accident, prevenire.

THE FUNDAMENTAL RIGHT TO WORK – HEALTHY WORKPLACES FOR ALL AGES: WORKING FROM HOME AND TELEWORKING

SUMMARY

Good health at work helps improve general public health and also the productivity of businesses. Furthermore, workplace problems of health and safety exact a high cost for social protection systems and therefore workers need to be provided with safety working conditions if their general wellbeing is to be enhanced

1. Introducere. În condițiile concurenței acerbe datorate mondializării și globalizării, acutizate și de efectele unei crize economice fără precedent în care se află economia mondială, Uniunea Europeană și-a propus un obiectiv ambițios, de a edifica, pe baza modernizării modelului social european, cea mai competitivă și cea mai dinamică economie din lume, bazată pe cunoaștere, care să fie capabilă să asigure o creștere economică durabilă, dublată de o îmbunătățire semnificativă din punct de vedere calitativ și cantitativ a gradului de ocupare a populației active, precum și de o mai mare coeziune socială.

Este de notorietate că resursele umane reprezintă principalul atu al Europei în competiția cu celelalte puteri ale lumii contemporane, fiind evident că atingerea obiectivului asumat de Uniunea Europeană nu va putea fi atins decât prin adoptarea unei strategii echilibrate și susținute care să

asigure pe de o parte o creștere economică durabilă, iar pe de altă parte, o ameliorare continuă cantitativă și calitativă a gradului de ocupare a forței de muncă, precum și o mai mare coeziune socială.

Pentru a răspunde acestor provocări, relativ recent a apărut în sfera de preocupări a organismelor Uniunii Europene, într-o poziție centrală din cadrul dezbaterilor la nivelul organismelor comunitare, noțiunea de flexisecuritate, prin care se încearcă să se găsească o cale de mijloc între flexibilitate și securitate în relațiile de muncă. În esență, cu cât sistemul de securitate socială este mai bine pus la punct, asigurând într-un mod corespunzător protecția socială în perioadele în care lucrătorii nu pot sau nu mai pot munci, cu atât flexibilitatea reglementării relațiilor de muncă poate fi crescută.

Măsurile întreprinse în cadrul strategiei europene pentru ocuparea forței de muncă, printre care se numără po-



liticile active la nivelul pieței muncii, încurajarea învățării de-a lungul vieții, îmbunătățirea sprijinului acordat celor care își caută un loc de muncă, promovarea șanselor egale pentru toți și a egalității de șanse între femei și bărbați, sunt măsuri de natură să contribuie la dezvoltarea flexisecurității.

În ceea ce privește piața muncii, flexisecuritatea ar presupune, în același timp și elasticitate, adaptarea la situațiile noi, renunțarea la tipare și rigidități, noi forme de conlucrare și de prestare a muncii, în scopul dezvoltării economice și creșterii competitivității, dar și stabilitatea și siguranța în muncă, protecția salariaților, garantarea unor activități și venituri decente, respectarea demnității lucrătorilor etc.

Dacă flexibilitatea pare un concept ce avantajează angajatorii, securitatea este unul ce-i privește direct pe lucrători.

Prin urmare putem afirma că munca la domiciliu și telemunca sunt, prin beneficiile lor, cele mai relevante expresii ale flexisecurității.

Din perspectiva dreptului, ele privesc numai acea formă de organizare sau/și de realizare a muncii în cadrul unei relații de muncă, în care atribuțiile specifice funcției – ce ar putea fi îndeplinite, în egală măsură, în locurile care aparțin angajatorului – sunt executate în afara acestora, în mod regulat. Este vorba deci, de o activitate dependentă.

Raporturile de muncă de acest tip au o mare răspândire, însă potrivit literaturii de specialitate, ”munca la domiciliu este adesea «invizibilă», scăpând inspecției muncii, legislației, administrației și statisticii muncii”, iar din informațiile Organizației Internaționale a Muncii rezultă că, deși numărul persoanelor care prestează o astfel de activitate în lume este destul de important, de regulă, aceasta este prost remunerată și uneori se desfășoară în condiții de clandestinitate («la negru»).

Din aceste motive a fost adoptată de către OIM Convenția nr. 177/1996 (neratificată de România), care este prima normă internațională în materie, și care instituie pentru statele aderente obligația de a o adopta, de a o pune în aplicare și de a revedea periodic politicile naționale asupra muncii la domiciliu, scopul urmărit fiind de a

ameliora situația lucrătorilor la domiciliu, instituind principiul egalității de tratament între lucrătorii la domiciliu și ceilalți lucrători salariați, protecția lor contra discriminării de orice fel, dreptul la remunerație, securitate și sănătate în muncă, securitate socială și protecția maternității.

Organizația Internațională a Muncii a adoptat și o recomandare în aceeași materie, care promovează și ideea elaborării unor programe de asistență a lucrătorilor la domiciliu.

Tot în ideea protejării lucrătorilor la domiciliu, precum și a scoaterii muncii lor din zona lucrului «la negru», Convenția nr. 177/1996 a OIM obligă statele care o ratifică să implementeze o inspecție a muncii compatibilă cu acest contract de muncă. Având în vedere specificitatea acestei munci, care se desfășoară la domiciliul lucrătorului, trebuie în mod evident ținut cont că orice control este necesar să fie autorizat de cel în cauză, fiind vorba de domiciliul său.

Telemunca, denumită și «muncă la distanță» sau «teleactivitate», este o formă a raporturilor de muncă ce se identifică uneori cu munca la domiciliu, asemănându-se cu aceasta din urmă prin faptul că ambele presupun încheierea unui contract individual de muncă, iar activitatea se desfășoară, de regulă, în afara sediului angajatorului, însă obiectul său este specific, deoarece constă în prestarea unei munci cu mijloace informatice.

Referitor la cele menționate mai sus, specificul celor cinci categorii de contracte individuale de muncă la domiciliu, ce se pot încheia în România, ca în majoritatea țărilor din lume, sunt:

- a. contractul individual de muncă la domiciliu potrivit dreptului comun;
- b. convenția individuală de muncă la domiciliu a membrului cooperador;
- c. contractul individual de muncă al asistentului maternal profesionist;
- d. contractul individual de muncă al asistentului personal profesionist și
- e. contractul individual privind telemunca.

2. Materiale și metode aplicate.

Pentru elaborarea lucrării de față au fost folosite următoarele metode de cercetare științifică: analiza comparativă, analiza sistematică, analiza logică.

Materialele folosite ca studiu în

lucrare sunt: legislația în dreptul muncii din România, prevederi legislative internaționale și europene în domeniu, manuale și tratate de dreptul muncii, expertiza profesională proprie.

3. Rezultate obținute și discuții

3.1.1. Referitor la promovarea muncii durabile și îmbătrânirea sănătoasă încă de la începutul vieții profesionale, conform art.13 din Codului Muncii, persoana fizică poate încheia un contract de muncă în calitate de salariat de la împlinirea vârstei de 15 ani, cu acordul părinților sau al reprezentanților legali, pentru activități potrivite cu dezvoltarea fizică, aptitudinile și cunoștințele sale, dacă astfel nu îi sunt periclitate sănătatea, dezvoltarea și pregătirea profesională, iar dobândirea capacității de muncă apare odată cu împlinirea vârstei de 16 ani, impunându-se îndeplinirea următoarelor condiții legislative:

Condițiile încheierii contractului individual de muncă la domiciliu sau prin telemuncă, încheiat în formă scrisă, cu acordul formulat în scris al ambelor părți, angajator și angajat, cu specificarea în contract a clauzelor esențiale specifice, precum și clauzele obligatorii, comune pentru orice contract individual de muncă : capacitatea juridică a părților; informarea prealabilă a persoanei stabilită în vederea angajării; consimțământul părților.

Condiții specifice: în contractul individual de muncă la domiciliu să se precizeze că salariatul lucrează la domiciliu, atribuțiile specifice postului să permită desfășurarea muncii la domiciliu, stabilirea programului de muncă, părțile să stabilească de comun acord programul în cadrul căruia angajatorul este în drept să controleze activitatea salariatului și modalitatea concretă de realizare a controlului.

3.1.2. Capacitatea juridică a părților.

Conform art. 105 alin.1 din Codul muncii, salariatul cu munca la domiciliu a fost definit ca fiind acela care îndeplinește, la domiciliul lui, atribuțiile specifice postului pe care îl deține.

Acesta poate fi, de exemplu, un subiect strict determinat de lege: persoană cu handicap sau pensionarul de invaliditate gradul III, situație în care se va încheia contract individual de muncă în conformitate cu pregătirea profesională și prin capacitatea de muncă



atestată prin certificatul de încadrare în grad de handicap emis de comisiile de evaluare, respectiv prin decizia de pensionare de invaliditate de gradul III, acestea fiind documente obligatorii în vederea angajării.

3.1.3. Atribuțiile specifice postului trebuie să permită desfășurarea muncii la domiciliul salariatului.

În acest sens nu se pot îndeplini orice atribuții specifice funcției la domiciliul lucrătorului, deoarece, spațiul afectat muncii trebuie să nu fie accesibil oricui și să aibă sau să permită o amenajare corespunzătoare. Este necesară o relație angajat - angajator în special de cooperare și mai puțin de subordonare ierarhică.

În cazul telesalariatului vorbim de o formă de organizare a muncii în care o activitate care putea fi efectuată în cadrul locului de muncă organizat de angajator, se realizează de către un salariat de la distanță de această locație, în mod regulat și voluntar, folosind tehnologia informației și comunicațiilor, în baza unui contract individual de muncă cu normă întreagă sau a unui act adițional la acesta, cu respectarea următoarelor condiții:

I. activitatea se desfășoară în afara oricărui loc de muncă organizat de angajator, prin utilizarea unor mijloace aferente tehnologiei informației și comunicațiilor, cum ar fi internetul, telefonul inteligent, altele;

II. activitatea în regim de teleworking se desfășoară cel puțin o zi pe lună;

III. salariatul și-a exprimat acordul cu această formă de organizare a muncii, prin semnarea contractului individual de muncă sau al unui act adițional la acesta, după caz.

Este de remarcat faptul că pentru a fi compatibil cu funcția sau meseria salariatului, domiciliul trebuie să prezinte condiții similare locurilor de muncă autorizate de lege pentru angajatori sau persoanele ce desfășoară activități independente, inclusiv în ceea ce privește securitatea și sănătatea în muncă. Răspunderea pentru verificarea îndeplinirii unor astfel de condiții revine, conform prevederilor legale, angajatorului. Numai în măsura respectării exigențelor impuse de lege, munca este compatibilă cu domiciliul salariaților.

Sunt necesare instrucțiuni clare

privind interzicerea utilizării produselor la care se folosesc materiale nocive, inflamabile sau explozive.

Potrivit pct. 20 lit. b și c din Recomandarea Organizației Internaționale a Muncii nr. 184/1996, patronii ar trebui să îi informeze pe lucrători asupra oricărui risc legat de munca lor, să le precizeze măsurile preventive ce trebuie luate, precum și să le furnizeze, după caz, pregătirea necesară. Anagajatorul trebuie să vegheze ca mașinile, uneltele sau echipamentele de protecție individuală furnizate lucrătorilor la domiciliu, să fie prevăzute cu dispozitive de securitate corespunzătoare și să ia măsuri suficiente pentru a veghea ca acestea să fie întreținute în mod corespunzător.

Potrivit pct. 22 alin. 2 din aceeași Recomandare, în cazul unui pericol grav și iminent pentru securitatea și/sau sănătatea lucrătorului la domiciliu, a familiei sau a publicului, constatată de un inspector de muncă, continuarea acestei munci ar trebui să fie interzisă până la luarea unor măsuri corespunzătoare de remediere.

3.1.4. Stabilirea de către salariat a programului de lucru.

Așa cum prevede art. 105 alin. 2 din Codul Muncii, salariatul care prestează munca la domiciliu, are dreptul să își stabilească singur programul de lucru. Se subînțelege că respectarea programului de muncă este greu de verificat, fiind importantă, în primul rând realizarea normei de muncă sau îndeplinirea atribuției de serviciu și nu prezența fizică a lucrătorului în spațiul destinat muncii.

Dacă în situația muncii la biroul angajatorului, salariatul stă liniștit în ceea ce privește plata salariului, chiar dacă eficiența lui nu a fost pe măsura prezenței la locul de muncă, lăsând pe altă zi finalizarea lucrării, muncind la domiciliu, salariatul știe că timpul trebuie prețuit pentru muncă, orice pierdere nejustificată prin discuții sau activități inutile în afara muncii, va atrage învinuire din partea anagajtorului.

Din alt punct de vedere, pentru că nu trebuie să respecte un program riguros la domiciliu, pentru că nu poate fi sancționat pentru întârzieri repetate de la program, etc., salariații la domiciliu capătă o relaxare în muncă, conducând la o muncă zilnică instabilă.

Prin urmare, faptul că munca la do-

miciu presupune o organizare liberă a muncii și a programului, anagajatorul va avea în vedere la interviu, ca viitorii salariați la domiciliu, să fie persoane echilibrate psihologic și sociologic, cu capacitate de autodisciplină și motivare a muncii și bună comunicare cu echipa anagajatorului (colegi, managerul care îi verifică lucrarea, echipa care urmează să facă vizita la domiciliu).

3.1.5. Stabilirea de comun acord a programului prin care anagajatorul este în drept să controleze activitatea salariatului la domiciliu, precum și modalitățile de realizare a controlului.

Prin semnarea de către salariat a contractului individual de muncă la domiciliu, înseamnă că acesta dă acordul ca anagajatorul său să pătrundă în locuința sa. Însă nu se poate abuza de această prerogativă, fiind lezate drepturile personale ale salariatului său, inclusiv dreptul lui la intimitate. De aceea legiuitorul a stabilit că este necesară o clauză care să stabilească programul în cadrul căruia este permis controlul și modalitatea concretă de realizare.

În Recomandarea Organizației Internaționale a Muncii nr. 186/1996, privind munca la domiciliu, pct. 8, se menționează că, în măsura în care aceasta este compatibilă cu legislația națională, referitoare la respectarea vieții private, inspectorii de muncă sau alți funcționari cu atribuții privind vegherea muncii la domiciliu, ar trebui să fie autorizați să pătrundă în acele părți ale domiciliului sau ale altor locuri private, în care se efectuează această muncă.

3.1.6. Condiția obligației anagajatorului de a asigura materiile prime și materialele necesare desfășurării activității, precum și transportul acestora la și de la domiciliul lucrătorului.

Codul muncii nu prevede clar acest aspect, respectiv faptul că angajatorul trebuie să asigure materia primă și materialele necesare procesului muncii, iar lipsa în contract a acestei clauze, conduce către prezența unui raport civil și nu a unui raport de muncă angajat - angajator.

Soluția adoptată în contractul individual de muncă trebuie să fie în concordanță cu Recomandarea Organizației Internaționale a Muncii nr. 184/1996, pct.16, potrivit căreia lucrătorii la do-



miciliu ar trebui să primească o despăgubire pentru:

- cheltuieli legate de munca lor (exemplu: consumul de energie și de apă, comunicațiile și întreținerea echipamentelor de muncă);

- timpul petrecut pentru întreținerea echipamentului și a mașinilor, pentru schimbarea uneltelor, pentru sortare, împachetare și despachetare și pentru orice alte operațiuni de acest gen.

Practica a demonstrat (exemplu în Franța), că anumiți angajatori au dat lucrătorilor la domiciliu echipamente de muncă, precum mașini de cusut, pe care trebuiau să le plătească prin rate săptămânale sau lunare din salariile câștigate. După câteva luni de zile, în momentul în care angajatorul nu mai poate asigura de lucru la domiciliu, iar lucrătorul nu mai poate amortiza mașina de cusut, potrivit contractului de vânzare-cumpărare, se returnează echipamentul de muncă, fără nicio despăgubire.

În vederea eliminării abuzurilor de natură financiară și fiscală, Recomandarea Organizației Internaționale a Muncii nr.184/1996, la pct.7 alin.3, stipulează că, patronul ar trebui să țină o evidență în scris a muncii la domiciliu, indicând, pe lângă timpul de muncă alocat prestării și remunerația făcută, evidențiind:

- costurile suportate de lucrător la domiciliu, dacă este cazul, și sumele rambursate în acest sens,

- toate reținerile fiscale făcute conform legislației naționale;

- remunerația brută totală datorată, remunerația netă plătită precum și data plății.

Eliminarea situațiilor de conflict dintre angajat - angajator se poate realiza prin existența unei legislații clare, care să conducă la clauze ferme între părți, precum și prin susținerea unui control riguros și eficient din partea instituțiilor și autorităților statului.

Este de remarcat faptul că, în majoritatea statelor, "munca la domiciliu este frecvent invizibilă și scapă, de obicei, inspecției muncii, în general legislației, administrației și statisticii muncii."

Clauza referitoare la asigurarea transporturului materiei prime și materialelor necesare desfășurării activității, care intră în obligația angajatorului,

face parte din cea generală cu privire la asigurarea de către angajator a condițiilor adecvate desfășurării activității de către angajat.

În legea nr.448/2006, art. 80, se stipulează că „persoanele cu handicap anagajate la domiciliu, beneficiază din partea angajatorului de transport la și de la domiciliu al materialelor prime și materialelor necesare în activitate, precum și al produselor finite realizate.”

Concluzii:

De altfel, în planul dreptului muncii, unul dintre efectele integrării României în Uniunea Europeană îl reprezintă tocmai preluarea dezbaterii privitoare la necesitatea unei anume flexibilizări a contractelor de muncă, prin crearea unor noi varietăți contractuale, care să răspundă într-o mai mare măsură nevoilor salariaților și angajatorilor. Contractul de muncă tipic de 8 ore în fiecare zi, încheiat pe durată nedeterminată, cu program de lucru fix, corespunde intereselor multor categorii de angajatori și de salariați, dar, cu siguranță, nu satisface nevoile tuturor participanților la raporturile de muncă. Necesitățile fluctuante ale producției, din punctul de vedere al angajatorului, dar și dorința de armonizare a obiectivelor profesionale cu cele familiale, din punctul de vedere al salariatului, conduc uneori părțile spre identificarea unor formule alternative, flexibile, de angajare în muncă.

Referințe bibliografice

1. Constituția României Modificată și completată prin Legea de revizuire a Constituției României nr. 429/2003, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 758 din 29 octombrie 2003

2. Codul muncii 2015 (*Legea 53/2003*)

3. Legea nr. 52/2011 privind exercitarea unor activități cu caracter ocazional desfașurate de zilieri, publicată în Monitorul Oficial din 20 aprilie 2011.

4. Legea nr. 286/2009-Codul penal.

5. Legea nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice publicată în Monitorul Oficial nr. 52 din 20 decembrie 2010.

6. Legea nr.319/2006 a securității

și sănătății în muncă, publice, publicată în Monitorul Oficial nr. 646 din 26 iulie 2006, actualizată în 2012.

7. H.G.nr. 1425/2006 pentru aprobarea normelor metodologice de aplicare a Legii nr. 319/2006 privind securitatea și sănătatea în muncă, publicată în Monitorul Oficial nr. 882 din 30 octombrie 2006.

8. Ordonanța de urgență a Guvernului nr.26/1997 privind protecția copilului aflat în dificultate

9. Hotărârea Guvernului nr.26/1997 privind condițiile de deținere a atestului, procedurile de atestare și statutul asistentului maternal profesionist;

10. Hotărârea Guvernului nr.1434/2004 privind aprobarea Regulamentului cadru de organizare și funcționare a Direcției generale de asistență socială și protecția copilului;

11. Hotărârea Guvernului nr.430/2008 privind aprobarea Metodologiei privind organizarea și funcționarea comisiei de evaluare a persoanelor adulte cu handicap;

12. Convenția nr. 177/1996 a Organizației Internaționale a Muncii

13. Recomandarea nr. 184/1996 a Organizației Internaționale a Muncii

14. Acordul-cadru european privind telemunca din 2002

15. Ștefănescu, A., *Munca la domiciliu și telemunca*, Ed. Univesul juridic, 2011

16. Țiclea, A., *Tratat de dreptul muncii, ediția IV-a*, Ed. Univesul juridic, 2010

Ing. Constantin NEGRILĂ
Sef serviciu CSSM I.T.M.
Bucuresti



CZU 343.211 (478)

ASPECTE ISTORICO-ȘTIINȚIFICE PRIVIND SEMNIFICAȚIA PRINCIPIULUI CONTRADICTORIALITĂȚII ÎN PROCESUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA

Igor SOROCEANU,

student al anului III, facultatea de DREPT a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

REZUMAT

Păstrarea valorilor și supremației justiției la etapa actuală, reprezintă o etapă cheie a procesului de consolidare a statului de drept. Organul de urmărire penală și instanța de judecată au obligația să respecte derularea procesului penal în strictă conformitate cu legislația în vigoare. Principiile dreptului – au menirea să fundamenteze desfășurarea procesului penal complet și obiectiv, sub toate aspectele. Un rol important în procesul de egalare și nediscriminare a persoanelor în fața organelor de drept îi revine principiului contradictorialității, care reprezintă în sine un pilon fundamental în activitatea și funcționarea justiției naționale.

Cuvinte-cheie: justiție, contradictorialitate, subiect de drept, proces penal.

HISTORICAL-SCIENTIFIC ASPECTS REGARDING THE SIGNIFICANCE OF THE PRINCIPLE OF CONTRADICTION IN THE CRIMINAL TRIAL OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

SUMMARY

Preserving the values and the supremacy of justice at the present stage is a key stage in the process of consolidation the rule of law. The criminal prosecution body and the court have the obligation to respect the criminal proceedings in strict compliance with the legislation in force. Law principles – are meant to base the conduct of the full and objective criminal process in all its aspects. An important role in equality and non-discrimination process of persons before the law enforcement bodies is the principle of contradictory-which in itself represents a fundamental pillar in the activity and functioning of national justice.

Keywords: justice, adversariality, law subject, criminal trial.

Introducere. Progresele actuale din diverse domenii; evoluția sistemului judiciar; apariția noilor mijloace, tehnici și metode de înregistrare și acumulare a probelor, reprezintă o etapă cheie în procesul de efectuare a unor acțiuni de urmărire penală, ceea ce necesită o regândire mai promptă și vigilentă în momentul pronunțării unei decizii, de a respecta drepturile și obligațiile unei părți și respectiv de a nu admite încălcarea în drepturi a altor participanți la proces. Marele cercetător român, Eugeniu Speranția, menționa că „dacă dreptul apare ca un total de norme sociale obligatorii, unitatea acestei totalități este datorată consecvenței tuturor normelor fără de un număr minim de principii fundamentale, ele însele prezentând un maximum de afinitate logică între ele” [1, p.8].

Metode aplicate și materiale utilizate: În cadrul elaborării acestui articol, au fost aplicate metodele generale de cercetare științifică, cum ar fi: metoda sistematizării, analizei, sintezei și deducției. Complexul de surse

inspirative îl reprezintă cercetările din domeniul vizat al Republicii Moldova, României și Franței, precum și actele legislative.

Conținut de bază. Principiile dreptului reprezintă acele idei fundamentale care favorizează crearea productivă a normelor dreptului și aplicarea acestuia în viața de zi cu zi. În literatura juridică se atestă ideea că „principiile dreptului sunt acele elemente persistente, perene care dau stabilitate unui sistem normativ, adevărate comandamente ale vieții sociale, idei dirigitoare, menite să asigure și să garanteze ordinea socială” [2, p. 239]. Printre cele mai importante reguli de conduită pot fi remarcate legile parlamentului, actele executivului, precum și hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului. Conform art. 6 al CEDO, fiecare persoană are dreptul de a fi judecat „de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî, fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva

sa” [3, art.6 (1)]. În această ordine de idei, autorul J. Callewaert este de părere că art. 6 din actul sus menționat *impulsionează* „statelor obligația de a crea un sistem judiciar care să garanteze neutralitatea instanței” [4, p. 119].

Prima mențiune documentară cu privire la egalarea părților în drepturi în cadrul unui proces penal, a fost consfințită în art. 215 al Codului de procedură penală din 1961, citez: „acuzatorul, inculpatul, apărătorul, precum și partea vătămată, partea civilă, partea civilmente responsabilă și reprezentanții lor se bucură de drepturi egale în fața judecății în ce privește administrarea probelor, participarea la examinarea acestora și formularea cererilor” [5, art.215]. Cu toate că în textul dispoziției enunțate, nu este prevăzut expres conceptul de contradictorialitate, acesta poate fi dedus din conținutul normei juridice, ceea ce presupune egalarea tuturor părților la proces în faza judecării.

Următoarea gravare juridică a principiului contradictorialității este evident remarcată în conținutul textului



Pactului cu privire la drepturile civile și politice, unde la art.14 al acestei reglementări internaționale este specificat că „toți oamenii sunt egali în fața tribunalelor și curților de justiție. Orice persoană are dreptul ca litigiul în care se află să fie examinat în mod echitabil și public de către un tribunal competent, independent și imparțial, stabilit prin lege, care să decidă asupra contestațiilor privind drepturile și obligațiile sale cu caracter civil” [6, art.14].

Respectarea în egală măsură a principiului contradictorialității reprezintă o acțiune juridică specifică. Această alură și-a găsit în premieră stricta legitimitate juridică abia la sfârșitul secolului al XX-lea, atunci când a fost adoptată legea cu privire la organizarea judecătorească. În conținutul acestui act legislativ era strict menționat că „judecarea cauzei se efectuează pe principiul contradictorialității” [7, art.10 (3)]. Așadar, principiul enunțat, reprezintă un pilon general al judecății și, în mod normal, ar fi evident să se aplice pe tot cursul fazei de judecată a procesului penal.

Investirea cu putere juridică a principiului contradictorialității în faza de judecare a procesului penal, are menirea de a evita periclitarea adevărului și egalitatea în drepturi. Codul de Procedură Penală a RM în vigoare a schimbat radical „iluziile” și „stereotipurile” cu privire la rolul principiului contradictorialității în procesul penal. În conținutul art. 24 se remarcă că „părțile participante la judecarea cauzei au drepturi egale, fiind investite de legea procesuală cu posibilități egale pentru susținerea pozițiilor lor. Instanța de judecată pune la baza sentinței numai acele probe la cercetarea cărora părțile au avut acces în egală măsură” [8, art.24 (3)].

Principiul contradictorialității reprezintă un concept directoriu în contextul contemporan al ordinii de drept. Acesta are menirea să fundamenteze în sistemul juridic autohton o unitate și omogenitate între toți participanții la judecarea cauzei. Principiul dat a fost instituit și implementat pentru crearea unui echilibru statornic, unei coerențe corespunzătoare situației reale și oferindu-i capacitatea de a dezvolta și implimenta o forță nouă – asociativă.

Este important de menționat, că în cadrul fazei de judecare a cauzei fie-

care parte își are poziția și părerea sa, prezentând argumente pro și contra. În acest sens, judecătorii au obligația de-a respecta normele juridice, ceea ce constituie o garanție importantă pentru părți. Astfel, oferindu-le tuturor dreptul la exprimare și dreptul de a prezenta dovezi, într-o manieră armonioasă și prestabilită din timp, adică până la începerea procedurii propriu-zise.

Destinatarii prescripțiilor juridice (procurori, judecători) au obligația de a stabili veridicitatea faptei și pronunțării unei soluții corecte în vederea neadmiterii încălcării drepturilor și libertăților cetățenilor și comiterii erorii judiciare.

Principiul analizat, în virtutea conținutului său, obligă purtătorii puterii judecătorești de a se supune legii și tuturor actelor normative, de a se conforma normelor menționate în textul acestora și de a nu admite acționarea în extrimitate sau în afara lor. Așadar, organele de ocrotire a normelor de drept trebuie să stabilească exact nu numai litera legii, ci și spiritul legii, scopul acesteia, ce anume se urmărește prin dispozițiile lor.

Esența principiului abordat este interpretată în literatura de specialitate într-un mod specific și anume, cel de a susține participanții la proces și de a contribui nemijlocit la satisfacerea cerințelor acestora, prin participarea colectivă la înfăptuirea justiției și apărarea drepturilor lor. Călauza principiului constă în tratarea persoanelor la un mod egal, fără careva deosebiri discriminatorii după diverse criterii.

Apariția și misiunea principiului contradictorialității în cadrul procesului penal garantează stabilirea adevărului și respectarea legii în toate etapele și cauzele supuse judecății. În vederea pronunțării unei decizii mai obiective, principiul cheie al studiului dat are menirea de a elimina orice influență sau ingerință asupra actului de justiție, pronunțându-se o hotărâre legală și întemeiată pe baza problemelor ce au fost prezentate în cursul judecății. Axându-se pe prioritățile unui stat de drept, în scopul existenței unei justiții imparțiale și obiective, legiuitorul a instituit principiul dat, pentru a oferi posibilitatea părților de a înlătura orice suspiciune privitoare la hotărârea pronunțată de instanța de judecată.

În prezent, ținând cont de faptul că

cețenii RM depun mai multe cereri la CEDO decât cetățenii statelor membre ale Uniunii Europene, Înalta Curte de la Strasbourg efectuează o monitorizare mult mai amplă activității organelor jurisprudențiale de la Chișinău. Orice persoană trebuie prezumată nevinovată până la proba contrarie, aceasta din urmă având dreptul la apărare, dreptul de-a fi informată de învinuirea care i se înaintează, precum și dreptul de a dispune de martori și interpreți. Autorul, R. K. Joulin susține teza că organele abilitate de înfăptuire a ordinii de drept, „trebuie să asigure independența și imparțialitatea membrilor săi, ..., cerință care trebuie să caracterizeze întotdeauna activitatea jurisdicțională” [9, p.765].

În vederea asigurării unui proces echilibrat, statul moldav a aderat la cele mai prestigioase tratate internaționale în domeniul protecției drepturilor omului. Preeminența internațională are menirea de a ajusta legislația națională cu scopul de a permite fiecărui cetățean dreptul la un proces echitabil, precum și efectuarea unei etape a dezbaterilor judiciare în faza de judecată. În repertoriul jurisprudenței CEDO se precizează că fiecare stat de drept trebuie să permită fiecărei persoane accesul liber la justiție, în așa mod, ca persoana respectivă să-și poată apăra dreptatea/interesele sale, prin prezentarea tuturor dovezilor contrare ce demonstrează activitatea sa legală.

O cerință precece care poate asigura o dezbatere în contradictoriu, o reprezintă teza existenței unei imparțialități independente între membrii procesului penal. Instanțele europene, reiterează că, organele de drept sunt abilitate să examineze cauza, atât din punct de vedere a aspectelor conținutului de „facto”, cât și a celui de drept.

Autorii, F. Sudre și C. Picheral, sunt de părere „că atunci când organele de control europene utilizează noțiunea de plină jurisdicție, pare că acestea verifică nu numai puterea pe care o are un judecător cu privire la soluția care urmează a fi dată, ci și puterea de investigare a acestuia, anume posibilitatea deschisă de lege spre a cunoaște afacerea dedusă judecății sub toate aspectele de drept și de fact” [10, p.201].

Eficacitatea și credibilitatea unui proces contradictoriu constă în



existența unui echilibru vădit legal între celeritate și efectuarea unei judecăți complete și obiective. Deoarece, principiul contradictorialității, „mai presupune și posibilitatea oricăreia dintre părți de a-și exprima punctele de vedere proprii și față de orice chestiune adusă în discuție, din oficiu, de către instanța de judecată” [11, p.22].

Este important de menționat că, pentru existența unui proces contradictoriu, sunt necesare de-a exista independența și încrederea în judecători și instituțiile în care se realizează actul de justiție. Însă, cu regret, acest proces în unele cazuri nu-și poate realiza scopul său. Una dintre cauzele esențiale, la etapa actuală, care știrbesc profund imaginea și esența justiției, o reprezintă factorul politic și economic. „*Per a contrarium*”, din cauza aplicării mai dese a unei asemenea influențe exterioare prin diverse metode, scopul și rolul instanțelor judecătorești în ansamblul puterilor statului este mai redus.

În cazul respectării principiului contradictorialității, are loc aplicarea unei reprezentări democratice în cadrul plenului ședințelor de judecată, deoarece aceste probe contrarii prezentate, reprezintă o sursă de inspirație și un temei legal instanței, de a pronunța o hotărâre coerentă, adecvată și ajustată la standardele naționale în vigoare. Această măsură mai urmărește și scopul de a înlătura factorul coruptibil în procesul decizional al unei cauze juridice. Combinarea acestei metode de prezentare a dovezilor trebuie să fie una expresă și strictă reglementată de lege.

Principiul contradictorialității s-a călăuzit în practica actuală după anumite repere *forte*, precum ar fi apropierea justiției de justițiabili, căutarea împăcării părților, precum și luarea unor decizii adecvate – diferite de interesele unor persoane sau membri ai unor confesiuni neclare/suspecte. Etapa contradictorialității în procesul penal are menirea de-a instaura un sistem juridic unitar și eficient.

În același timp, merită o înaltă apreciere participarea și antrenarea în procesul contradictoriu, a mai multor entități cu statut diferit, care vor avea menirea de a evita concentrarea puterii în mâinile unei singure persoane, ceea ce nu exclude un eventual abuz

în exercitarea dreptului la libera exprimare și la prezentarea dovezilor, atât în apărare, cât și în acuzare. Această acțiune are rolul de a realiza o conlucrare și o corespundere a reglementărilor legale cu interesele generale ale societății. Acest proces de contradictorialitate reprezintă un element important al mecanismului de interferență și echilibrare între partea acuzării și partea apărării.

Contradictorialitatea într-un proces penal, ilustrează în sine egalitatea în fața justiției și unitatea funcției jurisdicționale. În acest sens, autorul I. Guceac menționa că pe baza principiului contradictorialității „și exercită atribuțiile prevăzute de lege instanțele prin care se realizează puterea judecătorească, raporturile dintre aceste instanțe și cele care apar în raport cu alte organe ale statului, instituții și organizații nestatale, precum și cu cetățenii” [12, p.422].

Un rol semnificativ al principiului dat, în faza de judecată o constituie și faptul că acesta are rolul de mentor în calitatea și obiectivitatea hotărârii adoptate. Acesta are menirea să inspire încredere părților în activitatea instanțelor și să sporească astfel prestigiul justiției.

Potrivit principiului în discuție, într-o țară democratică este prioritar să existe o funcționare optimă și decentă între structurile statale. Structurile respective, având obligativitatea să realizeze un „*document*” de justiție productiv, care să corespundă prevederilor și standardelor normative în vigoare.

Principiul contradictorialității în procesul penal este privit ca un ideal contemporan, ce are rolul de mediator al respectării supremației legii, egalitatea în fața justiției și guvernarea în activitatea instituțiilor de drept.

Instituția autorității judiciare este una etatică, care include în sine membrii dintr-o categorie profesională unică și totodată distinctă în raport cu alte categorii profesionale. Deoarece, după cum cunoaștem deja, că „activitatea judiciară se deosebește de atribuțiile și actele celorlalte autorități publice, iar administrarea ei reprezintă unul dintre atributele esențiale ale puterii suverane” [13, p.69-70]. Ceea ce îi determină pe aceștia să desfășoare orice acțiune procedurală, inclusiv procesul contradictoriu, în strictă conformitate

cu legea, să reflecte condițiile ei și să le înfăptuiască prin acțiuni și pârghii legale.

Desigur, nu putem trece cu vederea fără a menționa un aspect destul de important la capitolul respectării dreptului contradictorialității în procesul penal, și anume, că procurorul are atribuții substanțiale în vederea efectuării controlului asupra tuturor activităților de urmărire penală. În această ordine de idei, cercetătorul autohton, Al. Cocîrță, menționează că „mai coerentă și optimă se prezintă consolidarea autonomiei și independenței Procuraturii în cadrul autorităților judecătorești” [14, p.9]. Personalitatea sa, are misiunea de-a înlătura orice abatere ilegală care duce la restricționarea și încălcarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanelor. Generalizând activitatea „persoanei cu funcții de demnitate publică care exercită atribuțiile Procuraturii” [15, art.2], aș vrea să reiterez că sarcinile acestuia nu sunt încredințate „în propriul lor interes, ci în interesul supremației legii și al celor care caută și doresc înfăptuirea justiției” [16].

Baza juridică de înfăptuire a principiului contradictorialității în procesul penal o constituie mijloacele specifice ale dispozițiilor constituționale și a celorlalte legi în vigoare. Această idee fundamentală este formulată cu precădere de doctrină, care presupune o unitate a scopurilor în activitatea organelor jurisdicționale.

În final, reiterăm că, principiul contradictorialității în procesul penal este instituit cu scopul de a afla adevărul și identificarea relațiilor privind conflictul de drept penal cu soluționarea căreia a fost investită instanța de judecată.

Dispozițiile modificărilor care-și fac prezența în realitatea juridică contemporană și din transformările colosale ale structurilor sociale, rezultă că la originea și punctul de pornire a acestora se află o inechitate socială, adică își face prezența fenomenul de ineficiență a normelor juridice.

Menirea principiului contradictorialității în procesul penal, are scopul de a pune bazele unui nou sistem de norme juridice eficiente tuturor participanților, fiind capabile de a determina natura și esența conținutului dispozițiilor juridice în condițiile



contemporaneității. Indiferent de nucleul normelor juridice, incapacitatea instituției superioare și instituită cu dreptul de a pronunța o decizie corectă, poate afecta direct civilizația contemporană în momentul interpretării și aplicării acesteia. În acest sens, în procesul de realizare a dreptului intervine instituția contradictorie a procesului – ca o funcție jurisdicțională, care impune respectarea în procesul de activitate a organelor abilitate a unor niveluri de calitate strict determinate. În vederea obținerii unei soluții vădit legale și în corespundere cu standardele legislației naționale în vigoare este necesară existența unei justiții calitative și eficient funcționale atât sub aspect instituțional, cât și funcțional. În scopul eliminării unei dictaturi latente și a influenței din exterior, este recomandabil ca „actorii” justiției să se conducă de precizările bazei normativ-juridice și să ia în calcul modelele de reglementare juridică normativă a relațiilor sociale. Așadar, putem reitera că etapa contradictorie a procesului penal este instituită ca o regulă fundamentală și orientată spre asigurarea realizării scopului generic al justiției contemporane.

Referințe bibliografice

1. Eugeniu Speranția, *Principiile fundamentale de filozofie juridică*, Cluj-Napoca, 1936.
2. Ionescu Steluța *Justiție și jurisprudență în statul de drept*, București, Ed. Universul Juridic, 2008.
3. Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, din 4 noiembrie 1950 adoptată la Roma.
4. J. Callewaert, *Temoignages anonymes des droits de la défense*, Paris, Ed. RTDH, 1990.
5. Codul de procedură penală al RSSM adoptat la 24 martie 1961 (abrogat).
6. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice din 16.12.1966.
7. Legea nr. 514 din 06.07.1995 privind organizarea judecătorească // Monitorul Oficial nr. 15-17 din 22.01.2013.
8. Codul de procedură pen-

lă a Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003 // Monitorul Oficial nr. 104-110 din 07.06.2003.

9. R. Koeting Joulin, *La notionne européenne de tribunal independent et impartial au sens de l'article 6 par. 1 de la Convention Européenne de Sauvegarde des Droits de l'Homme*, Paris, Ed. RSC, 1990.

10. F. Sudre, C. Picheral, *Le diffusion du modeles europen du process equitables la documentasion francaise*, Paris, 2003.

11. Velescu A., *Contradictorialitatea – principiu fundamental al dreptului processual civil*, În: *Revista Română de Drept nr.7 din 1970*.

12. Guceac I., *Curs elementar de drept constituțional*, Vol. II, Chișinău, Ed. Reclama, 2001.

13. Rădulescu Andrei, *Puterea judecătorească*, București, Ed. Humanitas, 1990.

14. Cocîrță Al., *Reforma Procuraturii Republicii Moldova: obiective, activități, rezultate*, Chișinău, Ed. Cartier, 2013.

15. Legea nr.3 din 25.02.2016 cu privire la Procuratură // Monitorul Oficial nr. 69-77 din 25.03.2016, în vigoare din 01.08.2016.

16. Liniile Directoare asupra Rolului Procurorilor, adoptate la cel de-al VIII-lea Congres al Națiunilor Unite de prevenire a Criminalității și Tratatului Infractorilor, care a avut loc la Havana, Cuba la 27 august – 7 septembrie 1990.

INFORMAȚII UTILE:

Igor SOROCEANU,
student
al Academiei „Ștefan cel Mare” a
MAI al RM,
email: soroceanu94igor@gmail.com,
tel. 068578205.
Tudor OSOIANU,
avocat,
doctor în drept, conf. univ.
Igor TROFIMOV,
avocat,
doctor în drept, conf. univ.
Tudor OSOIANU,
lawyer,
docteur en droit,
professeur associé.
Igor TROFIMOV,
lawyer,
docteur en droit,

professeur associé.

Igor SOROCEANU,
étudiant
en Académie „Ștefan cel Mare”, du
Ministère
de l'Intérieur de la République
Moldova,
email: soroceanu94igor@gmail.com,
tel. 068578205



CZU 342.728

ЗАЩИТА ПРАВА СОЗДАВАТЬ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЕ СОЮЗЫ И ВСТУПАТЬ В НИХ

Б. СОСНА,

доктор права, и.о. профессора Европейского университета Молдовы, ведущий научный сотрудник
ИЮПИ АНМ, sosnaboris@mail.ru

АННОТАЦИЯ

Право работников создавать профессиональные союзы и вступать в них установлено ст. 42 Конституции РМ, принятой 29 июля 1994 года, согласно которой любой работник вправе создавать профессиональные союзы и вступать в них для защиты своих интересов.

Профессиональные союзы создаются и осуществляют свою деятельность согласно своим уставам и в соответствии с законом. Они содействуют защите профессиональных, экономических и социальных интересов работников.[1]

Ключевые слова: профессиональные союзы, первичная профсоюзная организация, член профессионального союза, профсоюзный орган, профсоюзный организатор, устав профсоюза.

PROTECTION OF THE RIGHT TO FORM AND JOIN TRADE UNIONS

B. SOSNA,

Doctor of Law, Acting. Professor of the European University of Moldova, Leading Researcher of the IUPI of the ASM, sosnaboris@mail.ru

SUMMARY

The right of workers to form and join trade unions is established art. 42 of the Constitution of the Republic of Moldova, adopted on July 29, 1994, according to which any worker has the right to form and join trade unions to protect his interests.

Trade unions are established and carry out their activities according to their statutes and in accordance with the law. They help protect the professional, economic and social interests of workers.

Keywords: trade unions, primary trade union organization, member of the trade union, trade union body, trade union organizer, trade union statute.

Изложение основного материала. Право работников на объединение в профессиональные союзы и членство в них установлено пунктом h) ст. 5 и пунктом i) части (1) ст. 9 Трудового кодекса Республики Молдова (далее – ТК РМ) № 154-XV от 28.03.2003 года, согласно которому работник имеет право на свободное объединение в профессиональные союзы, в том числе создание профсоюзных организаций и вступление в них для защиты своих трудовых прав, свобод и законных интересов. [2]

Порядок создания, регистрации и деятельности профессиональных союзов установлен не только ТК РМ, но и законом РМ «О профессиональных союзах» № 1129-XIV от 07.07.2000 года. [3]

Согласно ст. 1 закона РМ «О профессиональных союзах» в настоящем законе следующие основные

понятия используются в значении:

профессиональные союзы - общественные организации, объединяющие на принципе добровольности физических лиц, связанных общими интересами, в том числе по роду их деятельности, и создаваемые для защиты коллективных и индивидуальных профессиональных, экономических, трудовых и социальных прав и интересов своих членов;

первичная профсоюзная организация - добровольное объединение членов профсоюза на основе общих интересов, работающих, как правило, на одном предприятии, в одном учреждении, одной организации независимо от организационно-правовой формы и вида собственности, ведомственной или отраслевой принадлежности;

член профессионального союза - лицо (работник, безработный, пенсионер, студент и др.), состоящее на

учете в первичной профсоюзной организации;

профсоюзный орган - руководящий орган, созданный в соответствии с положением о первичной профсоюзной организации или о территориальном отраслевом или межотраслевом профсоюзном центре либо в соответствии с уставом национально-отраслевого или национально-межотраслевого профсоюзного центра;

профсоюзный организатор - руководитель первичной профсоюзной организации, наделенный такими полномочиями в соответствии с уставом национально-отраслевого профсоюзного центра или с положением, утвержденным этим центром;

территориальный отраслевой профсоюзный центр - добровольное объединение первичных профсоюзных организаций одной отрасли, действующее, как правило,



на территории района, автономного территориального образования, муниципия, города;

территориальный межотраслевой профсоюзный центр - добровольное объединение территориальных отраслевых профсоюзных центров, действующее, как правило, на территории района, автономного территориального образования, муниципия, города. К территориальному межотраслевому профсоюзному центру могут присоединяться первичные профсоюзные организации, не имеющие территориальных структур;

национально-отраслевой профсоюзный центр - добровольное объединение профсоюзов работников, как правило, одной отрасли;

национально-межотраслевой профсоюзный центр - добровольное объединение национально-отраслевых профсоюзных центров.

Создание профессиональных союзов регулируется ст. 8 закона РМ «О профессиональных союзах». Согласно частям (1) – (3) ст. 8 этого закона основу профсоюзов составляет первичная профсоюзная организация.

Первичная профсоюзная организация создается по инициативе группы лиц, выступающих в качестве учредителей, в количестве не менее трех. Решение о создании первичной профсоюзной организации принимается учредительным собранием.

Профсоюз создается добровольно, на основе общих интересов (профессии, отрасли и др.) и действует, как правило, на предприятии, в учреждении, организации (в дальнейшем - предприятие) независимо от организационно-правовой формы и вида собственности, ведомственной или отраслевой принадлежности. Работодатель (администрация) не вправе препятствовать объединению физических лиц в профсоюз.

Порядок создания профсоюза, его организационная структура и деятельность регламентируются уставом профсоюза (часть (6) ст. 8 закона РМ «О профессиональных союзах»).

Согласно части (1) ст. 9 закона РМ «О профессиональных союзах» профсоюз вправе самостоятельно

разрабатывать и утверждать свой устав и административные регламенты, определять свою структуру, выбирать своих представителей, формировать свой аппарат и организовывать свою деятельность, определять программу действий.

Согласно части (3) ст. 9 этого закона устав профсоюза должен содержать, в частности:

a) наименование и местонахождение профсоюза;

b) цели и задачи профсоюза, методы и формы их реализации;

c) порядок вступления в члены профсоюза и прекращения членства;

d) права и обязанности членов профсоюза;

e) размер членских взносов и порядок их уплаты;

f) наименование руководящих органов, порядок их избрания и отзыва, обязанности, срок полномочий;

g) условия правомочия собраний, конференций, съездов для принятия устава, внесения в него изменений и принятия других решений;

h) организационную структуру, порядок объединения, присоединения, разделения или роспуска профсоюза, а также распределения, передачи или ликвидации его имущества;

i) порядок объединения в профсоюзные центры в форме федерации, конфедерации.

Порядок регистрации профсоюзов установлен ст. 10 закона РМ «О профессиональных союзах».

Право профсоюза как юридического лица на национально-отраслевом и национально-межотраслевом уровне возникает с момента его регистрации Министерством юстиции.

Для регистрации представляются следующие документы:

a) заявление, подписанное руководителем профсоюзного органа;

b) копия устава в двух экземплярах;

c) решение собрания (конференции, съезда) о создании профсоюза.

Министерство юстиции обязано в течение месяца со дня представления документов, указанных в части (2) ст.10, принять решение о регистрации профсоюза и выдаче сви-

детельства о государственной регистрации либо отказе в регистрации с обоснованием такого решения.

Согласно части (5) ст. 10 закона РМ «О профессиональных союзах» первичная профсоюзная организация, территориальные отраслевой и межотраслевой профсоюзные центры приобретают права и обязанности юридического лица в соответствии с уставами зарегистрированных национально-отраслевых или национально-межотраслевых профсоюзных центров.

Профессиональные союзы участвуют в регулировании трудовых отношений.

Так, согласно ст. 1 ТК РМ профессиональные союзы являются представителями работников предприятий.

Профессиональные союзы наделены правом участвовать в правотворческой деятельности.

Согласно ст. 4 ТК РМ трудовые отношения и иные непосредственно связанные с ними отношения регулируются Конституцией Республики Молдова, настоящим кодексом, другими законами, иными нормативными актами, содержащими нормы трудового права:

a) постановлениями Парламента;

b) указами Президента Республики Молдова;

c) постановлениями и распоряжениями Правительства;

d) актами о труде, изданными Министерством труда, социальной защиты и семьи, другими центральными отраслевыми органами публичного управления в пределах делегированных им Правительством полномочий;

e) актами органов местного публичного управления;

f) нормативными актами на уровне предприятия;

g) коллективными трудовыми договорами и коллективными соглашениями; а также

h) международными договорами, соглашениями, конвенциями и иными международными актами, одной из сторон которых является Республика Молдова.

Наиболее важным нормативным актом на уровне предприятия являются Правила внутреннего распо-



рядка, которые принимаются в порядке, установленном частью (1) ст. 198 ТК РМ, согласно которой Правила внутреннего распорядка предприятия – правовой акт, составленный на каждом предприятии после консультаций с представителями работников и утверждаемый приказом (распоряжением, решением, постановлением) работодателя.

Важнейшим нормативным актом, регулирующим отношения, возникающие между работодателем и работником, является коллективный трудовой договор.

Легальное определение понятия «коллективный трудовой договор» содержится в части (1) ст. 30 ТК РМ, согласно которой коллективный трудовой договор – правовой акт, регулирующий трудовые и иные социальные отношения на предприятии, заключенный в письменной форме между работниками и работодателем в лице их представителей.

Представители работников указаны в ст. 1 ТК РМ.

Согласно части (2) ст. 31 ТК РМ в коллективный трудовой договор могут быть включены взаимные обязательства работников и работодателя по следующим вопросам:

- a) формы, системы и размеры оплаты труда;
- b) выплата пособий, компенсаций;
- c) механизм регулирования оплаты труда с учетом уровня инфляции и достижения экономических показателей, предусмотренных коллективным трудовым договором;
- d) рабочее время и время отдыха, а также вопросы, касающиеся порядка предоставления и продолжительности отпусков;
- e) улучшение условий и охраны здоровья и безопасности труда работников, в том числе женщин, молодежи и лиц с ограниченными возможностями;
- f) соблюдение интересов работников при приватизации предприятия и жилищного фонда, находящегося на его балансе;
- g) экологическая безопасность и охрана здоровья и безопасности труда, а также безопасность производства;
- h) гарантии и льготы работни-

кам, совмещающим работу с обучением;

i) восстановление здоровья, отдыха работников и членов их семей;

j) контроль за выполнением положений коллективного трудового договора, процедура его изменения и дополнения;

k) обеспечение нормальных условий для деятельности представителей работников;

l) ответственность сторон;

m) отказ от забастовок при выполнении соответствующих условий коллективного трудового договора; а также

n) по другим вопросам, определенным сторонами.

Разработка проекта коллективного трудового договора и его заключение осуществляется в порядке, установленном ст. 32 ТК РМ.

Согласно части (1) ст. 43 ТК РМ представители сторон, уклоняющиеся от участия в коллективных переговорах по заключению, изменению и дополнению коллективного трудового договора или коллективного соглашения либо отказывающиеся от подписания согласованного коллективного трудового договора или коллективного соглашения, несут ответственность, предусмотренную действующим законодательством.

Данная норма является отсылочной. Административная ответственность за нарушение ст. 26-28 и 32 ТК РМ установлена ст. 59 и 60 Кодекса Республики Молдова о правонарушениях (далее – КоП РМ) № 218-XVI от 24.10.2008 года. [4]

Согласно ст. 59 КоП РМ уклонение представителей сторон от переговоров по заключению коллективного трудового договора, внесению в него изменений или дополнений или нарушение срока ведения переговоров, необеспечение деятельности комиссии для заключения в срок коллективного трудового договора влекут наложение штрафа в размере от 12 до 18 условных единиц.

Согласно ст. 60 КоП РМ необоснованный отказ работодателя от заключения коллективного трудового договора влечет наложение штрафа в размере от 24 до 30 условных единиц.

Трудовые отношения и связанные с ними социально-экономические

отношения регулируются также коллективным соглашением.

Согласно части (1) ст. 35 ТК РМ коллективное соглашение – правовой акт, устанавливающий общие принципы регулирования трудовых отношений и связанных с ними социально-экономических отношений, заключаемый уполномоченными представителями работников и работодателей на национальном, территориальном и отраслевом уровнях в пределах их компетенции.

Согласно части (2) ст. 35 ТК РМ в коллективное соглашение могут быть включены положения, касающиеся:

- a) оплаты труда;
- b) условий и охраны здоровья и безопасности труда;
- c) режима труда и отдыха;
- d) развития социального партнерства;
- e) иных вопросов, определенных сторонами.

Социальное партнерство регулируется ст. 15-19 ТК РМ,

Согласно ст. 15 ТК РМ социальное партнерство – система взаимоотношений между работниками (представителями работников), работодателями (представителями работодателей) и соответствующими органами публичной власти в процессе определения и реализации социальных и экономических прав и интересов сторон.

Согласно части (2) ст. 16 ТК РМ сторонами социального партнерства на национальном, отраслевом и территориальном уровнях являются профессиональные союзы, патронаты и соответствующие органы публичной власти в лице их представителей, уполномоченных в установленном порядке.

Порядок разработки проекта коллективного соглашения и его заключения установлен ст. 37 ТК РМ, согласно которой проект коллективного соглашения разрабатывается в процессе коллективных переговоров.

Ведение переговоров, заключение и изменение условий коллективного соглашения соответствующего уровня, требующих вложения бюджетных средств, осуществляются сторонами, как правило, до раз-



работки проекта соответствующего бюджета на финансовый год, относящийся к сроку действия коллективного соглашения.

Порядок и сроки разработки проекта коллективного соглашения и его заключения устанавливаются органом социального партнерства соответствующего уровня.

Неразрешенные разногласия являются предметом дальнейших коллективных переговоров или разрешаются в соответствии с настоящим кодексом и иными нормативными актами.

Коллективное соглашение подписывается представителями сторон.

Действие коллективных соглашений определяется частями (1) – (7) ст. 38 ТК РМ, в соответствии с которыми коллективное соглашение, заключенное на национальном уровне (генеральное соглашение), вступает в силу со дня его опубликования в Официальном мониторе Республики Молдова.

Коллективные соглашения отраслевого и территориального уровней вступают в силу со дня подписания их сторонами либо со дня, установленного соглашением. Один экземпляр коллективного соглашения отраслевого или территориального уровня в течение семи календарных дней со дня заключения направляется одной из подписавших его сторон в Министерство труда, социальной защиты и семьи.

Срок действия коллективного соглашения устанавливается сторонами и не может быть менее одного года.

В случае, когда на работников одновременно распространяется действие нескольких коллективных соглашений, приоритет имеют наиболее благоприятные для них условия этих соглашений.

Действие коллективного соглашения распространяется на работников и работодателей, уполномочивших своих представителей на участие в коллективных переговорах, разработку и заключение коллективного соглашения от их имени, на соответствующие органы публичной власти в пределах взятых ими обязательств, а также на работников и работодателей, при-

соединившихся к соглашению после его заключения.

Действие коллективного соглашения распространяется на всех работодателей, являющихся членами патроната, заключившего соглашение. Прекращение членства в патронате не освобождает работодателя от выполнения условий соглашения, заключенного в период его членства в патронате. Работодатель, вступивший в патронат в период действия коллективного соглашения, обязан выполнять положения данного соглашения.

Порядок опубликования коллективных соглашений, заключенных на отраслевом и территориальном уровнях, а также изменений и дополнений к ним устанавливается сторонами.

Статья 87 ТК РМ запрещает увольнение работников по инициативе работодателя по определенным основаниям без согласия профсоюзного органа.

Согласно части (1) ст. 87 ТК РМ увольнение работников – членов профсоюза в случаях, предусмотренных пунктами с), е) и г) части (1) ст. 86, допускается только с предварительного письменного согласия профсоюзного органа (профсоюзного организатора) предприятия. В остальных случаях увольнение допускается после предварительной консультации с профсоюзным органом (профсоюзным организатором) предприятия.

Предложение. По нашему мнению, части (1) ст. 87 ТК РМ следует изменить, предусмотрев, что предварительное согласие профсоюзного органа требуется и при увольнении по пунктам h), i), j), k), l), m), n), o), p), r) части (1) ст. 86 ТК РМ.

Часть (1) ст. 87 ТК РМ следует также дополнить Примечанием, согласно которому решение о даче предварительного согласия на увольнение должно быть принято не менее чем 2/3 членов профсоюзного органа, избранного в установленном законом порядке. Работники, предварительное согласие на увольнение которых просит дать работодатель, должны быть вызваны на заседание профсоюзного органа, рассматривающего обра-

ние работодателя о даче предварительного согласия на увольнение.

Работники, избранные в профсоюзный орган и не освобожденные от основной работы, пользуются дополнительной гарантией, установленной частью (2) ст. 87 ТК РМ, согласно которой увольнение лица, избранного в профсоюзный орган и не освобожденного от основной работы, допускается с соблюдением общего порядка и только с предварительного согласия профсоюзного органа, членом которого является данное лицо.

Согласно части (3) ст. 87 ТК РМ руководители первичной профсоюзной организации (профсоюзные организаторы), не освобожденные от основной работы, не могут быть уволены без предварительного согласия вышестоящего профсоюзного органа. Согласно части (4) ст. 87 ТК РМ профсоюзные органы (профсоюзные организаторы), указанные в частях (1)–(3), обязаны сообщить работодателю в течение 10 рабочих дней со дня его обращения свое аргументированное в письменной форме согласие или несогласие (консультативное мнение) с увольнением работника. В случае неполучения работодателем ответа в указанный срок согласие (консультативное мнение) соответствующего органа подразумевается.

Согласно части (2) ст. 89 ТК РМ (в редакции закона РМ № 205 от 20.11.2015 года) при рассмотрении индивидуального трудового спора судебной инстанцией работодатель обязан доказать законность и привести основания перевода или освобождения работника. В случае обжалования работником–членом профсоюза приказа об увольнении судебная инстанция затребует согласие (консультативное мнение) профсоюзного органа (профсоюзного организатора) относительно увольнения данного работника. [5]

Действующая до вступления в силу закона РМ № 205 от 20.11.2015 года часть (2) ст. 89 ТК РМ предусматривала, что увольнение члена профсоюза без согласия профсоюзного органа, когда получение такого согласия работодателем является обязательным согласно ст. 87 ТК



РМ, влечёт обязанность судебной инстанции своим решением восстановить работника на работе.

Вывод. По нашему мнению, часть (2) ст. 89 ТК РМ следует изменить, восстановив старую редакцию части (2) ст. 89 ТК РМ, т.к. нарушение запрета, установленного ст. 87 ТК РМ, должно являться основанием для восстановления работника на работе. Нарушение установленного ст. 87 ТК РМ запрещения должно влечь санкции за нарушение. В противном случае запрещение не имеет смысла, т.к. главным признаком любой правовой нормы является санкция за нарушение предписаний правовой нормы.

Контроль за соблюдением трудового законодательства осуществляется не только органами государства, указанными в ст. 371 ТК РМ, но и профсоюзными органами.

Статья 386 ТК РМ определяет права профсоюзных органов при осуществлении контроля за соблюдением трудового законодательства.

Согласно части (1) ст. 386 ТК РМ профсоюзные органы вправе осуществлять контроль за соблюдением работодателями и их представителями трудового законодательства и других нормативных актов, содержащих нормы трудового права, на всех предприятиях независимо от их ведомственной подчиненности или отраслевой принадлежности.

Согласно части (2) ст. 386 ТК РМ в целях осуществления контроля за соблюдением трудового законодательства и других нормативных актов, содержащих нормы трудового права, профессиональные союзы или, по обстоятельствам, их представители вправе:

а) создавать собственные инспекции труда, назначать уполномоченных по охране здоровья и безопасности труда, осуществляющих свою деятельность на основе соответствующих положений, утвержденных национально-отраслевым и национально-межотраслевым профсоюзными органами;

б) осуществлять контроль за соблюдением законодательных и иных нормативных актов, касающихся рабочего времени и времени отдыха, оплаты труда, охраны здоровья и безопасности труда и других усло-

вий труда, а также за выполнением коллективных трудовых договоров и коллективных соглашений;

с) беспрепятственно посещать и обследовать предприятия и их подразделения, на которых работают члены профсоюза, для определения соответствия условий труда нормам охраны здоровья и безопасности труда и представлять работодателю обязательные для исполнения предложения по устранению выявленных недостатков с указанием возможных путей их устранения;

д) самостоятельно проводить экспертизу условий труда и обеспечения безопасности на рабочих местах;

е) запрашивать и получать от работодателей сведения и правовые акты, принятые на уровне предприятия, необходимые для проведения контроля;

ф) принимать участие в составе комиссий в расследовании несчастных случаев на производстве и случаев профессиональных заболеваний и получать от работодателей информацию о состоянии охраны здоровья и безопасности труда, в том числе об имевших место несчастных случаях на производстве и профессиональных заболеваниях;

г) защищать права и интересы членов профсоюза по вопросам, касающимся охраны здоровья и безопасности труда, предоставления льгот, компенсаций, других социальных гарантий в связи с воздействием на работников вредных производственных и экологических факторов;

h) участвовать в качестве независимых экспертов в составе комиссий по приемке в эксплуатацию производственных объектов и оборудования;

и) обжаловать в установленном порядке нормативные акты, ущемляющие трудовые, профессиональные, экономические и социальные права работников, предусмотренные действующим законодательством.

Вывод. Следует отметить, что профсоюзные органы с большим опозданием использовали свое право создавать собственные инспекции труда.

Установленное пунктом и) части (2) ст. 386 ТК РМ право профсоюз-

ных органов обжаловать в установленном порядке нормативные акты, ущемляющие трудовые, профессиональные, экономические и социальные права работников, предусмотренные действующим законодательством, ещё ни разу не было ими использовано.

В частности, Правительством РМ было принято постановление от 26.04.2004 года «Об утверждении Порядка исчисления средней заработной платы», подпункт 2) пункта 14 которого противоречит пункту а) части (1) ст. 186 ТК РМ.

Согласно подпункту 2) пункта 14 Порядка исчисления средней заработной платы для выплаты выходного пособия, выраженного в средних недельных заработных платах, - путем умножения средней заработной платы за один календарный день на 7 дней или средне-часовой заработной платы на 40 часов (35 часов, 30 часов - в случае сокращенной продолжительности рабочего времени) и на количество полных лет, отработанных на данном предприятии с даты последнего поступления на работу.

В случае установления выходного пособия в средних месячных заработных платах, а также для установления средней месячной заработной платы, сохраняемой на период трудоустройства, и в остальных случаях ее сохранения, перечисленных в подпункте 1 пункта 6 настоящего порядка исчисления, указанные суммы определяются путем умножения средней заработной платы за один календарный день на 29,4 дня или среднечасовой заработной платы на 169 часов (148 часов, 126,8 часа - в случае сокращенной продолжительности рабочего времени). [6]

Согласно пункту а) части (1) ст. 186 ТК РМ работникам, уволенным с предприятия в связи с его ликвидацией или прекращением деятельности работодателя - физического лица (пункт б) части (1) ст. 86) либо сокращением численности или штата работников (пункт с) части (1) ст. 86), гарантируется выплата за первый месяц выходного пособия в размере суммированного среднего размера одной недельной заработной платы за каждый полный год,



проработанный на данном предприятии, но не более шести средних месячных заработных плат и не менее одной средней месячной заработной платы. Если предприятие является правопреемником ранее реорганизованного предприятия и индивидуальный трудовой договор с данными работниками ранее не был прекращен (ст. 81), учитываются все годы работы

Согласно части (2) ст. 12 Гражданского процессуального кодекса Республики Молдова (далее – ГПК РМ) № 225-XV от 30.05.2003 года если при рассмотрении гражданских дел установлено, что закон или другой нормативный акт противоречит закону или другому нормативному акту, имеющему большую юридическую силу, судебная инстанция применяет нормы закона или другого нормативного акта, имеющего большую юридическую силу. [7]

Однако ни один профсоюзный орган не обжаловал явно незаконный подпункт 2) пункта 14 Порядка исчисления средней заработной платы в соответствии с законом «Об административном суде» № 793-XIV от 10.02.2000 года. [8]

При Президенте Воронине В.Н. был принят закон РМ № 8-XVI от 09.02.2006 года, которым ст. 82 ТК РМ была дополнена пунктом i), обязывающим работодателей прекращать индивидуальные трудовые договоры с работниками, имеющими право на пенсию по возрасту или за выслугу лет.

Данный закон, противоречащий ст. 5, 9, 10 ТК РМ, части (2) ст. 16 Конституции РМ, Конвенциям Международной организации труда № 111 «О дискриминации в области труда и занятий» и № 158 «О прекращении трудовых отношений по инициативе предпринимателя», действовал со 2 июня по 27 июля 2006 года до его отмены Парламентом РМ. [9]

Парламент РМ законом № 91 от 26.04.2012 года дополнил часть (1) ст. 301 ТК РМ пунктом с), позволяющим работодателю увольнять педагогических работников, которым назначена пенсия по возрасту. [10]

Никакой реакции на этот незаконный, противоречащий Консти-

туции РМ и международным актам о защите прав человека со стороны наших профсоюзных органов не последовало.

И совсем недавно Парламент РМ принял закон № 188 от 21.09.2017 года, которым часть (1) ст. 86 ТК РМ была дополнена пунктом u¹), позволяющим работодателям увольнять работников, имеющих статус пенсионера по возрасту. [11]

Наши профсоюзные органы не предприняли меры к отмене данного противоречащего Конституции РМ закона.

Согласно части (3) ст. 386 ТК РМ при проведении контроля за соблюдением трудового законодательства и других нормативных актов, содержащих нормы трудового права, профессиональные союзы могут осуществлять и другие права, предусмотренные действующим законодательством.

Согласно части (4) ст. 386 ТК РМ при обнаружении на предприятиях несоблюдения требований охраны здоровья и безопасности труда, сокращения несчастных случаев на производстве и профессиональных заболеваний или необъективного расследования таких фактов профессиональные союзы вправе потребовать от руководителей этих предприятий, компетентных органов публичной власти принятия срочных мер, в том числе прерывания работ и приостановления действия решений работодателя, противоречащих законодательству об охране здоровья и безопасности труда, привлечения виновных лиц к ответственности в соответствии с действующим законодательством, коллективными соглашениями и коллективными трудовыми договорами.

Согласно части (4¹) ст. 386 ТК РМ при обнаружении на предприятиях случаев дискриминации по признаку пола и способствующих им условий профсоюзные органы направляют руководителям этих предприятий, компетентным органам публичной власти конкретные рекомендации по исключению таких случаев.

Дискриминация в сфере трудовых отношений, в том числе по признаку пола запрещена не только ст. 8 ТК РМ, но и ст. 7 закона РМ «Об

обеспечении равенства» № 121 от 25.05.2012 года. [12]

Нарушение равенства в сфере труда влечёт применение административной ответственности, установленной частью (1) ст. 54² КоП РМ, согласно которой любое различие, исключение, ограничение или предпочтение по признакам расы, национальности, этнического происхождения, языка, религии или убеждений, пола, возраста, сексуальной ориентации, ограниченных возможностей, взглядов, политической принадлежности, а также на основе любого другого признака, следствием которого являются ограничение или подрыв равных возможностей или отношения при найме на работу или увольнении, в непосредственной трудовой деятельности и профессиональной подготовке, совершенное путем:

a) размещения объявлений о найме на работу с указанием условий и критериев, препятствующих или благоприятствующих определенным лицам;

b) необоснованного отказа лицу в найме на работу;

c) необоснованного отказа в допуске лиц к курсам повышения профессиональной квалификации;

d) дифференцированной оплаты за работу одного вида и/или объема;

e) дифференцированного и необоснованного распределения трудовых заданий, вытекающего из предоставления некоторым лицам менее благоприятного статуса, влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 60 до 84 условных единиц, на должностных лиц в размере от 120 до 210 условных единиц и на юридических лиц в размере от 210 до 270 условных единиц.

Согласно частям (1) – (3) ст. 423⁵ КоП РМ правонарушения, предусмотренные статьями 54², 65¹, 71¹ и 71² и 260, устанавливаются Советом по предупреждению и ликвидации дискриминации и обеспечению равенства.

Констатировать правонарушения и составлять протоколы в коллегиальном порядке вправе члены Совета по предупреждению и ликвидации дискриминации и обеспечению равенства.



Протоколы о правонарушениях передаются для рассмотрения по существу в компетентную судебную инстанцию.

Предложение. Полагаем, что ст. 386 КоП РМ следует дополнить частью (4²), согласно которой профсоюзные органы обязаны уведомлять о случаях дискриминации также Совет по предупреждению и ликвидации дискриминации и обеспечению равенства.

Согласно части (5) ст. 386 ТК РМ работодатели обязаны рассматривать требования профессиональных союзов в течение семи рабочих дней со дня их предъявления (регистрации) и информировать в письменной форме профсоюзный орган о результатах рассмотрения и мерах, принятых для устранения выявленных нарушений.

Лица, а точнее работники, избранные в профсоюзные органы и не освобожденные от основной работы, имеют право на гарантии, установленные частями (1)-(4) ст. 387 ТК РМ, в соответствии с которыми лица, избранные в состав профсоюзных органов всех уровней и не освобожденные от основной работы, не могут быть подвергнуты дисциплинарным взысканиям и/или переведены на другую работу без предварительного письменного согласия органа, членами которого они являются.

Руководители первичных профсоюзных организаций, не освобожденные от основной работы, не могут быть подвергнуты дисциплинарным взысканиям без предварительного письменного согласия вышестоящего профсоюзного органа.

Участники профсоюзных собраний, семинаров, конференций, съездов, созванных профессиональными союзами, работники, проходящие курс профсоюзного обучения, на время участия (обучения) в них освобождаются от основной работы с сохранением средней заработной платы.

Членам выборных профсоюзных органов, не освобожденным от основной работы, предоставляется свободное время в пределах рабочего времени для осуществления своих профсоюзных прав и обязанностей с сохранением средней за-

работной платы. Конкретная продолжительность рабочего времени, выделенного для этой деятельности, устанавливается коллективным трудовым договором.

Дополнительные гарантии лицам, избранным в профсоюзные органы и освобожденными от основной работы, установлены частями (1)-(4) ст. 388 ТК РМ, согласно которым работникам, действие индивидуальных трудовых договоров которых приостановлено в связи с избранием их на выборные должности в профсоюзные органы, по истечении срока их полномочий предоставляется прежнее место работы, а в его отсутствие – равноценное место работы (должность) на том же либо, с согласия работника, на другом предприятии. Если прежнее или равноценное место работы не может быть предоставлено по причине ликвидации предприятия, его реорганизации, сокращения численности или штата работников, соответствующий работодатель выплачивает лицам, указанным в части (1), выходное пособие в размере шести средних месячных заработных плат.

Работники, действие индивидуальных трудовых договоров которых было приостановлено в связи с их избранием в состав профсоюзных органов предприятия, пользуются теми же правами и льготами, что и остальные работники предприятия.

Увольнение работников, избранных в состав профсоюзных органов, как освобожденных, так и не освобожденных от основной работы, не допускается в течение двух лет со дня истечения срока их полномочий, за исключением случаев ликвидации предприятия или совершения этими работниками виновных действий, за которые действующим законодательством предусмотрена возможность увольнения. В таких случаях увольнение осуществляется на общих основаниях.

Согласно ст. 389 ТК РМ деятельность профессиональных союзов, направленная на защиту трудовых, профессиональных, экономических и социальных прав и интересов работников – членов профсоюза, регулируется ТК РМ, законодательством

о профессиональных союзах и их уставами.

Согласно ст. 12 закона РМ «О профессиональных союзах» профсоюз представляет и защищает коллективные и индивидуальные профессиональные, экономические, трудовые и социальные права и интересы своих членов в органах публичной власти всех уровней, судебных инстанциях, общественных объединениях, перед работодателями и их объединениями.

Согласно частям (1)-(3) ст. 16 закона РМ «О профессиональных союзах» профсоюзы защищают право своих членов на труд, право свободно распоряжаться своими способностями, выбирать род деятельности и профессию, право на вознаграждение за труд, которое обеспечило бы достойный уровень жизни.

Профсоюзы участвуют в разработке государственной политики занятости, предлагают меры по социальной защите лиц, высвобожденных с предприятий, осуществляют общественный контроль за соблюдением законодательства о занятости.

Ликвидация, реорганизация предприятия или изменение формы собственности, полная или частичная приостановка производства по инициативе работодателя, влекущие массовое сокращение рабочих мест или ухудшение условий труда, могут быть осуществлены лишь при условии предварительного, не менее чем за три месяца, уведомления соответствующего отраслевого профсоюза и проведения коллективных переговоров о соблюдении прав и интересов работников.

Право профсоюзов на социальную защиту работников установлено частями (1)-(3) ст. 18 закона РМ «О профессиональных союзах» в целях социальной защиты работников профсоюзы содействуют развитию социально ориентированной экономики, участвуют в разработке социальных программ, направленных на улучшение охраны здоровья, социального обеспечения, создание условий по обеспечению достойного уровня жизни и свободного развития личности, реализацию мер по социальной защите работников, участвуют в определении основных



критериев уровня жизни, осуществляют общественный контроль за соблюдением законодательства в указанных областях.

Представители профсоюзов на условиях паритета с социальными партнерами входят в состав органа управления бюджетом государственного социального страхования.

Профсоюзы участвуют в организации санаторно-курортного лечения работников, отдыха детей и взрослых, деятельности детских школ физического воспитания и спорта, используя собственные средства, средства бюджета государственного социального страхования, работодателей, публичных властей и другие в размерах, предусмотренных для этих целей действующим законодательством.

Согласно частям (1)-(4) ст. 390 ТК РМ работодатель обязан бесплатно предоставить профсоюзному органу предприятия помещения со всем необходимым инвентарем, обеспечив условия и услуги, необходимые для осуществления его деятельности.

Работодатель в соответствии с условиями коллективного трудового договора предоставляет в распоряжение профсоюзного органа транспортные средства, средства связи и информационные средства, необходимые для выполнения уставных задач соответствующего профсоюзного органа.

Работодатель обеспечивает бесплатно в порядке, установленном коллективным трудовым договором и/или коллективными соглашениями, сбор профсоюзных членских взносов и ежемесячно перечисляет их на расчетный счет соответствующего профсоюзного органа. Работодатель не вправе задерживать перечисление указанных средств или использовать их в иных целях.

Оплата труда руководителя профсоюзного органа, действие индивидуального трудового договора которого приостановлено в свя-

зи с избранием его на выборную должность, осуществляется за счет средств предприятия, а размер его заработной платы устанавливается путем переговоров и указывается в коллективном трудовом договоре и/или коллективном соглашении.

Согласно ст. 61 КоП РМ воспрепятствование осуществлению работниками права создания профессиональных союзов и присоединения к ним для защиты своих профессиональных, экономических и социальных интересов, а также вступления в них влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 24 до 30 условных единиц и на должностных лиц в размере от 30 до 42 условных единиц.

Заключение. Судебная и административная практика свидетельствует о том, что наши профсоюзы недостаточно активно защищают права работников. Патронаты защищают права работодателей очень активно, о чём свидетельствует принятие ряда законов, ущемляющих права работников и противоречащих Конституции РМ.

Библиография

1. Официальный монитор РМ № 78 от 29.03.2016 г.
2. Официальный монитор РМ № 153-162 от 29.07.2003 г.
3. Официальный монитор РМ № 130 от 13.10.2000 г.
4. Официальный монитор РМ № 78-84 от 17.03.2017 г.
5. Официальный монитор РМ № 340-346 от 18.12.2015 г.
6. Официальный монитор РМ № 73-76 от 07.05.2004 г.
7. Официальный монитор РМ № 130-134 от 21.06.2013 г.
8. Официальный монитор РМ. Специальный выпуск от 03.10.2006 г.
9. Сосна Б., Сосна А., Мыца О., «Трудовые книжки. Комментированное научно-практическое, справочное пособие», Кишинэу, 2012, стр. 118-119

10. Официальный монитор РМ № 113-118 от 08.06.2012 г.

11. Официальный монитор РМ № 364-370 от 20.10.2017 г.

12. Официальный монитор РМ № 103 от 29.05.2012 г.

Б. СОСНА,
доктор права, и.о. профессора
Европейского университета
Молдовы, ведущий научный
сотрудник ИЮПИ АНМ,
sosnaboris@mail.ru,
+37379405422

В. СОСНА,
Doctor of Law, Acting Professor of
the European University of Moldova,
Leading Researcher of the IUPI
of the ASM, sosnaboris@mail.ru,
+37379405422

В. СОСНА,
doctor în drept, hotărând. Profesor
la Universitatea Europeană din
Moldova, cercetător principal al IUPI
al AȘM, sosnaboris@mail.ru,
+37379405422